

Ευρωπαϊκό Μέσο για την προώθηση της Δημοκρατίας και των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΙΔΗΡ) που υλοποιείται στην Τουρκία

Μειονοτικοί Πολίτες - Ισότιμοι Πολίτες

Κείμενα Τεκμηρίωσης για τη Ρωμαϊκή Κοινότητα στην Τουρκία

Έργο χρηματοδοτούμενο από την
Ευρωπαϊκή Ένωση

Σύνδεσμος Υποστήριξης
Ρωμαϊκών Κοινοτικών Ιδρυμάτων

Σύνδεσμος Υποστήριξης Ρωμαϊκών Κοινοτικών Ιδρυμάτων

Κ/πολη, Φεβρουάριος 2015

Κείμενα Τεκμηρίωσης για τη Ρωμαϊκή Κοινότητα στην Τουρκία
Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Μειονοτικοί Πολίτες-Ισότιμοι Πολίτες»

Εταίρος Προγράμματος:
Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών

Συντονίστρια Προγράμματος:
Μαρίνα Δρυμαλίτου

Εκτελεστική Επιτροπή Προγράμματος:

Λάκης Βίγκας
Φραγκώ Καραόγλαν
Νικόλαος Ουζούνογλου
Σούλα Καπούντα
Ρίκα Παντελάρα
Ιωακείμ Μπίλλης
Γιώργος Κασάπογλου
Νίκος Σιγάλας
Γιάννης Δεμιρτζόγλου

Προσαρμογή και σχεδιασμός έκδοσης:
Εκδόσεις ιστός

Ευρωπαϊκό Μέσο για την προώθηση της Δημοκρατίας και των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΙΔΗΡ) που υλοποιείται στην Τουρκία

Μειονοτικοί Πολίτες - Ισότιμοι Πολίτες

Κείμενα Τεκμηρίωσης για τη Ρωμαίικη Κοινότητα στην Τουρκία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικό Σημείωμα	3
Τα Ρωμαίικα μειονοτικά ιδρύματα: Ο ρόλος και η σημασία τους για το μέλλον της ελληνορθόδοξης μειονότητας στην Τουρκία Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης	13
Η αποπολιτικοποίηση των μειονοτικών πολιτών: Η περίπτωση των Ρωμίων της Τουρκίας Νίκος Σιγάλας	47
Ίμβρος και Τένεδος: Από το χθες στο σήμερα Βαλέρια Αντωνοπούλου - Σύλλογος Ιμβρίων	63
Τα προβλήματα της ενάντια στην θέλησή της εκπατρισμένης Ρωμαίικης κοινότητας της Κωνσταντινούπολης Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών	93
Οι Χριστιανικές κοινότητες των περιοχών του Χατάι και της Μερσίνης Fadi Hurigil	123

Εισαγωγικό Σημείωμα

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιείται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Μειονοτικοί Πολίτες-Ισότιμοι Πολίτες» που υλοποίησε ο Σύνδεσμος Υποστήριξης Ρωμαϊκών Κοινοτικών Ιδρυμάτων (Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι.) από τον Δεκέμβριο του 2012 έως τον Φεβρουάριο 2015. Στο πρόγραμμα, ως εταίρος, συμμετείχε και η Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών (Οι.Ομ.Κω.).

Η έκδοση περιλαμβάνει εκθέσεις τεκμηρίωσης οι οποίες αφορούν στην ελληνική μειονότητα της Τουρκίας, σκιαγραφώντας τη σημερινή κατάσταση της Κοινότητας πέρα από κάθε προσπάθεια εξωραϊσμού και θέτοντας δημοσίως τους προβληματισμούς της. Συνάμα, στα κείμενα αυτά διατυπώνονται προτάσεις για χρόνια προβλήματα της μειονότητας που απευθύνονται τόσο προς τις αρμόδιες αρχές και τους φορείς, όσο και προς το εσωτερικό της ίδιας της Κοινότητας. Οι παρούσες εκθέσεις αποτελούν την πρώτη συστηματική προσπάθεια εκ μέρους της ίδιας της Κοινότητας να καταγραφούν και να αναδειχθούν τα ζητήματα εκείνα που γίνονται αιτία να στερούνται τα μέλη της την πλήρη απόλαυση των

δικαιωμάτων ενός ισότιμου πολίτη. Συνεπώς, αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο ανάδειξης των προβλημάτων αυτών στο ευρύτερο κοινό εκ μέρους της Κοινότητας (εκδόθηκαν σε τρεις διαφορετικές γλώσσες ελληνικά, τουρκικά και αγγλικά).

Η επιλογή, από την Εκτελεστική Επιτροπή του προγράμματος των θεματικών των πέντε εκθέσεων, έγινε έπειτα από διαβούλευση με τους εταίρους και τους συνεργαζόμενους φορείς, λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους του παρόντος προγράμματος και με βάση τα εξής κριτήρια i) να συμπεριλαμβάνουν όλες τις ομάδες που ενυπάρχουν μέσα στην κοινότητα ii) να αγγίζουν τα πιο ακανθώδη προβλήματα και iii) να αναδεικνύουν προτάσεις και να τεκμηριώνουν λύσεις για τα παραπάνω.

Πιο αναλυτικά, τις πέντε εκθέσεις υπογράφουν ισάριθμα πρόσωπα και φορείς-εκπρόσωποι της Κοινότητας. Την πρώτη, που υπογράφει ο εξέχων καθηγητής και βαθύς γνώστης των θεμάτων της ρωμαϊκής κοινότητας κ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, αναλύει τη λειτουργία και ρόλο των κοινοτικών βακουφίων, που αποτελούν την μοναδική αναγνωρισμένη οντότητα νομικής οργάνωσης της μειονότητας, σύμφωνα με το τουρκικό δίκαιο.

Η δεύτερη που συνέταξε ο μελετητής και ιστορικός κ. Νίκος Σιγάλας, ο οποίος έζησε για περισσότερο από μια δεκαετία εκ του σύνεγγυς την κοινότητα των Ρωμίων, αναλύει τη σταδιακή από-πολιτικοποίηση των κοινοτήτων, μετά το 1923, που συνέτεινε στην προϊούσα περιθωριοποίηση των μειονοτικών πολιτών στην Τουρκία από τα κέντρα διαμόρφωσης αποφάσεων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Τέλος, οι υπόλοιπες τρεις εκθέσεις σκοπεύουν σε μια περιεκτική περιγραφή και ανάλυση των προβλημάτων που βιώνουν συγκεκριμένες αναπόσπαστες ομάδες του κορμού της ρωμαϊκής κοινότητας, δηλαδή αυτές της Ίμβρου και της Τενέδου, των εκπατρισμένων Κωνσταντινουπολιτών και των χριστιανών ορθοδόξων της Αντιόχειας. Ομάδες που εξαρχής αποτέλεσαν τις ομάδες στόχο του παρόντος προγράμματος.

Όπως ειπώθηκε, η συγκεκριμένη έκδοση εντάσσεται οργανικά στους στόχους του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Μειονοτικοί Πολίτες-Ισότιμοι Πολίτες».

Αυτό που αποτέλεσε εξαρχής ουσιαστικό στόχο των δράσεων του

προγράμματος ήταν η ενθάρρυνση και υποστήριξη της ρωμαϊκής κοινότητας ώστε να αποκτήσει αυτοπεποίθηση και κίνητρο να εκφραστεί, να συμμετάσχει και να αλληλεπιδράσει στις συλλογικές κοινωνικές διεργασίες.

Πάνω από σαράντα εκδηλώσεις, σεμινάρια, συναντήσεις και συνεδριάσεις υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του προσεγγίζοντος παραπάνω από χίλια άτομα, τόσο μέλη της Κοινότητας όσο και μέλη άλλων μειονοτήτων, όπως και της ευρύτερης τουρκικής κοινωνίας. Εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας παρουσίασαν πολύ συχνά τις δράσεις του και αποτύπωσαν τις απόψεις των μελών της Κοινότητας με αντικειμενικό και ουσιαστικό τρόπο. Η παρουσία της Κοινότητας ως συνόλου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αυξήθηκε κατακόρυφα ενισχύοντας την αλληλεπίδρασή της με την ευρύτερη τουρκική κοινή γνώμη και συμβάλλοντας στο άνοιγμά της στον ευρύτερο κοινωνικό της περίγυρο. Αξιοσημείωτη υπήρξε, επίσης, η δημιουργία καναλιών επικοινωνίας και η καλλιέργεια συνεργασίας με φορείς της κοινωνίας των πολιτών και Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς.

Με αυτόν τον τρόπο, σε εσωτερικό επίπεδο, το πρόγραμμα «Μειονοτικοί Πολίτες-Ισότιμοι Πολίτες» έδωσε την ευκαιρία να ενισχυθούν οι εσωτερικοί δεσμοί της ομογένειας με τις κοινότητες της Ίμβρου, της Τενέδου, της Αντιόχειας και της κοινότητας των Κωνσταντινουπολιτών του εξωτερικού, επιβεβαιώνοντας τη συνοχή, την αλληλεγγύη και την ενότητα μεταξύ των μελών της. Εξίσου σημαντική ήταν η τεχνογνωσία που απέκτησε ο Σύνδεσμος Υποστήριξης Ρωμαϊκών Κοινοτικών Ιδρυμάτων, ως ο μοναδικός συντονιστικός φορέας των δράσεων της Κοινότητας, στην υλοποίηση πρωτοβουλιών που στοχεύουν στην κινητοποίηση των μελών της απέναντι στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η μειονότητα.

Με αυτή τη στόχευση, το πρόγραμμα λειτούργησε πολύπλευρα και με πολλαπλασιαστικά οφέλη σε διάφορους τομείς. Οι εστιασμένες δράσεις που υλοποιήθηκαν για τα μέλη της Κοινότητας, επιχείρησαν να ανανεώσουν το ενδιαφέρον συμμετοχής στα κοινοτικά πράγματα, τους θεσμούς και τις δράσεις της ρωμοσύνης ενισχύοντας το κλίμα διαλόγου και συμμετοχικότητας. Δράσεις που είχαν ως στόχο να αναστοχαστούμε τις έννοιες της δημοκρατίας, της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της συμμετοχής στα κοινά, μακριά από διαχωριστικές γραμμές και κατηγοριοποι-

ήσεις, ανοίγουν το δρόμο για έναν ευρύτερο προβληματισμό αναφορικά με το πώς η ίδια η Κοινότητα μπορεί να οραματίζεται το μέλλον της και για το πώς μπορεί να διαμορφωθεί ένα κοινό πλαίσιο συζήτησης πάνω σε αυτό. Τέλος, τόσο η καλλιέργεια συγκεκριμένων δεξιοτήτων που αφορούν τη συμμετοχή στα κοινά και την ορθή διαχείριση όσο και η παρουσίαση βέλτιστων πρακτικών από την Τουρκία και από άλλες κοινότητες όπως π.χ την Εβραϊκή, αποτελούν σημαντική παρακαταθήκη και έμπνευση για τα επόμενα χρόνια.

Ιδιαίτερη αξία έχει το γεγονός ότι το προγράμμα έδωσε το έναυσμα και την αφορμή για μια αποτύπωση του δυναμικού της ομογένειας και ιδιαιτέρως των νεότερων μελών της. Λειτουργησε, παράλληλα, και ως κανάλι επικοινωνίας με τους νέο-Πολίτες, δηλαδή όσους Έλληνες εγκαταστάθηκαν τα τελευταία χρόνια στην Πόλη.

Όλα τα παραπάνω είναι αξιοποιήσιμα μεγέθη και διαπιστώσεις που θα παραμείνουν ως περιουσία του Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι. για να μελετηθούν και αξιολογηθούν προς την κατεύθυνση της συνέχειας και αναβάθμισης των κοινοτικών δομών. Πέρα από τις άμεσα μετρήσιμες ποσοτικές μεταβλητές των δράσεων του προγράμματος, η φύση και ο χαρακτήρας τους ήταν μακροπρόθεσμος. Ο σπόρος έπεσε στο κατάλληλο έδαφος και με επιμονή και φροντίδα, θα βλαστήσει και δώσει τους προσδοκώμενους καρπούς.

Στην υλοποίηση του προγράμματος, ο Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι. βρήκε πολλούς συμμάχους στους οποίους απευθύνονται θερμές ευχαριστίες.

Πρώτα από όλα, η αμέριστη συμπαράσταση σε αυτό το εγχείρημα του Οικουμενικού Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου υπήρξε καταλυτικής σημασίας για την απήχηση και επιτυχία του έργου, ενθαρρύνοντας μας τόσο πνευματικά αλλά και στηρίζοντας μας με την παρουσία Του σε πολλές από τις δράσεις.

Οι άνθρωποι του Γραφείου της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Άγκυρα και ιδιαιτέρως η κα Sema Kiliçer, ήταν οι πρώτοι που μοιράστηκαν μαζί μας την πεποίθηση ότι ένα τέτοιο έργο θα είναι προς όφελος της μειονότητας και μας στήριξαν αμέριστα από το 2011 που κάναμε την πρώτη αίτηση αλλά και σε όλη τη διάρκεια των φάσεων ολοκλήρωσής του μέχρι το 2015.

Εξαρχής, όμως, αρωγοί στην προσπάθεια της Κοινότητας, να κινηθεί

ως συλλογικό υποκείμενο ισότιμο και με δυναμικό ρόλο στην κοινωνία των πολιτών, υπήρξαν προσωπικότητες και φορείς, κάποιοι από τους οποίους συμμετείχαν και στην συμβουλευτική επιτροπή του προγράμματος. Σε αυτή συμμετείχαν, από την πρώτη στιγμή, οι εκπαιδευτές Selen Lermioglu και Yigit Aksakoglu, ο Γενικός Γραμματέας του Ιδρύματος TÜSEV (Ίδρυμα Τρίτου Τομέα Τουρκίας) κ. Başak Ersen, ο Πρόεδρος του Ιδρύματος Anadolu Kültür κ. Osman Kavala, από το Ίδρυμα Hrant Dink η κα Nora Mildanoglu, από την Εβραϊκή κοινότητα ο κ. Moris Levi, ο Σύμβουλος του Ιδρύματος TESEV (Τουρκικό Ίδρυμα Οικονομικών και Κοινωνικών Μελετών) κ. Etyen Mahçupyan, εκ μέρους της Προτεσταντικής Εκκλησίας η κα Mine Yildirim, ο Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Αλεβιτών κ. Doğan Bermek καθώς επίσης και οι οργανώσεις «Συνέλευση των Πολιτών του Ελσίνκι» και «Ίδρυμα Εθελοντών της Κοινωνίας» (Toplum Gönüllüleri Vakfı). Τέλος εκ μέρους του ανεξάρτητου δημοσιογραφικού πρακτορείου Bianet η κα Nadire Mater και η κα Nilay Vardar, από την εφημερίδα Hürriyet ο κ. Okan Kopuralp, καθώς και οι μειονοτικές εφημερίδες Agos (Αρμενική εφημερίδα που εκδίδεται στα τουρκικά) και Şalom (Εβραϊκή εφημερίδα) όπως και ο ομογενειακός τύπος. Επίσης, ευχαριστούμε τον βουλευτή του Λαϊκού Ρεπουμπλικανικού Κόμματος κ. Aykan Erdemir για τη συμβολή του στη διοργάνωση των συναντήσεων στην Τουρκική Εθνοσυνέλευση στην Άγκυρα.

Ως συντονίστρια του προγράμματος, θα ήθελα να τελειώσω υπογραμμίζοντας ότι το πρόγραμμα δεν θα μπορούσε να έχει υλοποιηθεί χωρίς την αγαστή συνεργασία με τον εταίρο του έργου την Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών αλλά κυρίως χωρίς την ουσιαστική αρωγή των μελών της Εκτελεστικής Επιτροπής. Ξεκινώντας με την κα Φραγκώ Καράογλαν που υπήρξε σταθερός αρωγός της προσπάθειας στις παρεμβάσεις και παρατηρήσεις της οποίας οφείλεται μεγάλο μέρος της επιτυχίας του έργου, σταθεροί δίπλα στις δράσεις του προγράμματος κατά τη διάρκεια υλοποίησής στάθηκαν ο Πρόεδρος του Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι. κ. Αντώνης Παριζιάνος, η κ. Σούλα Καπούνταγ που ακούραστα συνέβαλε στην άρτια διοργάνωση πολλών δράσεων και η κα Ρίκα Παντελάρα, ο Πρόεδρος της Οι.Ομ.Κω. κ. Νίκος Ουζούνογλου, ο Πατήρ Γιώργος Κασάπογλου, ο Διάκονος Ιωακείμ Μπίλης, ο Διευθυντής του Ζωγραφείου

κ. Γιάννης Δεμιρτζόγλου και ο ιστορικός κ. Νίκος Σιγάλας που πάντοτε πρόθυμα προσέφεραν τη στήριξή τους. Ειδική μνεία, όμως, πρέπει να γίνει στον κ. Λάκη Βίγκα, ο οποίος ήταν ο ουσιαστικός φορέας της πεποίθησης ότι η ρωμαϊκή κοινότητα, σήμερα, για να νιώσει πραγματικά ισότιμη πρέπει να διεκδικήσει έναν πιο ενεργό ρόλο στην κοινωνία των πολιτών, κάτι που μπορεί να γίνει μέσω της κατάρτισης και ενθάρρυνσής της. Ήταν εκείνος που συνέλαβε την ιδέα ότι κάτι τέτοιο μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω ενός ευρωπαϊκού προγράμματος, εμπνεόμενος και τον τίτλο του. Επίσης, πίστεψε ακλόνητα μέχρι τέλους την προσπάθεια, παρά τις όποιες δυσκολίες, πιστεύοντας ακράδαντα ότι αυτή η πρωτοπόρα για τα κοινοτικά δεδομένα πρωτοβουλία θα αποφέρει αποτελέσματα και μακροπρόθεσμα οφέλη για όλη την Κοινότητα.

Επίσης, πρέπει να αναφερθούν για την στήριξή τους τα Διοικητικά Συμβούλια του Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι., τόσο της διετίας 2012-2014 όσο και του νυν καθώς και για την πολύτιμη βοήθεια τους ο Πατέρας Δοσίθεος Αναγνωστόπουλος, ο Μητροπολίτης Προύσης κ. Ελπιδοφόρος, ο κ. Γιώργος Νάννης και η εταιρία New Ideas. Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ από όλη την εκτελεστική επιτροπή του προγράμματος απευθύνεται στην πάντοτε πρόθυμη και αξιέπαινη γραμματέα του Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι. κα Δανάη Παλάκογλου για την αμέριστη βοήθειά της καθ' όλη τη διάρκεια του έργου.

Καταλήγοντας, θα ήθελα να μνημονεύσω ξεχωριστά τα αρμόδια γραφεία των Υπουργείων Ανάπτυξης και Γεωργίας της Τουρκίας (Güney Marmara Kalkinma Ajansi και Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu) στελέχη των οποίων συμμετείχαν στις δράσεις μας στην Ίμβρο αλλά όλους τους συλλόγους με τους οποίους συνεργαστήκαμε άφογα για την υλοποίηση των δράσεων μας τόσο στην Κωνσταντινούπολη όσο και στην Ίμβρο, την Τένεδο και την Αντιόχεια. Ξεκινώντας να αναφέρω τον Σύλλογο Ιμβρίων Αθήνας, τον Πολιτιστικό και Μορφωτικό Σύλλογο Ίμβρου και την Ιμβριακή Ένωση Μακεδονίας-Θράκης, τους Συλλόγους Τενεδίων «Ο Τέννης» και τον Πολιτιστικό Σύλλογο Νέας Τενέδου, την Κοινότητα Σταυροδρομίου, τον Μορφωτικό Σύλλογο Μοδίου και την Κοινότητα Χαλκηδόνας, την Κοινότητα Κωνσταντίνου και Ελένης Υψωμαθίων, την Κοινότητα Ταταούλων και την Κοινότητα Αντιόχειας με τον πρόεδρο της κ. Fadi Hurigil, τον Ερασιτεχνικό Θεατρικό Όμιλο Φερίκιοϊ

με το νεανικό Δ.Σ. του, τα ομογενειακά σχολεία Ζάππειο, Ζωγράφειο και Μεγάλη του Γένους Σχολή για την απλόχερη φιλοξενία τους όπως και τον Σύνδεσμο Αποφοίτων Ζωγραφέιου, το Σύλλογο Αντιοχαίων Τόκατλι και Αλτίνοζου, τον Δήμο Τήλου και τη Δήμαρχο κα Μαρία Κάμμα, τον Γυναικείο Αγροτικό Συνεταιρισμό Αγ. Αντωνίου Θεσσαλονίκης και την πρόεδρο κα Δέσποινα Ιωαννίδου, καθώς και όλους τους ομιλητές, εκπαιδευτές, ασκούμενους του Συνδέσμου, τους νέους της Κοινότητας και συνεργάτες μας που συμμετείχαν με πολύ θέληση και ειλικρινή διάθεση αρωγής στις δράσεις του προγράμματος.

Ήταν ένα πρωτόγνωρο και καινοτόμο για τα κοινοτικά δεδομένα ταξίδι για όλους όσους συμμετείχαν σε αυτό, που, όπως όλα τα ταξίδια είχε να προσφέρει απλόχερα ευχάριστες εκπλήξεις. Πάνω από όλα, όμως, προσέφερε σε εμάς και στο σύνολο της Κοινότητας ερεθίσματα, νέες εμπειρίες και μεγάλη ικανοποίηση. Αυτό που ευχόμαστε είναι η προσπάθεια και ο δρόμος που χαράχτηκε να συνεχιστεί, γιατί η Πόλη δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την παρουσία των δικών της ανθρώπων, των Ρωμιών της Πόλης.

Φεβρουάριος 2015
Μαρίνα Δρυμαλίτου
Συντονίστρια Προγράμματος

Τα Ρωμαίικα μειονοτικά ιδρύματα: Ο ρόλος και η σημασία τους για το μέλλον της ελληνορθόδοξης μειονότητας στην Τουρκία

Ιούνιος 2014

Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης^[1]

1 Ο Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας με γνωστικό αντικείμενο τις μειονότητες, τα δικαιώματα του ανθρώπου και το διεθνές δίκαιο. Έχει εργαστεί για το Συμβούλιο της Ευρώπης, τον ΟΑΣΕ, τον ΟΗΕ και την ΕΕ σε θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου κι εκδημοκρατισμού. Είναι μέλος επιστημονικών και ερευνητικών ομάδων με επίκεντρο τις μειονότητες και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Συνδιευθύνει τη σειρά μελετών του Κέντρου Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων στις εκδόσεις Βιβλιόραμα (Αθήνα). Έχει εκδώσει διάφορα βιβλία, άρθρα και μελέτες σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου, το διεθνές δίκαιο και τις μειονότητες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	13
Η συγκρότηση των ρωμαϊκών κοινοτήτων σε μειονότητα	14
Τα δικαιώματα των κοινοτήτων επί της βακουφικής περιουσίας	18
Το νέο δίκαιο για τα βακούφια	21
Ο μειονοτικός κοινοτισμός στη σύγχρονη Τουρκία	24
Συμπεράσματα	30
Προτάσεις	32

Εισαγωγή

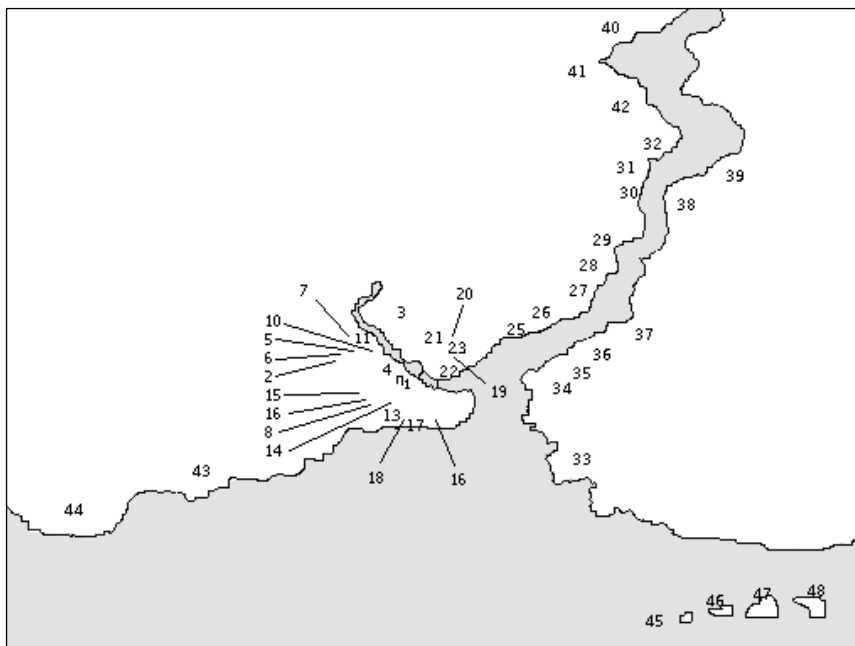
Τα βακούφια (κοινοτικά ιδρύματα) των ρωμαϊκών κοινοτήτων παίζουν κρίσιμο ρόλο στην συγκρότηση της μειονοτικής κοινότητας η οποία συναπαρτίζεται από τις «κοινότητες» δηλαδή τους φορείς αυτό-οργάνωσης που τουλάχιστον από τον 19ο αιώνα αποτελούσαν το σώμα των Ρωμών. Έκτοτε πολλά άλλαξαν. Μέσα και έξω από τις κοινότητες. Το ερώτημα, λοιπόν, είναι, σήμερα στις ριζικά διαφορετικές συνθήκες του 21ου αιώνα τι εξυπηρετούν και σε τι αποσκοπούν οι δομές αυτές, τα βακούφια και οι κοινότητες; Ανταποκρίνεται η διατήρηση του παλαιού καθεστώτος, ως προς τον αριθμό των κοινοτήτων και το θεσμικό καθεστώς στην δημογραφική κατάσταση της μειονότητας;

Τρία χρόνια αφότου η Τουρκία έλαβε την ιδιότητα υποψήφιας προς ένταξη χώρας στο Ελσίνκι το 1999, τον Αύγουστο του 2002 το τουρκικό κοινοβούλιο υιοθέτησε το πρώτο πακέτο εναρμόνισης στο οποίο συμπεριλαμβάνονται και οι πρώτες διατάξεις φιλελευθεροποίησης των δικαιωμάτων των κοινοτικών βακουφίων. Έκτοτε πολλά άλλαξαν, όχι χωρίς αντιδράσεις και πολιτικές πιέσεις, από πολλές και διαφορετικές πλευρές.

Η πορεία προς την «ευρωπαϊκή οικογένεια», η συμπίεση με στόχο την προώθηση ευρωπαϊκών λογικών και πολιτικών απέτυχε να κερδίσει σημαντικό μέρος των ελίτ και της κοινής γνώμης και πολύ δύσκολα τον νομοθέτη. Τα τμήματα αυτά της τουρκικής κοινωνίας, στην πλειοψηφία τους, συνεχίζουν να συνδέουν τα θέματα της ρωμαϊκής μειονότητας με τις διμερείς ελληνοτουρκικές σχέσεις και κυρίως μέσα από το πρίσμα των τραυμάτων του παρελθόντος, δηλαδή την συνεχή συρρίκνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέχρι και την διάλυσή της. Τα ζητήματα που απασχολούν την παρούσα έκθεση είναι: πως συγκροτούν οι επί μέρους ρωμαϊκές κοινότητες την κατά Λοζάνη μειονότητα; Ποια η σχέση εξουσίας των κοινοτήτων επί των βακουφικών περιουσιών; Τι προβλέπει το νέο βακουφικό δίκαιο; Πως διαμορφώνεται ο μειονοτικός κοινοτισμός στην σύγχρονη Τουρκία; Με βάση τα συμπεράσματα διατυπώνονται προτάσεις για την βέλτιστη αντιστοίχιση μεταξύ των εννοιών μειονότητα-κοινότητες-βακούφια όπως αποτυπώνονται σήμερα σε πραγματικά μεγέθη και διαχειριστικές δυνατότητες.

Η συγκρότηση των ρωμαϊκών κοινοτήτων σε μειονότητα

Οι πραγματικοί, ζώντες φορείς της ελληνικής, ελληνορθόδοξης ή ρωμαϊκής μειονότητας είναι οι κοινότητες, οι οποίες βρίσκονται διάσπαρτες στις περιφέρειες της Κωνσταντινούπολης και των Πριγκιποννήσων, αλλά και στην Ίμβρο και Τένεδο. Η κοινοτική οργάνωση της μειονότητας έχει τις ρίζες της στην εποχή του Τανζιμάτ, ενώ οι οργανωτικές δομές της μειονότητας από το 1923 και ύστερα, καθορίζονται από τις διατάξεις της Συνθήκης της Λοζάνης. Η Συνθήκη δημιουργεί υποχρεώσεις στην τουρκική κυβέρνηση να σέβεται συγκεκριμένες πτυχές της κοινοτικής οργάνωσης μέσα από την κατοχύρωση θρησκευτικών και γλωσσικών δικαιωμάτων, αλλά και οργανικών θεσμών, όπως τα κοινοτικά ευαγή και φιλανθρωπικά ιδρύματα. Εν τέλει, αν και τα βακούφια διατηρούνται στο πλαίσιο της μειονοτικής προστασίας, δεν θεσμοθετείται συνολικός φορέας της μειονότητας, δηλαδή η μειονότητα δεν συνιστά στο σύνολό της μια νομική οντότητα.

ΧΑΡΤΗΣ 1: Γεωγραφική κατανομή των κοινοτήτων της ευρύτερης Κωνσταντινούπολης^[2]

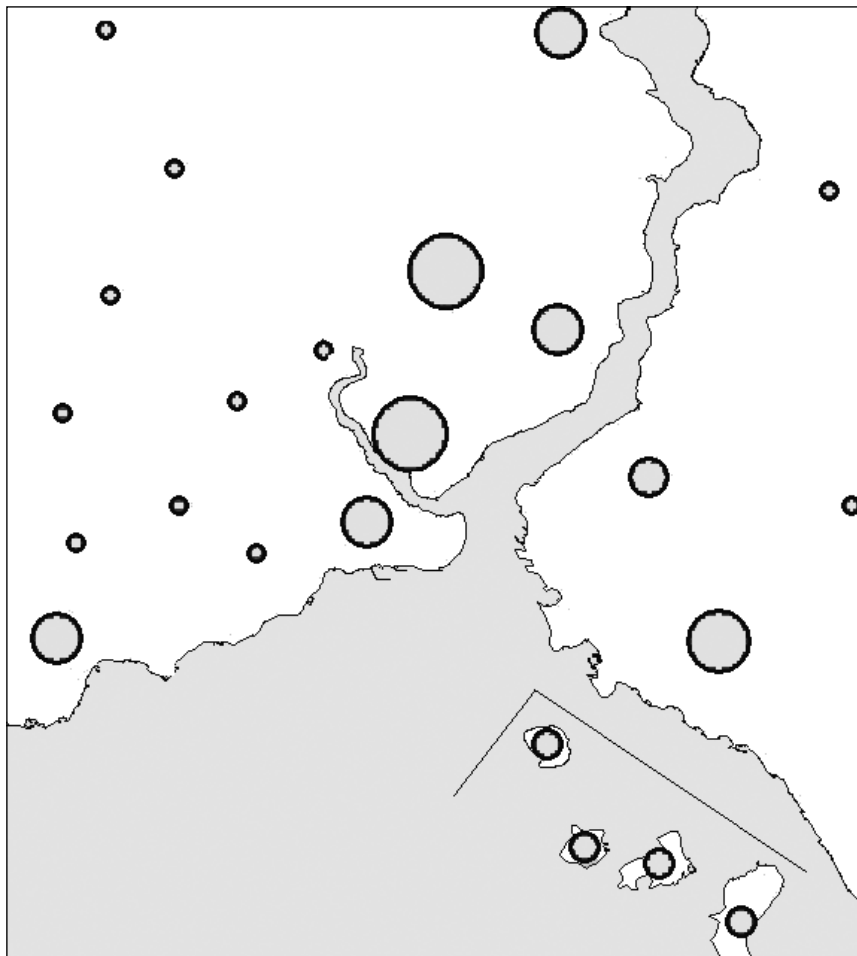
Οι κοινότητες των Ρωμιών της Κωνσταντινούπολης από το 1923 μέχρι σήμερα διατηρήθηκαν στις ίδιες περιοχές. Ωστόσο, σήμερα (2014) θα έλεγε κανείς ότι η διατήρηση των κοινοτήτων, σε αριθμό και σε χωροθεσία, μόνο κατ' ευφημισμό μπορεί να θεωρηθεί ότι ανταποκρίνεται στα πραγματικά δημογραφικά δεδομένα: η ελληνορθόδοξη μειονότητα στην Τουρκία σε πλήρη ανάπτυξη συναποτελείται από τις 48 κοινότητες της Πόλης και των Πριγκιπονήσιων και βέβαια τις επτά κοινότητες της Ίμβρου και την Κοινότητα της Τενέδου, στις οποίες υπάγονται τα βακού-

2 Σε κάθε κοινότητα αντιστοιχούν από ένα έως τέσσερα βακούφια. Σε σύγκριση με τον χάρτη που ακολουθεί μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει την δυσαναλογία της κατανομής κοινοτήτων και βακουφίων προς την σημερινή κατανομή του πληθυσμού των ελληνορθόδοξων της ευρύτερης Κωνσταντινούπολης. Δεν συμπεριλαμβάνονται τα βακούφια Τενέδου (ένα) και Ίμβρου (επτά). Για την ακριβή θέση των βακουφίων βλ. <<https://maps.google.gr/maps/ms?hl=en&gl=GR&ie=UTF8&oe=UTF8&msa=0&msid=218390290275305195471.0004de7976d8cbeb83c29&dg=feature>>

φια και η περιουσίες τους. Συνολικά δηλαδή 56 κοινότητες στις οποίες εντάσσονται 84 βακούφια (ορισμένα εκ των οποίων κατελημμένα) συν ένα ακόμα, το πρόσφατα αναγνωρισμένο Κεντρικό Παρθεναγωγείο. Θα πρέπει να αναφερθούν ιδιαίτερα λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους τα πέντε Μείζονα Ιδρύματα (η Μεγάλη του Γένους Σχολή, το Ιωακείμιο, το Μπαλουκλή, το Ορφανοτροφείο της Πριγκίπου και το Ζάπτειο), ιδρύματα ιδιαίτερης σημασίας, τα οποία για ορισμένη χρονική περίοδο έχαιραν ενός ιδιαίτερου καθεστώτος, ενώ σήμερα δύο από αυτά δεν είναι ενεργά.

Από τις κοινότητες, όπως ήδη αναφέρθηκε, ορισμένες είναι ενεργές και δυναμικές, άλλες με οριακό τοπικό πληθυσμό και πολλές ουσιαστικά έχουν εκλείψει ως διακριτές οντότητες μέσα στην μειονότητα. Διατηρούνται όμως νοητά εντός της μειονότητας (βλ. Παράρτημα) ως προς τα βακούφια τα οποία διαχειρίζονται οι επιτροπές τους που προέρχονται από την μειονότητα εν γένει.

Ενώ η υπαγωγή των Ελλήνων –κυρίως ομιλούσα ομάδα μέχρι σήμερα μεταξύ των Ελληνορθόδοξων ή Ρωμιών- στις κοινότητες αυτές ήταν και είναι αυτονόητη, οι βουλγαρόφωνοι, αλβανόφωνοι ή αραβόφωνοι Ρωμιοί συμπεριελήφθησαν ή αποκλείστηκαν σύμφωνα με το τουρκικό δίκαιο, κυρίως μέσα από το δικαίωμα εγγραφής στο μειονοτικό σχολείο: τα παιδιά των δύο πρώτων υπο-κοινοτήτων αποκλείστηκαν, ενώ αρχικά συμμετείχαν. Οι τελευταίοι αντίθετα πριν από τρεις δεκαετίες υπάχθηκαν στις ρωμαϊκές κοινότητες της Πόλης. Το θέμα, ενδιαφέρον και κρίσιμο, συζητιέται ανοιχτά μόλις τελευταία στους κόλπους της μειονότητας. Ασφαλώς θα αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία τα επόμενα χρόνια, καθώς θα γίνονται ολοένα και περισσότερο ορατοί οι διαφοροποιητικοί παράγοντες που καθορίζουν την συγκρότηση των δικαιούχων των ρωμαϊκών βακουφικών περιουσιών αλλά και περισσότερο αναγκαίοι οι ομογενοποιητικοί παράγοντες για την συγκρότηση μιας ενιαίας κοινότητας ως πολιτικό υποκείμενο.

ΧΑΡΤΗΣ 2: Γεωγραφική κατανομή των Ρωμίων στην ευρύτερη Κωνσταντινούπολη^[3]

3 Η γεωγραφική κατανομή των Ρωμίων που κατοικούν στην ευρύτερη Κωνσταντινούπολη απεικονίζεται σύμφωνα με υπολογισμούς της δημογραφικής ομάδας του Συνεδρίου «Συνάντηση στην Πόλη. Το παρόν και το Μέλλον» το 2006 που δεν δημοσιεύθηκαν, αλλά και προσωπικές εκτιμήσεις. Το μέγεθος των κύκλων αποτυπώνει την αναλογία του πληθυσμού (οι μεγαλύτεροι κύκλοι αντιστοιχούν σε πληθυσμό 500-1000 ατόμων, οι μικρότεροι σε λιγότερο από 10 άτομα). Συμπεριλαμβάνονται όλοι ελληνορθόδοξοι ανεξάρτητα από εθνοτική ταυτότητα και εκείνοι που διαμένουν ημι-μόνιμα ή περιστασιακά. Δική μου συνολική εκτίμηση πληθυσμού: 3.000-3.800 άτομα.

Τα δικαιώματα των κοινοτήτων επί της βακουφικής περιουσίας

Η αυτό-οργάνωση και η οικονομική διαχείριση υπάγονται σε λογικές του μιλλέτ με ασαφή όρια ως προς τον δικαιούχο των οικονομικών καρπών των βακουφικών ιδρυμάτων. Εάν, δηλαδή, το μιλλέτ επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας διατηρούσε μίαν εσωτερική έννομη τάξη δημόσιου χαρακτήρα, παράλληλη ή επάλληλη προς την κρατική δημόσια έννομη τάξη σε ορισμένους, αλλά σημαντικούς, τομείς (εκπαίδευση, απονομή δικαιοσύνης ιδιωτικού δικαίου κλπ), κάτι τέτοιο σήμερα προσκρούει σε βασικές αρχές του δημοσίου δικαίου. Η παρατήρηση αυτή έχει δύο όψεις: Πρώτον, ως προς την θέση της μειονότητας, ως οντότητας-κληρονόμου του ρωμαϊκού μιλλέτ στην σύγχρονη Τουρκία. Δεύτερον, την σχέση της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας, δηλαδή του Οικουμενικού Πατριαρχείου με τις Κοινότητες ως φορείς αυτο-οργάνωσης των εσωτερικών δομών της μειονότητας.

Ένα άλλο ζήτημα αφορά την νομική προσωπικότητα και υπόσταση των ίδιων των κοινοτήτων ως φορείς εξουσίασης των βακουφίων. Εάν παλαιότερα οι κοινότητες συγκροτούνταν ουσιαστικά από τους κατόικους μιας συγκεκριμένης περιοχής, και νομικά λάμβαναν υπόσταση μέσω ενός καταστατικού που όριζε την οργάνωση και την λειτουργία των επί μέρους οργάνων, η φθίνουσα δημογραφική πορεία των κοινοτήτων και το νομικό τους ανυπόστατο κατά το τουρκικό δίκαιο μείωσε κατά πολύ την ευκρίνεια διαχωρισμού των μεταξύ τους συνόρων και άρα ακύρωσε την δυνατότητα εντοπισμού τους ως αυτόνομες οντότητες μέσα στην ευρύτερη μειονότητα. Για παράδειγμα, εάν το 1950 καταγράφονται ξεχωριστά οι κοινότητες Ξυλόπορτας, Βαλινού, Μπαλάτ, Φαναρίου και Μουχλίου,^[4] σήμερα δύσκολα θα μπορούσε να τις δει κανείς ως διακριτές κοινοτικές οντότητες πέρα από την συνάρτησή τους προς τα οικεία τους βακούφια.

Τα κυρίως βακούφια και τα παραρτήματά τους είναι άμεσα συνδεδεμένα με τις κοινότητες, αλλά και στο βαθμό που η φύση τους είναι θρησκευτικού χαρακτήρα (βλ. εκκλησίες, αγιάσματα, μοναστήρια) έχουν άμεση εκκλησιαστική υπαγωγή στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Έτσι, τα θρησκευτικού χαρακτήρα ιδρύματα (εκκλησίες, μοναστήρια) υπόκεινται

4 Χρ. Χριστίδης, Τα Σεπτεμβριανά, ΚΜΣ, Αθήνα 2000, σ. 293 επ.

στην εκκλησιαστική, αποφασιστική και λειτουργική δικαιοδοσία του Πατριαρχείου, ενώ το κρίσιμο ερώτημα που τίθεται αφορά σε ποιον φορέα ανήκει η διαχείριση και προσπορισμός των προσόδων τους: στην «Εκκλησία» ή στον «Λήμο»; Ασφαλώς η εκκλησιαστική διοικητική μονάδα της ενορίας αναφέρεται στην εκκλησιαστική διοίκηση με βάση την κάθε εκκλησία, ενώ ο διαχωρισμός σε «κοινότητες» αναφέρεται στον «Λήμο», δηλαδή στα μέλη της κοινότητας και άρα στους κατοίκους των ενοριών τους. Η διάκριση μεταξύ «Λήμου» και «Εκκλησίας» δεν πρέπει να νοείται ως αντιθετική ή συγκρουσιακή, αλλά συμπληρωματική, ειδικά σε μία θεωρητική υπαγωγή σε κοινοτιστικές μιλλετιστικές δομές.

Η θεσμική εξέλιξη της έννοιας της «κοινότητας» σε «μειονότητα» προϋποθέτει την διάκριση των ρόλων των δύο επάλληλων θεσμών, κάτι που είχε αρχίσει να συμβαίνει από την δεκαετία του 1930 μέχρι τις απαρχές της πληθυσμαικής συρρίκνωσης των Ρωμίων κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Ήδη θα πρέπει να θεωρείται ότι τα έσοδα των εκκλησιαστικών, σχολικών και φιλανθρωπικών βακουφίων χρησιμοποιούνται υπέρ της αντίστοιχης κοινότητας, ή εν γένει υπέρ της μειονότητας. Αντίστροφα, τα έσοδα των βακουφίων που εξαρτώνται άμεσα από το Πατριαρχείο θα πρέπει να «επενδύονται» κατά τη βούληση του Πατριαρχείου υπέρ του καταστατικού του σκοπού. Όμως και πάλι ένα κρίσιμο ερώτημα θα πρέπει να απαντηθεί: ποια οντότητα πρέπει να θεωρηθεί ως «κοινότητα» στην περίπτωση των βακουφίων που εξουσιάζει άμεσα το Πατριαρχείο; Για παράδειγμα, ο πατριαρχικός ναός του Αγίου Γεωργίου ιδρύθηκε σε βακούφι το 1936, ενώ στις εκλογές του 1997 οι εκλογείς και οι διαχειριστές προέρχονται από όλη την (ευρωπαϊκή) περιφέρεια των Ρωμίων. Από την άλλη πλευρά θα μπορούσε να υποστηριχθεί κανείς ότι στην περίπτωση των βακουφίων που εξουσιάζονται από το Πατριαρχείο, ότι το τελευταίο αποτελεί οιονεί κοινότητα στο οποίο υπάγονται τα βακούφια αυτά, και συνεπώς θα μπορούσε να διεκδικήσει –μεταξύ άλλων- την «απο-μαζμπουτοποίηση» των αγιασμάτων του Αγ. Θεράποντος και της Παναγίας Βεφά. Ως προς την διοίκηση του βακουφίου του Αγ. Γεωργίου θα μπορούσε να αναδειχθεί μικτή διαχειριστική επιτροπή από λαϊκούς και ιερείς, καθώς η διάθεση των εσόδων από τα ακίνητα του ναού θα εξυπηρετούσε αποκλειστικά το Πατριαρχείο. Με τον τρό-

πο αυτό το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα μπορούσε να κατοχυρώσει την νομική του προσωπικότητα, ως φορέας εξουσίας των βακουφίων που διαχειρίζεται, ως «υπερ-θεσμός» της μειονότητας.

Ένα παρεμφερές ερώτημα αφορά την υπόσταση της κοινότητας ως προς τον διαχωρισμό/επαλληλία μεταξύ θρησκείας και εθνικής ταυτότητας. Το ερώτημα είναι κρίσιμο για την ταυτοποίηση των αποδεκτών των δικαιωμάτων που είναι συνυφασμένα με την λειτουργία των βακουφίων. Θα πρέπει να εννοείται η ρωμαϊκή μειονότητα ως «ελληνορθόδοξη» με απόλυτη συμπερίληψη των αραβόφωνων, τουρκόφωνων και άλλων ορθοδόξων μη ελληνικής εθνικής ταυτότητας ή θα πρέπει η μειονότητα να θεωρείται με την στενή έννοια της εθνικής μειονότητας (δηλαδή με την κοινώς εννοούμενη έννοια της «Ομογένειας»), και συνεπώς οι «μη-Έλληνες», ως προς την εθνική συνείδηση να εξααιρούνται και από την νομική και διαχείριση των βακουφικών περιουσιών. Το ερώτημα άρχισε δειλά να απασχολεί την Κοινότητα⁵, ειδικά ως προς την θέση των αραβόφωνων Ρωμιών στις επί μέρους εκδηλώσεις της μειονότητας και ειδικά στην μειονοτική δίγλωσση (ελληνόγλωσση-τουρκόγλωσση) μειονοτική εκπαίδευση.

Σύμφωνα με το ισχύον δίκαιο όπως τροποποιήθηκε το 2003, τα κοινοτικά βακούφια αποκτούν νομική προσωπικότητα και δυνατότητα απόκτησης νέων περιουσιακών στοιχείων (παρόμοια βλ. Ν. 5737/2008). Ωστόσο, η εξουσίαση επί των ακινήτων υπόκειται σε σημαντικούς περιορισμούς. Για παράδειγμα, το ποσό από την απαλλοτρίωση ενός βακουφικού ακινήτου υποχρεωτικά πρέπει να κατατεθεί στην τράπεζα Vakıflar, ενώ η διαχειριστική επιτροπή δεν έχει δικαίωμα να διαχειριστεί κατά βούληση το κεφάλαιο παρά μόνο τους τόκους που αποφέρει. Ένα από τα ζητήματα που μπορεί να περιορίσει ακόμα περισσότερο την άσκηση διαχειριστικών αρμοδιοτήτων μέχρι ακόμα και να ακυρώσει το περιεχόμενο του δικαιώματος είναι η φορολόγηση. Η φορολόγηση αποτελεί τη

5 Ο Symeon Yilmaz, αντιοικειανός Ρωμός της Πόλης, έδωσε το έναυσμα για σχετική συζήτηση ύστερα από εισήγησή του στο συνέδριο «Συνάντηση στην Πόλη» (1.7.2006) Σ. Σ. Γιλμάζ, 2009, «Το παρόν και το μέλλον στην Πόλη των αντιοικειανής καταγωγής Ρωμιών-Ορθοδόξων», Συνάντηση στην Πόλη. Το παρόν και το μέλλον, Σύνδεσμος Αποφοίτων Ζωγράφειου, Καλειδοσκόπιο/ KEMO, σ. 279 και στο άρθρο του στην εφημερίδα Agos, 30.5.2008.

δαμόκλειο σπάθη επί της βιωσιμότητας των ακινήτων, καθώς ανάλογα με το ύψος της μπορεί να τα καταστήσει ζημιογόνα και τις κοινότητες ανάκανες να τα συντηρήσουν.

Το νέο δίκαιο για τα βακούφια

Οι επί μέρους πτυχές που συνθέτουν το περιεχόμενο του δικαιώματος στην διαχείριση των μειονοτικών ιδρυμάτων, εξυφαίνονται σε δύο όψεις του ίδιου νομίσματος: τις διαχειριστικές επιτροπές των μειονοτικών βακουφίων και τις διαχειριστικές αρμοδιότητες των κρατικών οργάνων. Η σχέση των όψεων αυτών, δηλαδή του δικαιώματος και της υποχρέωσης, με αποδέκτη την μειονότητα, υπήρξε σύνθετη και συχνά αλληλεξαρτώμενη, όσο και εάν συχνά γίνεται επίκληση του αντιθέτου. Ότι δηλαδή τα μειονοτικά ιδρύματα απολαμβάνουν το δικαίωμα στην αυτονομία τους μέσα από τους κόλπους της μειονότητας, ενώ τα αρμόδια κρατικά όργανα αποτελούν μια αντίπαλη αρχή, που αποσκοπεί στον περιορισμό του δικαιώματος. Εάν η τελευταία αυτή παραδοχή δεν απέχει από την πραγματικότητα, για ορισμένες ιστορικές περιόδους δεν αποκλείει την ελλειμματική λειτουργία εκ των έσω των ίδιων των κοινοτικών διαχειριστικών τους οργάνων.

Οι αντιδράσεις των θρησκευτικών κοινοτήτων, οι εκκρεμείς υποθέσεις ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και κυρίως ο επαναλαμβανόμενος αρνητικός σχολιασμός στις εκθέσεις προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής οδήγησαν στην υιοθέτηση νέου βακουφικού νόμου, τον Νοέμβριο 2006, στο ρυθμιστικό πεδίο του οποίου εμπίπτουν και πάλι και τα κοινοτικά μειονοτικά ιδρύματα. Ο Νόμος 5555 της 5.11.2006, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ με την επανακήρυξή του τον Φεβρουάριο 2008 ως Νόμος 5737, επιχείρησε να δώσει λύσεις στα χρόνια προβλήματα, ως προϊόν πολιτικής πίεσης αλλά και να διασφαλίσει τη μικρότερη δυνατή ζημία για το κράτος. Το πνεύμα του νέου νόμου, παρ' όλες τις βελτιωτικές τροποποιήσεις στο καθεστώς των βακουφίων που επέφερε, δεν εφαρμόζει ορθά την αρχή της ισότητας μεταξύ των βακουφίων (μη κοινοτικών και κοινοτικών) ούτε θεραπεύει ικανοποιητικά τις περιπτώσεις μεταφοράς περιουσιών υπέρ του δημοσίου ή τρίτων, με

αποτέλεσμα την μη ευθυγράμμιση με το τουρκικό Σύνταγμα, την Συνθήκη της Λοζάνης και την ΕΣΔΑ. Ιδιαίτερες διαστάσεις παίρνει το ζήτημα, ιδίως ύστερα από την απόφαση του ΕΔΔΑ σχετικά με την Μεγάλη του Γένους Σχολή, αλλά και των υπολοίπων σχετικών αποφάσεων, της διεκδίκησης των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων σε υποθέσεις ακινήτων που αποκτήθηκαν μετά το 1936 και δη των ακινήτων που έχουν μεταβιβαστεί σε τρίτους, φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

Το «προσωρινό άρθρο 7» επιχειρεί να περιορίσει τις απώλειες περιουσιακών στοιχείων των βακουφίων, αλλά από το ρυθμιστικό του πεδίο εκφεύγουν σημαντικές κατηγορίες ακινήτων, με την προϋπόθεση μάλιστα την κατοχύρωση από το βακούφι της νομής ακινήτων ακριβώς για τις περιπτώσεις τις οποίες ο νόμος φέρεται ότι θα θεραπεύσει, δηλαδή την απώλεια κυριότητας και νομής^[6]. Επίσης, αρρυθμιστο παραμένει το ζήτημα της δυνατότητας απομαζυμοποίησης, και βέβαια της κατοχύρωσης της νομικής προσωπικότητας των κοινοτήτων σε συνάρτηση προς τα κύρια βακούφια και τα προσαρτήματά τους.

Σε εφαρμογή του νέου νόμου, στις 13 Μαΐου 2008 υιοθετήθηκε η εγκύκλιος 2008/6 της ΓΔΒ, η οποία εφαρμόζει το «προσωρινό άρθρο 7», θέτοντας αναλυτικά τις προϋποθέσεις για την αίτηση διεκδίκησης της κυριότητας των ακινήτων που εμπίπτουν στο πεδίο της προαναφερθείσας διάταξης εντός 18μηνης προθεσμίας. Μέχρι τις αρχές του Σεπτεμβρίου 2009 κατέθεσαν δηλώσεις 28 βακούφια με πρωτοβουλία του Πατριαρχείου, ενώ τα περισσότερα από τα υπόλοιπα βακούφια κατέθεσαν αιτήσεις κατά μόνας. Έντεκα βακούφια δεν κατέθεσαν αιτήσεις, καθώς είχαν πλέον κατοχυρώσει όλη την ακίνητη περιουσία τους, ύστερα από το πέρας της διαδικασίας τακτοποίησης του 2003. Με τις αιτήσεις του 2009 διεκδικήθηκαν συνολικά 946 ακίνητα στην Πόλη, την Ίμβρο και την Τένεδο (μεταξύ των οποίων και 185 ακίνητα που ανήκουν σε μαζμπούτ). Επίσης διεκδικήθηκε η κυριότητα επί 19 κοιμητηρίων. Σύμφωνα με τον Αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης Bülent Arinç, αρμόδιο και για τα κοινοτικά βακούφια, δήλωσε ότι 68 ακίνητα, των οποίων η άμεση επανάκτηση

6 Αναλυτικά βλ. στο Κ. Τσιτσελίκης, Τα βακούφια των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων στον ευρωπαϊκό δρόμο της Τουρκίας, Βιβλιόγραμμα/KEMO, Αθήνα 2011, σσ. 120-160.

εγκρίθηκε υπέρ των ιδρυμάτων, ανήκουν σε ρωμαίικα βακούφια (κυρίως υπέρ Μπαλουκλή, επίσης από δύο ακίνητα στο βακούφι του Πέρα και του Αγίου Νικολάου στο Τζιμπαλί και από ένα ακίνητο στην Παναγία του Μουχλίου, την Χαλκιδόνα, τον Άγιο Δημήτριο Σαρμασικίου και την Μεγάλη του Γένους Σχολή). Χαρακτηριστικά θα άξιζε να αναφερθεί ότι 19 κοιμητήρια συνολικά αποδόθηκαν στις κοινότητες αλλά κανένα μαζμπούτ⁷. Συνολικά, η διαδικασία είναι συνεχής καταγράφοντας μια τάση τακτοποίησης και «κλεισίματος λογαριασμών», ανεξάρτητα από την δίκαη ή άδικη έκβασή της. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί ότι κατά την διετία 2012-2014 αναγνωρίστηκε η κυριότητα σε 169 βακουφικά ακίνητα (ενώ η τουρκική διοίκηση το αρνήθηκε σε άλλες 518 περιπτώσεις, βλ. Παραρτήματα, Πίνακας II).

Επίσης, τον Σεπτέμβριο του 2008 υιοθετήθηκε ο Κανονισμός εφαρμογής του Νόμου 5737, αναφορικά με την ανάδειξη των διαχειριστικών επιτροπών και τον διαχειριστικό τους έλεγχο. Ο Κανονισμός δεν επιφέρει σημαντικές αλλαγές ως προς την διαδικασία των εκλογών των επιτροπών των βακουφίων, προσδιορίζει όμως ότι την ευθύνη της διαδικασίας έχει πλέον η ΓΔΒ και όχι η Νομαρχία, όπως ίσχυε μέχρι τότε (άρθρα 29-33). Έτσι κατοχυρώνεται η δυνατότητα διεύθυνσης των εκλογικών περιφερειών τόσο για τους εκλογείς όσο και για τους υποψήφιους (σε επίπεδο διαμερισματος [ilçe], νομαρχίας [il] ή και ενδεχομένως ολόκληρης της χώρας, με την έγκριση της τοπικής ΓΔΒ). Την διεξαγωγή της εκλογικής διαδικασίας αναλαμβάνει επιτροπή του βακουφίου. Ωστόσο, οι εκλογές θεωρήθηκαν περισσότερο ως δικαίωμα παρά ως υποχρέωση των κοινοτήτων. Έγιναν για την συντριπτική πλειοψηφία των κοινοτήτων δύο φορές από το 2008, με εξαίρεση την επιτροπή του Μπαλουκλή που προβάλλει αντίσταση σε κάθε διαδικασία αντιπροσωπευτικότητας. Από την άλλη πλευρά η τουρκική διοίκηση όφειλε να έχει επεξεργαστεί νέο Κανονισμό για τις εκλογές το 2014, χωρίς αυτό να έχει πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα (Ιούνιος 2014), επαναφέροντας το κλίμα αβεβαιότητας και δυσπιστίας αναβάλλοντας ουσιαστικά το τρίτο κύμα εκλογών στις επιτροπές των

7 Γ. Κτιστάκης, «Όλα άρχισαν το 2007: η ευρωπαϊκή προστασία των βακουφίων των Ρωμιών», Ρωμαίικο ημερολόγιο 2013, Ιστός, Κωνσταντινούπολη, σελ. 178.

βακουφίων.

Τέλος, η εκπροσώπηση των κοινοτικών βακουφίων στο Συμβούλιο της ΓΑΒ γίνεται από έναν εκπρόσωπο που επιλέγεται από το σύνολο των εκπροσώπων όλων των κοινοτικών-μειονοτικών βακουφίων (οι πρώτες εκλογές έγιναν στις 28 Δεκεμβρίου 2008), δηλαδή των Ελληνορθοδόξων, Αρμενίων, Εβραίων, Ασσυρίων, Χαλδαίων κλπ. (άρθρο 96 επ.). Η ανάγκη εκπροσώπησης οδήγησε σε πρωτόγνωρες εκλογικές και διαβουλευτικές διαδικασίες των διαχειριστικών επιτροπών, οι οποίες συσκέφθηκαν και όρισαν πρώτο κοινό υποψήφιο τους τον επιχειρηματία Λάκη Βίγκα, ο οποίος προέρχεται από την Κοινότητα Νεοχωρίου και ο οποίος εν τέλει εκλέχθηκε στις δύο πρώτες εκλογές (Δεκ. 2008, Δεκ. 2011) ως ο πρώτος κοινός εκπρόσωπος όλων των κοινοτικών βακουφίων στην Συνέλευση.

Ο μειονοτικός κοινοτισμός στη σύγχρονη Τουρκία

Η συζήτηση γύρω από το νομικό καθεστώς των μειονοτικών ιδρυμάτων και του δικαιώματος ιδιοκτησίας είναι συνυφασμένο με την ευρύτερη θεώρηση της νομικής θέσης μιας μειονότητας μέσα από την απόδοση γενικών ή ειδικών δικαιωμάτων. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις διαφοροποιούνται ανάλογα με το πόσο κεντρικός είναι ο ρόλος του ομοιογενούς δικαίου και της κρατικής εξουσίας στην εφαρμογή της αρχής της ισότητας και το περιεχόμενό της σε σχέση με τις ανάγκες της εθνοθρησκευτικής ή γλωσσικής ετερότητας που ενδεχομένως απαιτεί ειδική αντιμετώπιση, ακόμα και προσωπική ή εδαφική αυτονομία. Από μία άλλη οπτική γωνία, κρίσιμο ζήτημα είναι ποια κοινότητα προσώπων είναι εκείνη που θα αποτελέσει υποκείμενο δικαιωμάτων. Εδώ προβάλλουν ως πιθανές δύο απαντήσεις: Η κοινότητα που συγκροτεί το σύνολο των πολιτών ενός κράτους, που υπάγονται σε μια συνταγματικά ομογενοποιημένη έννομη τάξη και κατοχυρωμένων κοινών δικαιωμάτων μέσω της αρχής της ισότητας και της μη διάκρισης ή η κοινότητα που συγκροτούν τα μέλη ομάδας που διαφοροποιείται με εθνο-γλωσσικά και θρησκευτικά κριτήρια από την πλειοψηφία των πολιτών; Η απάντηση στο ερώτημα είναι κρίσιμη για το δίκαιο που θα ρυθμίσει το πολυπολιτισμικό φαινόμενο με την έννοια της ενσωμάτωσης των διαφορετικών σε μία ενιαία κοινωνία που θα σέβε-

ται και δεν θα ηγεμονεύει επί του «διαφορετικού». Η αναλογική ισότητα που αποσκοπεί στην ισότητα αποτελεσμάτων^[8] αποτελεί ένα σημαντικό νομικό εργαλείο που προσφέρουν τα δικαιώματα του ανθρώπου για την επίτευξη ενός ζητήματος που ταλαιπωρεί θεωρητικούς της επιστήμης και πολιτικούς της πράξης.

Ο πλουραλισμός χτίζεται εξίσου μέσα από την αυθεντική αναγνώριση και το σεβασμό της διαφοράς και της δυναμικής των πολιτισμικών παραδόσεων και των εθνικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων, ενώ η αρμονική διάδραση των προσώπων και των ομάδων με διαφορετικές ταυτότητες είναι ουσιαστική για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής. Με παρόμοιο σκεπτικό το ΕΔΔΑ^[9] έθεσε τη σχέση μεταξύ της αναγνώρισης μιας μειονότητας και του δικαιώματος συνένωσης προσώπων μέσω του οποίου τα μέλη της μειονότητας, και γιατί όχι ολόκληρη η μειονότητα, μπορούν να απολαμβάνουν από κοινού εκφάνσεις της μειονοτικής τους ετερότητας. Η αρχή του πλουραλισμού μπορεί λοιπόν να συμβάλει στην συνάρθρωση της κοινωνικής συνοχής που ορίζεται από το σύνολο των πολιτών του κράτους και όχι να την κατακερματίζει με εθνικές ή θρησκευτικές διαφοροποιήσεις. Η σχέση μειονότητας-πλειονότητας και μειονότητας-κράτους είναι δυναμικά εξελισσόμενη, και η περίπτωση των Ρωμίων δεν ξεφεύγει από τον κανόνα που θέλει τη θέση της μειονότητας να είναι συνυφασμένη με το δίκαιο και την πολιτική που διαμορφώνει και επιβάλλει το κράτος.

Στο πρόβλημα της ενσωμάτωσης της μειονοτικής οντότητας με νομική προσωπικότητα σε μια φιλελεύθερη έννομη τάξη μπορεί να συμβάλει η εφαρμογή του δικαιώματος στην ένωση προσώπων, όπως κατοχυρώνεται συνταγματικά, αλλά και διεθνώς, όπως για παράδειγμα από το άρθρο 11 της ΕΣΔΑ. Το δικαίωμα αυτό επιτρέπει στα άτομα από κοινού να αποκτήσουν νομική προσωπικότητα ως μία συλλογικότητα, αδιάφορη

8 Για μια συζήτηση σχετικά με την νομική θέση της πολυπολιτισμικότητας στην ελληνική πραγματικότητα, η οποία παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την τουρκική περίπτωση, βλ. Ν. Αλιβιζάτος, 2005, «Χρειάζεται η πολυπολιτισμικότητα μια νέα θεωρία των δικαιωμάτων του ανθρώπου;» Δικαιώματα του Ανθρώπου 28, σ. 1203.

9 Gortzelik and others v Poland, 44158/98, 7.2.2004, para 92, και Ouranio Toxo v Greece, 74989/01, 20.10.2005, para. 37.

για το δίκαιο ως προς τα εθνοτικά της χαρακτηριστικά, αρκεί να μην αντίκειται σε θεμελιώδεις κανόνες και αρχές της δημόσιας τάξης. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να ενσωματωθεί η κοινοτική συλλογικότητα (μιας μειονότητας, μιας μειονοτικής κοινότητας) σε μία φιλελεύθερη έννομη τάξη κατοχυρώνοντας την νομική της θέση. Η μειονοτική τάξη πραγμάτων μπορεί να κατοχυρωθεί ως ιδιωτική σφαίρα αυτονομίας εντός της δημόσιας-κρατικής και επιτρέπει την φιλελεύθερη αδιαφορία του δικαίου να ενσωματώσει την μειονοτική ετερότητα με την μορφή των δικαιωμάτων. Έτσι, εάν τα εθνο-θρησκευτικά σύνορα εντός της κοινωνίας ήταν αδιάφορα, τα στοιχεία της πολιτικής ετερότητας/ομοιότητας θα όριζαν τον πλουραλισμό και την πολιτική συμμετοχή μέσω της ιθαγένειας, σύμφωνα με όρους συμμετοχής στον Δήμο και όχι στο Έθνος^[10]. Ωστόσο στην σύγχρονη εποχή όπου τα εθνοτικά όρια αυτά είναι περισσότερο από ευδιάκριτα και ορίζονται από το μέτρο της διεκδίκησης δικαιωμάτων ή της καταπίεσης της έκφρασης της μειονοτικής ετερότητας, το ουδέτερο κράτος προϋποθέτει και την κοινωνική αδιαφορία της πλειονότητας, η οποία συχνά συμπίεζεται από τον σφιχτό εναγκαλισμό της ηγεμονικής εθνικής ιδεολογίας αλλά και της διεκδικητικής μειονοτικής εθνικής ταυτότητας.

Οι οθωμανικές καταβολές του μιλλέτ, δηλαδή, ενός δικαίου συστήματος που εδράζονταν σε κοινοτικού χαρακτήρα καταμερισμούς εξουσίας και ηγεμονικής κατανομής αρμοδιοτήτων, επηρέασαν άμεσα το σύγχρονο περί βακουφίων τουρκικό δίκαιο, καθώς βασικές αρχές του οθωμανικού δικαίου, ή καλύτερα ορισμένων αντιλήψεων περί των βακουφίων δικαίου, επιβίωσαν. Ωστόσο, ήδη από τις απαρχές της λειτουργίας του νέου βακουφικού δικαίου θεμελιακές αντιφάσεις έπρεπε να αντιμετωπίσουν κρίσιμα ερωτήματα, όπως αυτό της διάκρισης αρμοδιοτήτων στο οριακό κατώφλι που διακρίνει τις επικράτειες ιδιωτικού και δημοσίου. Η πρόσληψη της Συνθήκης της Λοζάνης την εποχή εκείνη –την δεκαετία του 1920- και της εφαρμογής των δικαιωμάτων στις μειονότητες με κριτήριο για την απόδοση των σχετικών δικαιωμάτων την θρησκευτική υπαγωγή καθορίστηκε από την μιλλετιστικού τύπου θεώρηση της μειονοτικής ετε-

10 Βλ. την συζήτηση σε Ch. Mouffe (επιμ.), 1992, *Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship and Community*, Routledge, London.

ρότητας σε ένα εθνικό κράτος. Έτσι, τα αδιέξοδα που προέκυψαν στη συνέχεια ήταν προδιαγεγραμμένα κατά κάποιον τρόπο και σε ορισμένες περιπτώσεις δόθηκαν λύσεις που, ενώ παραβίαζαν την κοινοτική αυτονομία, από την άλλη πλευρά εναρμόνιζαν δίκαιο και κοινωνική πραγματικότητα στην λογική του φιλελεύθερου εξισωτισμού μέσω της ιδιότητας του πολίτη.

Η διαδικασία αυτή «διόρθωσης» της Συνθήκης της Λοζάνης και περιορισμού του κοινοτισμού υπέρ της εφαρμογής των κοινών για όλους τους πολίτες δικαιωμάτων που απορρέουν από τον αστικό κώδικα υπήρξε πρωτοφανής μέσα από μία διαδικασία επιβεβλημένης συναίνεσης. Οι θεμελιώδεις εκφράσεις του κοινοτισμού ωστόσο δεν θα μπορούσε να ενσωματωθούν στο μοντέλο μιας ενιαίας τουρκικής έννομης τάξης. Ο μανδύας της νομικής προστασίας δεν κατάφερε να εναρμονίσει ή να βρει λύσεις σε ορισμένα ερωτήματα που αφορούσαν την υπόσταση της μειονότητας ως υποκείμενο δικαίου και φορέα δικαιωμάτων δημόσιου χαρακτήρα, όπως συνέβαινε στο δίκαιο της Αυτοκρατορίας υπό το σύστημα των μιλλέτ.

Για το λόγο αυτό, οι κοινότητες έπαψαν να γίνονται ορατές ως υποκείμενα δικαίου. Αυτό που τελικά έμεινε με την μορφή της προστασίας των μειονοτήτων ήταν τα βακουφία και η περιουσία τους. Έτσι, η τουρκική διοίκηση ειδικά κατά την μεταπολεμική περίοδο επιχείρησε να διακρίνει τους ρόλους μεταξύ κοινοτικών οργάνων και διαχειριστικών οργάνων των βακουφίων, αγνοώντας τα πρώτα.

Η σύγχρονη εποχή μετά το 1990, χαρακτηρίζεται από την επικάλυψη της λανθάνουσας μιλλετοποίησης των μειονοτικών κοινοτήτων από την λογική των δικαιωμάτων, γενικών και ειδικών με αποδέκτη μια μειονότητα, ιδίως υπό το φως της ΕΣΔΑ, δηλαδή του δικαιώματος στην ένωση προσώπων, της θρησκευτικής ελευθερίας και του δικαιώματος στην παρουσία. Έτσι τα δικαιώματα αυτά συμπλέκονται με τα όσα προβλέπει η Λοζάνη, αλλά στην βάση πλέον της ισότητας των μελών της μειονότητας-πολιτών και της δυνατότητας να ιδρύουν και να διαχειρίζονται ιδρύματα ιδιωτικού χαρακτήρα με όλα τα παρεπόμενα δικαιώματα που απορούν εξάλλου από το κοινό δίκαιο περί ιδρυμάτων. Από την άλλη πλευρά, τα κεκτημένα δικαιώματα των βακουφίων έχουν συσταθεί στην

λογική του κοινοτισμού, όπου αποδέκτης των προσόδων είναι μια κοινότητα πιστών, ή όσων είναι αλληλέγγυοι σε μια εθνική ιδέα, οι οποίοι προσδιορίζονται αντικειμενικά εντασσόμενοι σε μία άδηλη δημόσια σφαίρα, εσωτερική της μειονοτικής τάξης πραγμάτων. Εν τέλει, η οντότητα αυτή συνιστά μία πολιτική κοινότητα, και ως τέτοια λειτουργεί, εντός της τουρκικής κοινωνίας και πολιτικής ζωής, με περιορισμένη (αν όχι ανύπαρκτη) θεσμοποίηση της θέσης της και των μέσων άσκησης επιρροής.

Ωστόσο, η κατάσταση αυτή, ακόμα και εάν δεν κατοχυρώνεται συλλογικά για την μειονότητα καταγράφεται στην νομική θέση των κοινοτικών βακουφίων, των οποίων ο σκοπός εξυπηρετεί μια μειονοτική κοινότητα, όχι προσωποποιημένη σε συγκεκριμένους ανθρώπους, αλλά ως οντότητα και φορέας οιονεί δημόσιας εσωτερικής εξουσίας.

Η αποφυγή από την πλευρά της τουρκικής διοίκησης της «κανονικοποίησης» των μειονοτικών βακουφίων έρχεται αντιμέτωπη με μια σειρά αντιφάσεις, καθώς δεν θεμελιώνεται σε καμία ανώτερη δικαιική αρχή. Κυρίως όταν η σχετική διάταξη του Αστικού Κώδικα εισάγει διακρισιακή μεταχείριση, η οποία αντικρούει μια σειρά κανόνων συνταγματικού και διεθνούς δικαίου. Επίσης αναδεικνύει την ελλειμματική ισχύ της ιδιότητας του πολίτη που κατά την κυρίαρχη ιδεολογία αποκτά η έννοια της ισότητας, καθώς οι τούρκοι πολίτες που ανήκουν σε μειονότητες θεωρούνται ότι αποτελούν μια «εξαίρεση», ως «ντόπιοι ξένοι» που γίνονται κατά συνθήκες οριακά ανεκτοί και η θέση τους τίθεται υπό συνεχή διαπραγμάτευση.

Μια μειονότητα μπορεί να συνιστά συλλογικότητα, με την ελεύθερη βούληση των μελών της να ανήκουν ή να μην ανήκουν σε αυτή, η οποία μπορεί να απολαμβάνει ειδικά δικαιώματα, σε αντιστοίχιση με τα γενικότερα δικαιώματα που απολαμβάνουν όλα τα μέλη της κοινότητας των πολιτών του κράτους. Έτσι, μέσω της άσκησης του δικαιώματος στην ένωση προσώπων, για παράδειγμα, θα μπορούσαν να αναζητηθούν στέρεες απαντήσεις και λύσεις στο ζήτημα της νομικής θέσης της ελληνο-ορθόδοξης μειονότητας και των κοινοτήτων της και της κατοχύρωσης των βακουφικών περιουσιών. Ο σχετικός νόμος περί των συλλόγων δεν περιέχει περιορισμούς, όπως το άρθρο 101.δ του Αστικού Κώδικα για την ίδρυση νέων ιδρυμάτων/βακουφίων.

Το δικαίωμα στην ένωση προσώπων θα μπορούσε να ενσωματώσει τις μειονότητες και της κοινότητες σε συνδυασμό με την εφαρμογή την Συνθήκη της Λοζάνης, καθώς το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων μιας μειονότητας στο σύνολό της ίσως δύσκολα θα «χωρούσε» στο περιορισμένο νομικό κέλυφος ενός συλλόγου^[11]. Θα μπορούσε όμως να δημιουργηθεί μια ειδική εκδοχή ένωσης προσώπων για να καλύψει τις ειδικές ανάγκες που παραμένουν ορφανές, δηλαδή τις «μη μουσουλμανικές μειονότητες της Λοζάνης» και τις κοινότητές τους. Σε κάθε περίπτωση, η ανάγκη αυτή καθορίζεται από το περιεχόμενο των κεκτημένων δικαιωμάτων της θρησκευτικής ελευθερίας και της ένωσης προσώπων.

Όπως έχει τονίσει το ΕΔΔΑ, «οι θρησκευτικές κοινότητες ιστορικά και οικουμενικά υπάρχουν με τη μορφή οργανωμένης δομής»^[12], ενώ το δικαίωμα στην ένωση προσώπων «κατοχυρώνει την συλλογική ζωή κατά της ανατιολόγητης κρατικής παρέμβασης»^[13]. Η θρησκευτική ελευθερία αποτελεί, λοιπόν, το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο βιώνεται η ένωση προσώπων ώστε τα μέλη μιας κοινότητας, και μάλιστα μειονοτικής, να έχει την δυνατότητα να αποκτά νομική προσωπικότητα και να μπορεί να αξιώνει την εφαρμογή των δικαιωμάτων της. Έτσι και στην περίπτωση των δικαιωμάτων αυτών στην περίπτωση της ελληνορθόδοξης μειονότητας στην Τουρκία, η αδυναμία συγκρότησης της μειονότητας και των κοινοτήτων της γύρω από μία ή πολλαπλή νομική προσωπικότητα προσκρούει σε μια ανατιολόγητη άρνηση της τουρκικής κυβέρνησης^[14] να παράσχει την δυνατότητα ίσης αντιμετώπισης προς την μουσουλμανική πλειοψηφία.

11 Βλ. τη σχετική συζήτηση στη Γνώμη της Επιτροπής της Βενετίας, (European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), 2010, Opinion 535/2009 on the Legal Status of Religious Communities in Turkey and the Right of the Orthodox Patriarchate of Istanbul to Use the Adjective "Ecumenical", 15.3.2010, CDL-AD(2010)005, Strasbourg), παρά. 43.

12 ECHR, Mirolubovs and others v Lithuania, 15.9.2009, para 80.

13 ECHR, Hasan and Chaush v Bulgaria, 26.10.2000, para 62.

14 Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι αποτελεί ανατιολόγητη παρέμβαση του κράτους σε περίπτωση που θρησκευτική κοινότητα δεν μπορούσε να εκτελέσει τα θρησκευτικά της καθήκοντα, Metropolitan Church of Bessarabia and others v Moldova, 13.12.2001, para 118.

Συμπεράσματα

Η νομική θέση των βακουφικών ιδρυμάτων ρυθμίζεται από νομικά κα-
τάλοιπα μιλλετικών κοινωνικών διαχωρισμών, τα οποία δεν είναι συμβατά
εάν συγκριθούν με σημαντικές αρχές του σύγχρονου δικαίου. Η Συνθήκη
της Λοζάνης, αν και αναγνωρίζει ειδική προστασία για τα μειονοτικά
ιδρύματα, στο πλαίσιο της αυτοδιαχείρισης των μειονοτήτων αλλά και
της αρχής της ισότητας των πολιτών, στην πράξη έχει καταστρατηγηθεί
από νόμους και κανονισμούς κατώτερης τυπικής αξίας. Αναφορικά με το
δικαίωμα στην ιδιοκτησία, μόνον τα βακουφικά ιδρύματα έχουν δικαίωμα
απόκτησης περιουσίας και όχι οι κοινότητες. Έτσι, τα βακούφια επισκι-
άζουν τα ζωντανά υποκείμενα της μειονότητας, τις κοινότητες και το
Οικουμενικό Πατριαρχείο. Με άλλα λόγια, νομικές οντότητες που δημι-
ουργήθηκαν δευτερογενώς για να εξυπηρετούν τις κοινότητες αποκτούν
πρωτεύουσα και αποκλειστική σημασία, τόσο από πολιτική όσο και από
νομική σκοπιά.

Η θεωρητικά κατοχυρωμένη αυτοδιαχείριση της περιουσίας των κοι-
νοτήτων, των Μείζονων Ιδρυμάτων και του Πατριαρχείου πλήττεται με
την μετακύληση αρμοδιοτήτων από τον εσωτερικό ιδιωτικό χώρο της
μειονότητας στη σφαίρα του κρατικού δημόσιου χώρου, καθώς οι μει-
ονότητες θεωρούνται εν γένει «μειωμένης νομιμοφροσύνης» και κυρίως
ότι αποτελούν ζήτημα «ασφάλειας του κράτους». Έτσι, οι μειονοτικές
κοινοτικές περιουσίες εντάσσονται αυτόματα σε λογικές και πρακτικές
«εξαιρετικής αρμοδιότητας», οι οποίες, αν και έκνομες, «μπορούν να δι-
καιολογηθούν» με βάση το «εθνικό συμφέρον» και άρα να υπαχθούν σε
βασικές αρχές εφαρμογής, ελέγχου και ασφάλειας του δικαίου.

Η προοπτική της σταδιακής συνένωσης των κοινοτήτων της Ρωμαιοί-
κτης μειονότητας της Κωνσταντινούπολης ασφαλώς θα αντιστοιχίσει την
πληθυσμιακή πραγματικότητα προς τους θεσμούς της μειονότητας (συ-
σχέτιση Χάρτη 1 και Χάρτη 2, παραπάνω). Αυτό που, βέβαια, λείπει είναι
η κατοχύρωση ενός θεσμικού πλαισίου που θα αποτυπώνει και νομικά
τις κοινότητες ως συστατικές συνιστώσες της μειονότητας.

Η στενή ερμηνεία του σχετικού δικαίου επέφερε την πλήρη απομά-
κρυνση των φορέων της μειονότητας από τα βακούφια και τα παραρτή-
ματά τους, συχνά με την διαδικασία «μαζμπουτοποίησης», και σε πολλές

περιπτώσεις την απόκτηση των παραρτημάτων ακινήτων τους από τρίτους. Ωστόσο, η σταδιακή επιστροφή ακινήτων που ανήκαν σε βακούφια (βλ. διαδικασίες κατοχύρωσης ακινήτων το 2004 και το 2010) στο πλαίσιο της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας αποτελεί σημαντικό βήμα για την επανάκτηση των απωλειών του παρελθόντος. Σε πολλές όμως περιπτώσεις, οι συνέπειες των περιορισμών που ασκήθηκαν στην βακουφική περιουσία κατά την περίοδο της δεκαετίας του 1970, συνεχίζουν να υφίστανται ή να μην έχουν θεραπευτεί. Η αδυναμία για έκδοση κανονισμού εκλογών εντός του 2013-14 δημιούργησε ανάσχεση στη δυναμική εσωτερικής εκδημοκρατικοποίησης των κοινοτήτων.

Η κακοδιοίκηση, η εξύφανση πελατειακών σχέσεων με τις κρατικές αρχές, η μη εφαρμογή της αρχής της χρηστής διοίκησης, διαφάνειας, ανεξαρτησίας και δημοσιότητας, από την πλευρά των μειονοτικών διαχειριστικών αρχών, καθώς και η αδιαφάνεια ως προς την ποσοτική και ποιοτική κατάσταση της ακίνητης περιουσίας των βακουφίων, ελαττώνουν, όπως ιστορικά έχει φανεί, τις αντιστάσεις της μειονότητας στις νομικές και πολιτικές πιέσεις. Επίσης, δεν αναπτύσσονται δομές που θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν την βακουφική περιουσία ή αυτο-οργανωτικές υποδομές για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες της κοινωνίας των πολιτών, σε όφελος της μειονότητας αλλά και της ευρύτερης τουρκικής κοινωνίας.

Πρακτική εφαρμογή της συζήτησης που προηγήθηκε θα μπορούσε να είναι η βέλτιστη αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας των μειονοτικών κοινοτήτων σε όφελος των μελών της, αλλά και η συνακόλουθη βέλτιστη αναδιοργάνωσή των κοινοτήτων. Εξάλλου, διαπιστώθηκε ότι «οι περιουσιακές [της] διαστάσεις είναι πολύ μεγαλύτερες από αυτές που φανταζόμαστε» και έγινε αντιληπτή η αδήριτη ανάγκη «για συνεργασία μεταξύ των φορέων της μειονότητας και συλλογική λειτουργία»^[15].

Απαραίτητη διπλή προϋπόθεση για την γόνιμη ανάλυση και εφαρμογή των συμπερασμάτων και των προτάσεων είναι: Η δέσμευση των αρμό-

15 Επιστολή του Λάκη Βίγκα, Απογευματινή, 6.5.2010. Βλ. επίσης Λ. Βίγκας, «Εμπειρίες, σκέψεις και οράματα για την Ρωμαίικη Κοινότητα» Ρωμαίικο ημερολόγιο 2013, Ιστός, Κωνσταντινούπολη, σελ. 197.

δίων φορεών άσκησης πολιτικής για την υιοθέτηση λύσεων που να συνάδουν στις βασικές αρχές του κράτους δικαίου και του πλουραλισμού και η εξεύρεση της κατάλληλης νομικής διαδικασίας. Η παρατήρηση αυτή αφορά και τα δύο μέρη: την τουρκική κυβέρνηση και διοίκηση, αλλά κατ' αναλογία και τις οργανωτικές δομές της ελληνορθόδοξης μειονότητας. Η υλοποίηση μεταρρυθμίσεων απαιτεί τόλμη και γνώση από όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές, αλλά και προϋποθέτει ενδελεχή και συστηματική επιστημονική μελέτη των πραγματικών, ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, καθώς η ελλιπής έρευνα στο ζήτημα των κοινοτικών περιουσιών συνιστά σημαντικό μειονέκτημα για οποιαδήποτε περαιτέρω συζήτηση.

Προτάσεις

Αν και παρωχημένη, ως προς την σύλληψή της και τις διατυπώσεις των διατάξεών της, η Συνθήκη της Λοζάνης μπορεί να προσφέρει ικανές νομικές εγγυήσεις (βλ. άρθρα 40 και 42.3) μέσα από την ερμηνεία και την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων της ΕΣΔΑ, οι οποίες όντας εξοπλισμένες με τον δικαιοδοτικό μηχανισμό του ΕΔΔΑ, αποτελούν ασφαλή οδηγό για την κατοχύρωση των κοινοτικών περιουσιών και της νομικής προσωπικότητας της μειονότητας-κοινοτήτων. Οι παρακάτω προτάσεις αφορούν την τουρκική κυβέρνηση, τις κοινότητες και τις βακουφικές επιτροπές.

α. Προς τις βακουφικές επιτροπές

Η επίκληση των δικαιωμάτων που διασφαλίζει η ΕΣΔΑ, όπως το άρθρο 11 (δικαίωμα στην ένωση προσώπων), άρθρο 1 του 1ου Πρωτοκόλλου (δικαίωμα στην περιουσία), σε σχέση με την θρησκευτική ελευθερία του άρθρου 9 (και μάλιστα σε συσχετισμό με την απαγόρευση των διακρίσεων του άρθρου 14 ή με το δικαίωμα στην αποτελεσματική προσφυγή του άρθρου 13), μπορεί να συμβάλει στην κατοχύρωση των μειονοτικών περιουσιών μέσα από την διεκδίκηση:

- Μίας και ενιαίας νομικής προσωπικότητας από την μειονότητα, αλλά και της νομικής προσωπικότητας του Οικουμενικού Πατριάρχείου, αλλά και τις επί μέρους κοινότητες

- Την αντιστροφή της πορείας μετακύλησης της ακίνητης ιδιοκτησίας σε κρατικούς φορείς (βλ. ΓΔΒ) και της ρευστοποίησής της υπέρ τρίτων (βλ. Vakif Bank) και,
- Την εκκαθάριση των πολυάριθμων εκκρεμών υποθέσεων, με σαφή στόχευση προτεραιοτήτων (βλ. απο-μαζμπουτοποίηση, αναγνώριση αποκτημάτων μετά το 1936, απόκτηση [νέας] νομικής προσωπικότητας κλπ.).

B. Προς τις κοινότητες

Απαραίτητη προϋπόθεση για την προβολή και την υποστήριξη των διεκδικήσεων σχετικά με τις βακουφικές περιουσίες είναι ο επαναπροσδιορισμός των αυτό-οργανωτικών δομών των κοινοτήτων με δημοκρατικό τρόπο, δηλαδή μέσω της καθολικής συμμετοχής χωρίς αποκλεισμούς. Ο επαναπροσδιορισμός θα πρέπει να αφορά επίσης τη θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου και κυρίως τον ρόλο και τις αρμοδιότητες των κατακερματισμένων κοινοτήτων. Απαραίτητη είναι η συνένωση των όμορων κοινοτήτων και των βακουφίων και η ανάδειξη ενός (δευτεροβάθμιου ενδεχομένως;) ενιαίου θεσμικού συντονιστικού και ελεγκτικού οργάνου, σε συνδυασμό με την κατοχύρωση ενιαίας νομικής προσωπικότητας από την μειονότητα στο πνεύμα του άρθρου 40 της Συνθήκης της Λοζάνης, αλλά και του δικαιώματος ενώσεως προσώπων κατά την ΕΣΔΑ. Η συνένωση θα μπορούσε να γίνεται σταδιακά μεταξύ των γειτονικών κοινοτήτων-βακουφίων και ιδιαίτερα των ασθενέστερων. Ενδεχομένως η συνένωση θα μπορούσε να διαμορφώσει τρεις ευρύτερες περιφέρειες κοινοτήτων-βακουφίων: Την ευρωπαϊκή πλευρά, την ασιατική πλευρά συμπεριλαμβανομένων των Πριγκιπονησίων και τέλος την Ίμβρο και Τένεδο. Έτσι, θα δημιουργηθεί το έδαφος για την βέλτιστη απόδοση των ωφελημάτων που μπορούν να αποφέρουν τα βακούφια υπέρ της μειονότητας, αλλά και την λειτουργία των κοινοτήτων στη βάση των αρχών της διαφάνειας, της δημοσιότητας των πεπραγμένων και του εσωτερικού διαχειριστικού ελέγχου, αλλά και της ασφάλειας δικαίου στο πλαίσιο του σεβασμού των δικαιωμάτων της μειονότητας από την κρατική διοίκηση.

Η αξιοποίηση του αντικειμενικά περιορισμένου έμψυχου δυναμικού της μειονότητας, με την συμπερίληψη των νέων και των γυναικών στις

διαδικασίες βακουφικής διαχείρισης (όπως ήδη άρχισε να συμβαίνει μετά τις εκλογές του 2007/10), και η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας μπορούν να δώσουν νέα πνοή και περιεχόμενο στις διαχειριστικές επιτροπές και τα βακούφια. Εξάλλου, τα βακούφια έχουν στόχο να υπηρετούν την μειονότητα και όχι το αντίστροφο.

γ. Προς την τουρκική κυβέρνηση

Η απεξάρτηση των βακουφίων από εθνικούς ανταγωνισμούς (βλ. ρήτρα της αμοιβαιότητας) που εργαλειακά τα εντάσσουν στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής μπορεί να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητά τους ως προς τον σκοπό για τον οποίο ιδρύθηκαν, αλλά και την καθιέρωση νέου σκοπού προσαρμοσμένου στις τρέχουσες κοινωνικές ανάγκες.

Για την αναδιοργάνωση στα πλαίσια του τουρκικού δικαίου, θα πρέπει να σταθμιστούν οι ισχύουσες νομικές αρχές με τα συμφέροντα των μειονοτικών κοινοτήτων με γνώμονα την κατοχύρωση της αυτοδιαχείρισης των δικών τους ιδρυμάτων και περιουσιών σε ένα σύγχρονο πλαίσιο σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η υπαγωγή των μειονοτικών βακουφίων στην έννοια του κοινού ιδρύματος ή άλλου νομικού προσώπου, κατά τον Αστικό Κώδικα, μπορεί να προσφέρει ριζικές λύσεις στα προβλήματα. Ωστόσο, οι περιορισμοί του άρθρου 101 του Αστικού Κώδικα ουσιαστικά δεν επιτρέπουν τέτοιου είδους μεταρρυθμίσεις αποκλείοντας τα κοινοτικά βακούφια από την υπαγωγή τους στο «κοινό δίκαιο». Τελικά, η τουρκική κυβέρνηση καλείται να επαναδιατυπώσει μια νέα πολιτική και νομική θεωρία περί των μειονοτήτων. Μάλιστα, η ενσωμάτωση της Σύμβασης-πλαίσιου για τις εθνικές μειονότητες του Συμβουλίου της Ευρώπης στο τουρκικό δίκαιο θα μπορούσε να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση. Γενικές αρχές δικονομικού και ουσιαστικού δικαίου, όπως η «σαφήνεια και ασφάλεια δικαίου» και η «αποτελεσματική προσφυγή σε ένδικα μέσα» πρέπει να θεμελιωθούν με ουσιαστικό τρόπο υπό το φως της ΕΣΔΑ. Τέλος, κανόνες διεθνούς, συνταγματικού και εσωτερικού δικαίου, θα πρέπει να ιεραρχούνται με τρόπο ώστε να διασφαλίζεται σαφής διάκριση μεταξύ της εσωτερικής (ιδιωτικής) σφαίρας της μειονότητας και του δημόσιου χώρου. Στο πλαίσιο αυτό, η Διοίκηση οφείλει να ασκεί ελεγκτικές και εγγυητικές αρμοδιότητες υπέρ της μειονότητας και

να αποτελεί ασπίδα προστασίας κατά της αυθαιρεσίας από όπου και εάν αυτή προέρχεται.

Εν τέλει, το νομικό καθεστώς των βακουφίων θα πρέπει να «κανονικοποιηθεί», δηλαδή να απεγκλωβιστεί από τις ειδικές κατηγορίες μέσα στις οποίες οι μειονότητες είναι ορατές, πολιτικά ή νομικά, μόνον ως «εξάιρεση»: Η ειδική αυτή μεταχείριση έχει ιστορικά αποβεί σε βάρος των μειονοτήτων -και μακροπρόθεσμα της πλειονότητας- και έχει δώσει λαβές για πολιτική χειραγώγηση από όλες τις πλευρές. Κατά συνέπεια, η εξέλιξη του δικαίου σχετικά με τα βακούφια θα πρέπει να γίνει με γνώμονα το σύγχρονο αστικό δίκαιο, ώστε τα κοινοτικά βακούφια να αντιμετωπίζονται ως κοινά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και όχι στο πλαίσιο του στρεβλού νομικού κατάλοιπου του μιλλέτ, το οποίο δεν είναι δυνατόν να ενσωματωθεί ως τέτοιο από το σύγχρονο δίκαιο (βλ. καθεστώς μαζμπούτ, στέρψη δικαιώματος σύστασης νέων ιδρυμάτων, περιορισμοί δικαιώματος απόκτησης ακίνητης περιουσίας, κλπ.).

δ. Προς όλους τους εμπλεκόμενους φορείς

Η διαδικασία διαλόγου είναι απαραίτητο εργαλείο για τη διαμόρφωση, σύνθεση και σύνταξη προτάσεων από την πλευρά της μειονότητας, ύστερα από την συγκέντρωση όλων των επί μέρους τάσεων και αντιθέσεων. Η μονήρης και κλειστή διεργασία διαβούλευσης, η οποία συνήθως εδράζεται σε ηγεμονικές σχέσεις, έχει μονοπωλήσει μέχρι σήμερα τη διαδικασία παραγωγής αποφάσεων κοστίζοντας διπλά: τον αποκλεισμό και την αποσιώπηση γόνιμων προτάσεων και ιδεών, αλλά και την δημιουργία αρνητικού πολιτικά παραδείγματος για την διαμόρφωση ισότιμων σχέσεων εντός της κοινωνίας της μειονότητας μεταξύ όλων εκείνων των φορέων που θα μπορούσαν να ενεργοποιηθούν σε άλλους οργανωτικούς τομείς. Η αναζήτηση ερεισμάτων στην ευρύτερη τουρκική κοινωνία είναι επίσης απαραίτητη, καθώς δεν μπορεί να εννοηθεί αποτελεσματική χάραξη στρατηγικής, χωρίς αναφορές σε «συμμάχους» εκτός μειονότητας στη βάση της συνεργασίας, της πολιτικής και κοινωνικής συμμετοχής. Ήδη υπάρχουν σημαντικά θετικά δείγματα σε αυτό το πεδίο και το Συνέδριο του 2006 αποτελεί συνέργεια αυτού του είδους. Στο πνεύμα αυτό θα πρέπει να αναζητηθούν πρακτικές διαχείρισης και εκμετάλλευσης

των εσόδων των βακουφικών περιουσιών όχι αποκλειστικά υπέρ των κοινοτήτων, της μειονότητας, αλλά και παραδειγματικά σε όφελος της ευρύτερης τουρκικής κοινωνίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ [ΒΑΚΟΥΦΙΑ]

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ, ΙΜΒΡΟΥ ΚΑΙ ΤΕΝΕΔΟΥ^[1]

Κοινότητες	ΙΜ, ΙΝ, Αγιάσματα, Κοιμητήρια
Πατριαρχείο, Μείζονα Ιδρύματα	
Στην παλαιά πόλη	
Αρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως	
Περιφέρεια Φαναρίου-Κερατίου Κόλπου	
Τζιμπάλι	ΙΝ Αγ. Νικολάου
Εντιρνέκαπτού	ΙΝ Αγ. Γεωργίου * Παναγία Παραμυθιάς
Ποτηρά	ΙΝ Αγ. Γεωργίου *
Μουχλίου	ΙΝ Κοιμήσεως της Θεοτόκου
Βελιγραδίου	ΙΝ Κοιμησης Θεοτόκου
Εξ Μαρμάρων	ΙΝ Παναγίας
Τεκφούρ Σεραϊ	ΙΝ Παναγίας Χαντζεζιιώτισσας
Σαλματόμβρουκ	ΙΝ Θεοτόκου (Παναγίας των Ουρανών)
Εγρίκαπού	ΙΝ Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Σούδας)
Σαρμασικίου	Αγ. Δημήτριος
Φαναρίου / Fener	Αγίασμα Παναγίας Βερά * Πατριαρχικός Ναός Αγ. Γεωργίου
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ	Αγίασμα Αγ. Θεράποντος *
Ξηλόπορτας/Ταχτάκαπού	ΙΝ Αγ. Δημητρίου, ΙΝ Παναγίας Βλαχερνών (Αγίασμα)
ΜΕΙΖΟΝ ΙΔΡΥΜΑ	Μεγάλη του Γένους Σχολή
ΜΕΙΖΟΝ ΙΔΡΥΜΑ	Ιωακείμιον Παρθενωγωγείο
ΜΕΙΖΟΝ ΙΔΡΥΜΑ	Νοσοκομείο Μπαλουκλή
Βαλατά	ΙΝ Ταξιαρχών

1 Τα κοινοτικά βακούφια όπως ορίζονται από την Γεν. Διεύθυνση Βακουφίων: Χωρίς χρώμα τα κοινοτικά [cemaat] βακούφια, με αστερίσκο τα κατελιμμένα [mazbut] βακούφια. Βλ. Κ. Τσιτσελίκης, 2011, σπ.π, και Ντ. Κουρμπάν & Κ. Τσιτσελίκης, Μια ιστορία αμοιβαιότητας, Τα μειονοτικά βακούφια σε Ελλάδα και Τουρκία, TESEV/KEMO 2010.

Βαλίνου	IN Κομίσσεως Θεοτόκου
Τοπκαπού	IN Αγ. Νικολάου
Περιφέρεια Υψωμαθίων	
Κουμκαπού (Κοντοσκάλι)	IN Παναγίας Ελπίδος IN Αγίας Κυριακής
Βλάχικας	IN Αγ. Θεοδώρων
Υψωμαθίων	IN. Αγ. Μηνά IN Αγ. Γεωργίου IN Αγ. Κωνσταντίνου και Ελένης IN Αναλήψεως IN Αγ. Νικολάου
Στη Νέα Πόλη	
Περιφέρεια Σταυροδρομίου	
Πέρα ή Σταυροδρομίου / Μπέιογλου	IN και σχολεία Μπέιογλου
ΜΕΙΖΟΝ ΙΔΡΥΜΑ	Ζάππειο
ΜΕΙΖΟΝ ΙΔΡΥΜΑ	Κεντρικό Παρθενοναγωγείο
Περιφέρεια Ταταούλων	
Κουρτουλούς/Ταυταύλα	IN Αγ. Αθανασίου , IN Αγ. Δημητρίου , σχολείο
Φερίκιοϊ	Δώδεκα Απόστολοι Φερίκιοϊ
Γαλατά	Δημ. σχολείο IN Παναγίας Καφατιανής, IN Αγ. Νικολάου, IN Αγ. Ιωάννου των Χίων * [κατελιημμένες από Τουρκοορθόδοξη Εκκλησία]
Προπόδων Κουρτουλούς / Ευαγγελίστριας	IN Ευαγγελίστριας
Χάσκιοϊ	IN Αγ. Παρασκευής
Στην ευρωπαϊκή ακτή	
Περιφέρεια Βοσπόρου	
Μπεσίκτας	IN Παναγίας Παλαιού Μπάνιου IN Θεοτόκος Διπλοκιονίου

Μεσοχωρίου/ Ορτάκιοι	IN Αγ. Φωκά, Αγ. Γεωργίου, κοιμητήριο
Ξηροκρήνης/Κουρούτσεσμέ	IN Αγ. Δημητρίου, IN Αγ. Ιωάννη
Μεγάλου Ρεύματος/Αρναούτκιοι	IN Ταξιαρχών
Χηλών/Μπεμπέκ	IN Αγ. Χαράλάμπους, Αγ. Ιωάννης
Βαφεοχώρι/Μπογιατζίκιοι	IN Αγ. Ευαγγελίστριας
Σωσθενίου, Στένης/Ιστίνιε	IN Ταξιαρχών *
Νεοχωρίου/ Γενήκιοι	IN. Αγ. Νικολάου IN Παναγίας Κουμαριώτισσας
Ασιατική Ακτί	
Μπρόπολη Χαλκιδόνας	
Χαλκιδόνα/ Καντίκιοι	Ναοί και σχολεία
Χρυσούπολη/ Σκούταρι	IN Προφίτη Ηλία, αγίασμα, δημ. σχολείο
Χρυσοκεράμου/Κουσγουντζούκιοι	IN Αγ. Παντελεήμονος
Τσεγκέλκιοι	IN Αγ. Γεωργίου, Κοιμητήριο, Αγίασμα, σχολείο
Καντίλλι	IN Μεταμορφώσεως
Πασαμπαχτσέ	IN Αγ. Κωνστ. κ Ελένης, Αγίασμα Παναγίας
Μπεϊκοζ	IN Αγ. Παρασκευής+κοιμητήριο
Άνω Βόσπορος	
Μπρόπολη Δέρκων	
Γενή μαχαλέ	IN Αγ.Ιωάννου
Βαθύρρακος/Μπουγιούκ Ντερέ	IN Αγ. Παρασκευής, σχολείο, Κοιμητήριο
Θεραπειών/Ταράμπια	IN Αγ. Παρασκευής IN Αγ. Γεωργίου * Αγ. Κωνσταντίνου κ Ελένης
Στην Προποντίδα	
Μακρυχωρίου/ Μπακήρικιοι	IN Αγ Γεωργίου Αναλήψεως
Αγ. Στέφανος/Τεσίλκιοι	IN Αγ. Στεφάνου
Πρώτης/ Κιναλιάντα	IN Παναγίας, κοιμητήριο IM Μεταμορφώσεως Χριστού *

Αντιγόνης/Μπουργκάζ αντά	IN Αγ. Ιωάννου, κοιμητήριο IM Μεταμορφώσεως Σωτήρος * Μονί Αγ. Γεωργίου Καρύττη
Χάλκης/Χεϊμπελί αντά	IM Παναγίας Καμαριώτισας++ IN Αγ.Τριάδας (Θεολ. σχολής) IM Μεταμ. Χριστού * IN Αγ. Νικολάου, IN Αγ. Βαρβάρας IM Αγ. Σπυριδώνος Σκήτης *
Πριγκίπου/Μουγιούκ αντά	IN Αγ. Νικολάου (μονής) * IN Αγ. Δημητρίου+Κοίμηση Θεοτόκου Κοιμητήριο Αγ. Γεωργ Κουδουνά (μονής) IM Μεταμορφώσεως Χριστού
ΜΕΙΖΟΝ ΙΔΡΥΜΑ	Ορφανοτροφείο *
Μητρόπολη Ίμβρου και Τενέδου	
Ίμβρος	
Παναγίας Ίμβρου	Μητρ. IN Κοιμήσεως της Θεοτόκου
Αγ. Θεοδώρων	IN Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου
Σχοινουδίου	IN Αγ. Μαρίνας
Αγριδίων	IN Ευαγγελισμός της Θεοτόκου
Γλυκέος	IN Κοιμήσεως της Θεοτόκου
Ευλαμπίου	IN Αγ Βαρβάρας *
Κάστρου	IN Αγ. Μαρίνας * Αγ. Νικολάου *
Τένεδος	
Τενέδου	IN Κοιμήσεως της Θεοτόκου

++ Από το 1950 λειτουργεί ως Σχολή Ναυτικών Δοκίμων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΚΥΡΙΟΤΗΤΑΣ ΒΑΚΟΥΦΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΩΝ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2012-ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2015^[16]

ΑΡΙΘΜ. ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΑΒ	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ-ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΓΚΡΙΘΗΚΑΝ	ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΠΟΡΡΙΦΘΗΚΑΝ	ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ
	Κοινότητα Ταξιαρχών Μεγάλου Ρεύματος			
461	18/09/2012	10	33	54,53,54,31,34,42,47 οικόπεδα, 52m2, 45m2 οικία , 41m2 αγίασμα
17	10/01/2013	1	1	176,7 m2 οικόπεδο
289	27/05/2013	-1	1	
265	21/05/2012		1	
	Κοινότητα Παναγίας Βλαχερνών Αθηνασαράη και Αγίου Δημητρίου Ξυλόπορτας			
347	24/06/2013	3	14	36m2, 4m2 οικόπεδο, 24m2 τοίχος
418	05/08/2013		1	
	Κοινότητα Παναγίας Εξ Μαμαρών			
514	07/10/2013		7	
154	07/04/2014		3	
388	Κοινότητα Κοίμησης Θεοτόκου Γλυκεώς Ίμβρου			
	29/09/2014		1	
	Νοσοκομείο Βαλουκλή			
453	04/09/2012		10	7 αποζημιώσεις
19	10/01/2013		3	
	Κοινότητα Σταυροδρομίου			
447	04/09/2012	1		69,5m2 οικόπεδο
104	18/02/2013	1	1	307m2 οικόπεδο
187	03/04/2012	2		160m2 σπίτι, 38600m2 νεκροταφείο
389	Κοινότητα Κοίμησης της Θεοτόκου Τενέδου			

16 Τα στοιχεία του πίνακα προέρχονται από το Γραφείο του Εκπροσώπου των μη Μουσουλμανικών Βακουφίων στη Γενική Διεύθυνση Βακουφίων.

	29/09/2014	11	4	3596.91m ² , 1962.39m ² , 1868.67m ² , 2550.01m ² , 2991.03m ² , 2167.8m ² οικόπεδα
				2792.54m ² , 4167.51m ² , 3561.91m ² , 399 95.14m ² , 27945.84m ² αγροτεμάχια
	Κοινότητα Παναγίας, Αγίου Δημητρίου, Προφήτη Ηλία Πριγκίπου			
607	27/12/2012	1	1	13537m ² νεκροταφείο
	Κοινότητα Μονής Αγίου Γεωργίου Καρύππ			
176	25/03/2013	1	20	3446m ² μοναστήρι
	Κοινότητα Ευαγγελισμού Θεοτόκου-Παναγίας Βαφεοχωρίου			
319	10/06/2013	5	20	1104m ² ναός, 878m ² σχολείο, 552m ² σχολείο, 122m ² σπίτι, 0.23m ² ½ οικόπεδο
365	08/07/2013	1	1	6067m ² νεκροταφείο
	Κοινότητα Αγίου Γεωργίου και Αναλήψεως Μακροχωρίου			
299	17/06/2012	1		4437m ² νεκροταφείο
	Κοινότητα Παναγίας Παλαιού Μπάνιου Διπλοκονίου			
483	17/09/2013	2	3	91 m ² οικόπεδο, 10.74m ² οικόπεδο
	Κοινότητα Αγίας Παρασκευής Βαθυρρύακος			
482	17/09/2013	2	1	3188m ² νεκροταφείο, 193m ² αγίασμα
	Κοινότητα Αγίου Ιωάννου Νήσου Αντιγόνης			
172	25/03/2013	2		νεκροταφείο, 17.50m ² αγίασμα
515	07/10/2013	1		νεκροταφείο
	Κοινότητα Αγίου Χαράλάμπους Βεβεκίου			
511	07/10/2013	4	5	6409m ² αγροτεμάχιο, 2774m ² νεκροταφείο, 179m ² οικόπεδο, 193m ² σχολείο
49	20/01/2014		1	
	Κοινότητα Αγίου Γεωργίου Τσεγκέλκιοϊ			
606	27/12/2012	2	1	1659m ² οικόπεδο, 9200m ² νεκρο-ταφείο
	Πατριαρχικός Ναός Αγίου Γεωργίου			

421	16/08/2012	2		641m2 οικόπεδο, 620m2 οικόπεδο
576	25/11/2013	5	2	620m2 ½ σπίτι, 69m2 ¼ κατοικία, 544m2 βιοτεχνία, 316m2 οικόπεδο, 10m2 κρήνη
	Κοινότητα Παναγίας Μουχλίου Φαναριού			
346	24/06/2013	1	1	206m2 σχολείο
	Κοινότητα Παναγίας της Χαντζεριωτίσσης			
417	05/08/2013	2	2	1 κτηματική μοίρα, 3 μοίρες επί οικοπέδου
	Ιωακείμιο Παρθεναγωγείο			
478	17/09/2013		3	
542	11/11/2013		1	
	Κοινότητα Παναγίας της Σούδας			
541	11/11/2013		2	
	Αστική Σχολή Γαλατά			
544	27/11/2012		2	
578	12/12/2012		1	
85	07/02/2012	1		800m2 σχολείο
	Κοινότητα Αγίας Παρασκευής Χάσκιοι			
545	27/11/2012	1	1	252.42 m2 οικόπεδο
625	23/12/2013	7		6849m2 νεκροταφείο, 11m2, 15m2 μαγαζί, 32m2 σπίτι, 112m2 καφε-νείο, 46m2, 649m2 οικόπεδο
	Κοινότητα Αγίου Νικολάου και Αγίας Βαρβάρας Νήσου Χάλκης			
422	16/08/2012	4	6	57.5m2 οικόπεδο, 350.5 πέτρινο σπίτι, 27.5m2 οικόπεδο, 5620m2 νεκροταφείο
20	Μονή Αγίας Τριάδας Χάλκης			
	10/01/2013	1	13	190626m2 δασική έκταση (Λόφος Ελπίδας)
	Κοινότητα Παναγίας Αλεξανδρέττας (Επαρχία Χατάι)			
386	24/07/2012		1	
	Κοινότητα Αγίου Παντελεήμονα και Αγίου Γεωργίου Κουσκουντζουκίου			

324	20/06/2012	2		6403m2 νεκροταφείο, 71.40m2 σπίτι
	Κοινότητα Θείας Μεταμορφώσεως Κανδυλλί			
322	20/06/2012	1		98072m2 κτίμα
269	21/05/2012	1	1	1260m2 νεκροταφείο
	Κοινότητα Αγίου Γεωργίου Νεοχωρίου			
183	25/03/2013	1		1368m2 ναός
318	10/06/2013		194	
	Κοινότητα Αγίου Δημητρίου Ταταούλων			
317	10/06/2013		3	
385	24/07/2012	3	1	19137m2 νεκροταφείο, 471m2 οικόπεδο, 3658m2 ναός
	Κοινότητα Αγίου Γεωργίου Κυπαρισσίας Υψωμαθείων			
479	17/09/2013		2	
	Κοινότητα Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης Υψωμαθείων			
52	20/01/2014	6	28	276.51m2 κτίσμα εργασίας, 79m2 ξύλινο κατάστημα, 72m2 ξύλινο σπίτι
				4m2 ½ μαγαζί, 338.6m2 2/24 οικόπεδο
	Κοινότητα Παναγίας Νήσου Πρώτης			
610	27/12/2012	1		420.5m2 οικόπεδο(νεκροταφείο)
	Κοινότητα Χαλκηδόνος			
23	10/01/2013	54	43	
232	02/05/2012	2		8287m2 νεκροταφείο, 1710m2 σχολείο
	Κοινότητα Αγίου Δημητρίου Ξηροκρήνης			
512	07/10/2013		17	
	Κοινότητα Αγίου Φωκά Μεσσωρίου			
251	13/05/2013	7	4	1140m2 σχολείο, 8m2, 35m2, 4 0m2, 41m2 40/120, 48/120, 29m2 μαγαζί
	Κοινότητα Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης Πασάμπαχτσε			
609	27/12/2012	1	1	4995m2 νεκροταφείο

	Κοινότητα Αναλήψεως Υψωμαθείων			
480	17/09/2013	2		22m2, 245m2 ξύλινο σπίτι
	Κοινότητα Αγίου Μηνά Υψωμαθείων			
626	23/12/2013	5	1	54m2, 64m2, 66m2, 72m2, 88m2 οικόπεδα
	Κοινότητα Σαλματομβρούκιου			
275	27/05/2013	1	6	413.45m2 2/3 σπιτιού
	Κοινότητα Αγίας Παρασκευής και Αστικής Σχολής Θεραπευών			
249	13/05/2013		1	
	Κοινότητα Προφήτη Ηλία Σκουντάρεως			
43	22/01/2013	2	4	121.75m2 ξύλινο σπίτι, 82m2 ξύλινο σπίτι
218	18/04/2012	1		4059m2 νεκροταφείο
	Κοινότητα Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου Γεννημαχαλλέ			
182	25/03/2013		4	
	Κοινότητα Παναγίας Κουμαριώτισσας Νεοχωρίου			
206	15/04/2013	1	5	14.40m2 οικόπεδο
	Κοινότητα Αγίου Στεφάνου			
387	24/07/2012	2		580m2 ναός, 4105m2 νεκροταφείο
	Κοινότητα Αγίων Θεοδώρων Ίμβρου			
573	12/12/2012		2	
	Κοινότητα Παναγίας Μπαλίνου			
27	07/01/2014	1	19	78.72m2 οικόπεδο
	Κοινότητα Αγκιδίων Ίμβρου			
304	21/07/2014		5	
	Κοινότητα Αγίου Νικολάου Τόπκαπι			
26	07/01/2014	1	5	117.70m2 ξύλινο μαγαζί
	Σύνολο	169 αιτίσεις εγκρίθηκαν	518 αιτίσεις απορρίφθηκαν	
	Αποζημιώσεις			

276	Νοσοκομείο Βαλουκλί -27.05.13	1		
272	Μεγάλη του Γένους Σχολή -27.05.13			
453	Νοσοκομείο Βαλουκλί -04.09.2012	7		
626	Κοινότητα Αγίου Μηνά Υπομαθείων	2		
	Σύνολο	10		
	Αλλαγή χρήσης ακινήτου			
416	Κοινότητα Παναγίας Κουμαριώτισσας Νεοχωρίου -05.08.2013	1		

Η αποπολιτικοποίηση
των μειονοτικών πολιτών:
Η περίπτωση των Ρωμιών της
Τουρκίας

Φεβρουάριος 2015
Νίκος Σιγάλας
CETOBaC (CNRS)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή : Ο μειονοτικός ως πολίτης	47
Η σταδιακή αποπολιτικοποίηση της μειονότητας	49
Η Μειονότητα δεν καταφέρει να συσταθεί ως υποκείμενο δικαίου....	50
Η βακουφοποίηση των κοινοτήτων	51
Οι πρακτικές της Γενικής Διεύθυνσης Βακουφίων.....	52
Κοινωνιο-ιστορικό προφίλ της σημερινής ρωμαϊκής μειονότητας.....	55
Προτάσεις	57

Εισαγωγή : Ο μειονοτικός ως πολίτης

Θα ήθελα ν' αρχίσω με μια ρητορική, φαινομενικά τουλάχιστον, ερώτηση: Υπάρχουν άραγε μειονοτικοί πολίτες;

Η απάντηση δεν είναι εύκολη. Αφενός μεν η έννοια «μειονοτικός» παραπέμπει σε ένα έλλειμμα δικαίου (ή τουλάχιστον δικαιοσύνης, με την ευρύτερη έννοια), καθώς και στην ανάγκη προστασίας που το εν λόγω έλλειμμα δικαίου συνεπάγεται, αφετέρου δε η έννοια «πολίτης» παραπέμπει στην ισότητα απέναντι στο νόμο. Πώς λοιπόν μπορούμε να συλλάβουμε μια κατάσταση όπου το δικαίκο (και γενικότερα πολιτικό) έλλειμμα που συνεπάγεται η «μειονότητα» συμβαδίζει με την ισότητα απέναντι στο νόμο που συνεπάγεται η «ιδιότητα του πολίτη»;

Τέτοιου είδους παράδοξα (δίδυμα ασυμβίβαστων φαινομενικά εννοιών) δεν λείπουν βέβαια από την ιστορία της πολιτικής σκέψης. Οι δε διαφορετικές απόπειρες λύσης τους οδηγούν συνήθως σε αντιτιθέμενες θεωρίες, όπως στην περίπτωσή μας η γαλλική σχολή δικαίου (που απεχθάνεται την ετερότητα) και το κοινοτιστικό, ή πολυ-πολιτισμικό, παράδειγμα (που βασίζεται στην αποδοχή της ετερότητας και που, από το 1970 και

έπειτα, κέρδισε έδαφος στις Ηνωμένες Πολιτείες χάρη στις προσπάθειες της «Νέας Αριστεράς» [New left]).

Πολλοί έχουν αναλύσει και αντιπαραθέσει τα δύο μοντέλα (βλ. Τσι-τελίκης στον παρόντα τόμο). Έχουν σίγουρα και τα δύο τα πλεονεκτήματά τους, τα οποία όμως εξαρτώνται όχι τόσο από την αφηρημένη πραγματέυσή τους, όσο από τη συγκυρία και από τον συγκεκριμένο τρόπο εφαρμογής τους. Ας μην υποστασιοποιούμε το νόμο, δεν αποτελεί την πεμπτοσύα του κοινωνικού συμβολαίου, αλλά ένα εργαλείο για την ουσιαστική πραγμάτωσή του, η οποία είναι, σε τελική ανάλυση, ένα πολιτικό ζήτημα.

Το κατά πόσο η ισότητα των πολιτών απέναντι στο νόμο συμβάλλει στην πραγματική ισότητα των ατόμων μέσα στην κοινωνία εξαρτάται από το συγκεκριμένο περιεχόμενο του νόμου και την εφαρμογή του. Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι το περιεχόμενο του κάθε μεμονωμένου νόμου δεν είναι αυτόνομο, αλλά εγγράφεται αναγκαστικά στο γενικότερο πλαίσιο που ορίζει την ιδιότητα του πολίτη : το Σύνταγμα (την ανώτερη ιεραρχικά νόρμα από την οποία όλες οι υπόλοιπες δικαιοκές νόρμες εξαρτούνται [Kelsen]).

Η εποχή των εθνικισμών (κατά την οποία τα περισσότερα σύγχρονα κράτη δημιουργήθηκαν και ορισμένα παλαιότερα επαναπροσδιορίστηκαν) έφερε μαζί της μια, κοινοτιστικά και πολιτισμικά επικαθορισμένη, αντίληψη της πολιτικής κοινότητας ως εθνικής κοινότητας. Η δε αντίληψη αυτή (η ταύτιση της πολιτικής κοινότητας με την πολιτισμική έννοια του έθνους) δεν μπορούσε παρά να έχει ως απότοκο, ως άμεση πολιτική ανάγκη, την έννοια της «μειονότητας» και την ανάγκη προστασίας που αυτή συνεπάγεται. Όσο η μια επιμένει, τόσο η άλλη είναι, πολιτικά τουλάχιστον, αναγκαίο να υπάρχει. Η ανάγκη προστασίας των μειονοτήτων δεν είναι λοιπόν παρά ένα αποτέλεσμα του πολιτισμικού περιεχομένου του έθνους: της πολιτικοποίησης των πολιτισμικών διαφορών μέσα στην εθνική κοινότητα. Στο ποσοστό που οι πολιτικές πρακτικές του έθνους-κράτους καθιστούν προνομιούχους ορισμένους πολίτες και στιγματίζουν ορισμένους άλλους, η επίκληση της ισότητας των πολιτών απέναντι στο νόμο δεν αποτελεί παρά αφέλεις (στην καλύτερη περίπτωση) ή υποκριτικό (στη χειρότερη) επιχείρημα κατά του «κοινοτισμού».

Ανάγκη προστασίας των μειονοτήτων υπήρξε στο τουρκικό κράτος από την ίδρυσή του έως τις μέρες μας. Αυτό μαρτυρά η ιστορία των μειονοτήτων στην Τουρκία. Πιο συγκεκριμένα, η σημερινή κατάσταση της ρωμαϊκής μειονότητας της Τουρκίας δείχνει ξεκάθαρα ότι η μειονότητα αυτή κάθε άλλο παρά «προστατεύτηκε» από την Πολιτεία και την κοινωνία της χώρας. Η κατάσταση αυτή είναι, αντιθέτως, απότοκο της καταστρατήγησης τόσο των συγκεκριμένων νομικών δεσμεύσεων της Τουρκικής Δημοκρατίας απέναντι στην εν λόγω μειονότητα, όσο και γενικών κανόνων δικαίου από τους οποίους τα βασικά δικαιώματα των μειονοτικών πολιτών απορρέουν, χωρίς να είναι ανάγκη να αποτελέσουν αντικείμενο επιπλέον συνθηκών.

Η παρούσα έκθεση επικεντρώνεται στους μειονοτικούς θεσμούς (ή μάλλον στην ακύρωση και την εξουδετέρωσή τους στην Τουρκία). Αντικείμενό της είναι η, συνυφασμένη με την ακύρωση των μειονοτικών θεσμών, αποπολιτικοποίηση της ρωμαϊκής μειονότητας στο πλαίσιο της εννενηντάχρονης ιστορίας της Τουρκικής Δημοκρατίας.

Η προσέγγιση μου είναι κοινωνιο-ιστορική: στόχος της είναι να ανιχνευθεί η σχέση της θεσμικής ιστορίας της μειονότητας (της ιστορίας του θεσμικού πλαισίου στο οποίο αυτή εντάχθηκε εντός της Τουρκικής Δημοκρατίας) με τους όρους πολιτικοποίησής της, σήμερα ακόμα, στο εσωτερικό του τουρκικού κράτους.

Η σταδιακή αποπολιτικοποίηση της μειονότητας

Με τον όρο αποπολιτικοποίηση περιγράφω την μερική ή συνολική απεμπλοκή του ατόμου από την ενασχόληση με τα κοινά. Τα αίτια της είναι ποικίλα. Ένα από αυτά, ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση των μειονοτήτων, είναι ο φόβος που πηγάζει από τις κοινωνικές (και τις πολιτικές) διακρίσεις. Ο φόβος αυτός πολλαπλασιάζεται στις περιπτώσεις οργανωμένων δώξεων και επίσημων ή ημιεπίσημων διακρίσεων σε βάρος των πολιτών. Η ιστορία των Ρωμίων της Τουρκίας βρίθκει τέτοιων παραδειγμάτων, με γνωστότερα αυτά του Φόρου Περιουσίας (Varlık Vergisi), των Σεπτεμβριανών και των απελάσεων του 1964. Δεν θα αναφερθώ εδώ στα σημαντικά αυτά γεγονότα, αφενός διότι έχουν υπάρξει αντικείμενο

σημαντικών μελετών και αφετέρου διότι επέλεξε να επικεντρωθώ στην λιγότερο γνωστή ιστορία των θεσμικών αιτίων της σταδιακής αποπολιτικοποίησης των Ρωμίων (που δεν διαφέρει, εξάλλου, ριζικά από την ιστορία της σταδιακής αποπολιτικοποίησης των άλλων μη μουσουλμανικών μειονοτήτων).

Η Μειονότητα δεν καταφέρνει να συσταθεί ως υποκείμενο δικαίου

Το πρώτο θεσμικό γεγονός αυτής της ιστορίας είναι η πίεση που ασκήθηκε επί των Ρωμίων (και των άλλων μη μουσουλμανικών μειονοτήτων) προκειμένου να αποκηρύξουν το δικαίωμα που τους παρείχε το άρθρο 42 της Συνθήκης της Λωζάννης να ρυθμίζουν τα θέματα που αφορούν την προσωπική και την οικογενειακή τους κατάσταση σύμφωνα με τα έθιμα της μειονότητάς τους. Το συγκεκριμένο περιεχόμενο του άρθρου 42 (τα σχετικά με την προσωπική και οικογενειακή κατάσταση έθιμα των μειονοτήτων) δεν θα μας απασχολήσει εδώ – θεωρείτο ότι έθετε (και μάλλον πράγματι έθετε) προσκόμματα στην εισαγωγή του αστικού κώδικα στην Τουρκία. Πιο σημαντικός από την κατάργηση του άρθρου 42 είναι, για το θέμα μας, ο τρόπος με τον οποίο αυτή μεθοδεύθηκε. Το άρθρο 42 ανέφερε ότι τα σχετικά μέτρα θα επεξεργάζονταν επιτροπές αποτελούμενες από ίσο αριθμό αντιπροσώπων της τουρκικής κυβέρνησης και κάθε μιας από τις μειονότητες. Ουσιαστικά, η αναφορά σε «αντιπροσώπους της μειονότητας» ισοδυναμεί με την παραδοχή ότι η μειονότητα αποτελούσε ενός είδους νομικό πρόσωπο. Το συγκεκριμένο καθεστώς αυτού του νομικού προσώπου (η συγκεκριμένη νομική φυσιογνωμία και η οργάνωσή του) παρέμενε βέβαια ασαφής στο κείμενο της Συνθήκης. Το καθεστώς αυτό θα αποσαφηνιζόταν, όμως, εκ των πραγμάτων στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με την τουρκική κυβέρνηση, διαπραγματεύσεων τις οποίες προέβλεπε το άρθρο 42, καθώς οι αναφερόμενοι σε αυτό εκπρόσωποι θα έπρεπε με κάποιο τρόπο να εκλεγούν. Αντ' αυτού, η τουρκική κυβέρνηση επέλεξε να διορίσει τους εν λόγω εκπροσώπους, καταστρατηγώντας το νομικό περιεχόμενο του όρου «εκπροσώπηση». Βασικό μέλημά της φαίνεται ότι ήταν να μη δημιουργηθεί ένας μηχανι-

σμός εκπροσώπησης που θα καταστούσε αυτόματα τη μειονότητα νομικό πρόσωπο. Το ίδιο, άλλωστε, μας δείχνει και η εν συνεχεία άρνηση της κυβέρνησης να δεχθεί (ακόμα και να συζητήσει) τα προτεινόμενα από τους Ρωμιούς καταστατικά που αφορούσαν τη διοικητική οργάνωση σε σώμα της μειονότητας.

Αυτή η εξέλιξη (η παρεμπόδιση από την τουρκική κυβέρνηση της οργάνωσης της μειονότητας σε ενιαίο σώμα και, κατά προέκταση, σε συγκεκριμένο νομικό πρόσωπο) αποτελεί το πρώτο στάδιο της αποπολιτικοποίησης της μειονότητας. Με τον τρόπο αυτό, αντί να εκφράζεται συλλογικά, μέσα από εκλογικές διαδικασίες, η πολιτική της μειονότητας (έκφραση αναγκαία στο μέτρο που τα δικαιώματά της καταπατούνταν), αυτή αφέρθηκε άτυπα στους μη εκλεγμένους εκπροσώπους της που αποτελούσαν το Πατριαρχείο (το νομικό καθεστώς του οποίου ήταν, και παραμένει ακόμα σήμερα, σε εκκρεμότητα) και η ελληνική κυβέρνηση.

Η βακουφοποίηση των κοινοτήτων

Το δεύτερο στάδιο της αποπολιτικοποίησης της μειονότητας αποτέλεσε αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «βακουφοποίηση» των κοινοτήτων.

Όταν, λοιπόν, η οργάνωση σε σώμα της μειονότητας (και συνεπώς η σύστασή της ως προσώπου δικαίου και πεδίου δημοκρατικής πολιτικής) εμποδίστηκε, η οργάνωση της μειονότητας περιορίστηκε στο εσωτερικό των διαφόρων κοινοτήτων (ενοριών). Εντούτοις το καθεστώς των ενοριών άλλαξε το 1935, οπότε τα κοινοτικά ακίνητα μετατράπηκαν με νόμο (αριθ. 2672) σε βακούφια και υπάχθηκαν στη δικαιοδοσία της Διεύθυνσης Βακουφίων (Evkâf müdüriyeti, που μετονομάστηκε στη συνέχεια Vakıflar Genel Müdürlüğü: Γενική Διεύθυνση Βακουφίων). Πρέπει να σημειωθεί ότι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία τα κοινοτικά αγαθά επ' ουδενί υπάγονταν στο Υπουργείο Βακουφίων (Evkâf Nezareti). Κάτι τέτοιο θα ήταν παράλογο, δεδομένου του συγκεκριμένου καθεστώτος του θεσμού του waqf στον μουσουλμανικό κόσμο. Χωρίς να μπορούμε σε λεπτομέρειες εδώ, αρκεί να αναφέρουμε ότι το waqf (θεσμός χωρίς αντίστοιχο στη Δύση) είναι ένα εντελώς αυτόνομο ίδρυμα (mortmain property στα αγγλικά και

propriété de main morte στα γαλλικά) που δεν ανήκει σε κανένα ιδιώτη ή σύνολο ιδιωτών, ούτε καν στο δημόσιο (η έννοια της δημόσιας περιουσίας δεν υπήρχε άλλωστε στον μουσουλμανικό κόσμο πριν το 19ο αιώνα). Αντίθετα, η κοινοτική περιουσία ανήκει ξεκάθαρα στην Κοινότητα ως νομικό πρόσωπο. Με την υπαγωγή, όμως, των κοινοτικών ακινήτων στο βακουφικό δίκαιο, συνέβη μια μεγάλη αλλαγή: οι κοινότητες εξαφανίστηκαν ως οντότητες από το δίκαιο, έπαψαν να αποτελούν νομικά πρόσωπα. Οι διοικήσεις των κοινοτήτων (ενοριών) μετατράπηκαν σε βακουφικές επιτροπές, επιφορτισμένες αποκλειστικά με την εποπτεία της λειτουργίας των βακουφίων. Με άλλα λόγια, οι εν λόγω διοικήσεις έπαψαν να εκπροσωπούν τα (έμψυχα) μέλη των κοινοτήτων και τέθηκαν στην υπηρεσία των (άψυχων) περιουσιακών τους στοιχείων. Συνέπεια αυτής της αλλαγής υπήρξε η εξάλειψη κάθε είδους επίσημης εκπροσώπησης των μειονοτικών πολιτών (ως μειονοτικών και όχι απλά ως πολιτών) στην Τουρκία. Παρόλη την διγλωσσία που επικράτησε στη συνέχεια (οι μειονοτικοί εξακολουθούν να αποκαλούν κοινοτικές διοικήσεις τις επιτροπές που διοικούν τα βακούφια), η αλλοτρίωση του ρόλου των διοικήσεων ήταν εντυπωσιακή. Σε αυτό συνετέλεσε άλλωστε καθοριστικά ο τρόπος που η Γενική Διεύθυνση Βακουφίων διαχειρίστηκε το ζήτημα των κοινοτικών/βακουφικών διοικήσεων.

Οι πρακτικές της Γενικής Διεύθυνσης Βακουφίων

Αναφερθήκαμε ήδη, πριν από την βακουφοποίηση των κοινοτήτων, στην προσπάθεια της τουρκικής κυβέρνησης να «διορίζει εκπροσώπους» (sic) της μειονότητας. Πρόκειται για μια βασική πρακτική της πρώτης στις σχέσεις της με τη μειονότητα. Μέσω της πρακτικής αυτής η αποπολιτικοποίηση των μειονοτικών πολιτών βαθιάει, ενώ η εν γένει μειονοτική πραγματικότητα πολιτικοποιείται με διαφορετικούς, αρνητικούς θα λέγαμε, όρους. Καταρχήν παρεισφρύνουν στη μειονοτική πολιτική (σε ό,τι απομένει από αυτήν) πρόσωπα με προνομιακές σχέσεις με το κράτος. Στην πορεία, τα πρόσωπα αυτά αναπτύσσουν τα δικά τους δίκτυα σχέσεων με πολιτικούς και διοικητικούς υπαλλήλους. Τα δε δίκτυα αυτά αυτονομούνται σταδιακά από το επίσημο κράτος (τις περιοχές του κρατι-

κού μηχανισμού όπου η πολιτική ασκείται στο πλαίσιο της δημοκρατίας και της νομιμότητας) και ενσωματώνονται στο παρακράτος (τις περιοχές του κρατικού μηχανισμού που δρουν πέραν της δημοκρατίας και της νομιμότητας)^[1].

Το 1938, τρία χρόνια μετά τη «βακουφοποίηση», δημοσιεύθηκε ένας νόμος (αριθ. 3513) κατά τον οποίο οι διαχειριστές (*mütevelli*) των βακουφίων θα διορίζονταν από τη Γενική Διεύθυνση Βακουφίων. Ο νόμος αυτός εγκαινίασε την χαώδη περίοδο που έμεινε γνωστή στην ιστορία της μειονότητας ως «*tek mütevelli dönemi*» (περίοδος του ενός διαχειριστή). Αποκορύφωσή της υπήρξε ο διορισμός ως διαχειριστή του Νοσοκομείου του Μπαλουκλή (του σημαντικότερου μειονοτικού ιδρύματος) του τουρκοκορθόδοξου *İstamat Zihni Özdamar* (έμπιστου του Atatürk, βουλευτή του Eskişehir από το 1935 έως το 1946 και, κυρίως στενού συνεργάτη του τουρκοκορθόδοξου Πατριάρχη Παπά Ευθύμ). Με αντίστοιχους διορισμούς πέρασαν στα χέρια ανθρώπων υποστηριζόμενων από τον Παπά Ευθύμ μια σειρά άλλα ρωμάικα και αρμένικα βακούφια, μεταξύ των οποίων αυτό των Ταταούλων/Kurtuluş. Εκεί που δεν έγιναν διορισμοί οι παλαιές διοικήσεις παρέμειναν ανεξέλεγκτες μέχρι την οριστική κατάργηση του συστήματος του «*tek mütevelli*» το 1949 (νόμος 5404), γεγονός που πολλαπλασίασε τις αυθαιρεσίες, τις καταχρήσεις και τις καταγγελίες.

Την περίοδο του «*tek mütevelli*» ακολούθησε μια εικοσαετία ομαλότητας στις εκλογές των οριστικά πλέον βακουφοποιημένων κοινοτήτων. Οι εκλογές έγιναν νόμιμα και χωρίς παρεμβάσεις μέχρι το 1969 (παρά την κρίση του Κυπριακού και τις απελάσεις του 1964). Οι κρατικές αυθαιρεσίες κατά των μειονοτήτων είχαν όμως ξεκινήσει νωρίτερα. Ο βακουφικός νόμος του 1967 (αριθ. 903) απαγόρευε την απόκτηση νέων ακινήτων από τα μη μουσουλμανικά βακούφια και επανέφερε τις οικονομικές επιβαρύνσεις που είχαν αρθεί με το νόμο του 1949^[2], ενώ το 1971

1 Είναι χαρακτηριστικό ότι δίκτυα που βασίζονται στην παράβαση των μειονοτικών δικαιωμάτων τροφοδοτούν συνεχώς το παρακράτος και, εν μέρει, το γεννούν. Τετριμμένο παράδειγμα αποτελεί η συμμετοχή της Sevgi Erenerol στην Ergenekon.

2 Πρόκειται για το ενοίκιο (*mukataa*) που όφειλαν να πληρώνουν οι επιτροπές για τη χρήση των βακουφίων (εφαρμόστηκε, και εφαρμόζεται ακόμα, και σε αρκετά μουσουλμανικά βακούφια).

(12 Ιανουαρίου) το Ακυρωτικό Δικαστήριο (Yargitay) αποφάσισε ότι όλα τα ακίνητα που αποκτήθηκαν από τα βακούφια μετά το '36 είχαν αποκτηθεί παράνομα. Η στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας στην Κύπρο το 1974 έδωσε το έναυσμα για τη μαζική μετανάστευση των Ρωμών προς την Ελλάδα: από 76.844 Ρωμούς ορθόδοξους που απογράφονται στο δήμο Κωνσταντινούπολης το 1945 και 42.207 το 1965 (μετά τις απελάσεις του '64) οι Ρωμοί της Πόλης εκτιμούνται περί τους 7.822 από την εφημερίδα Ηχώ τον Οκτώβριο του 1978 (Alexandris 1983 : 294). Σε αυτό το κλίμα, η Γενική Διεύθυνση Βακουφίων σταματά να δίνει άδειες για τη διενέργεια βακουφικών εκλογών. Οι τελευταίες εκλογές έγιναν το 1969, έκτοτε οι επιτροπές των βακουφίων σταμάτησαν να ανανεώνονται και πολλά βακούφια έμειναν με ελάχιστα ή και χωρίς καθόλου μέλη, λόγω της δημογραφικής αιμορραγίας. Αποτέλεσμα ήταν η κατάληψη από τη Γενική Διεύθυνση Βακουφίων πολλών βακουφίων που θεωρούνται ανενεργά (ο τεχνικός όρος είναι *mazbut* : κατειλημμένο, βλ. Τσιστελίκης σε αυτόν τον τόμο). Είκοσι χρόνια μετά, το 1991, συνεχίζοντας την παράδοση της προνομιακής μεταχείρισης των δικών της ανθρώπων στη διοίκηση των βακουφίων, η τουρκική κυβέρνηση δίνει άδεια διενέργειας βακουφικών εκλογών στον Δημήτρη Καραγιάννη. Οι εκλογές αυτές γίνονται με ειδική λίστα από την οποία εξαιρείται αυθαίρετα σημαντικός αριθμός υποψηφίων και ο Καραγιάννης εκλέγεται πρόεδρος της επιτροπής του Μπαλουκλή, ενώ ένας αριθμός ιατρών και υπαλλήλων του νοσοκομείου (εξαρτώμενων κατά συνέπεια από τον Καραγιάννη) καταλαμβάνουν τις διοικήσεις σημαντικών κοινοτήτων, όπως το Πέρα και ο Άγιος Στέφανος. Οι περισσότεροι θα παραμείνουν στις θέσεις αυτές για 15 χρόνια, μέχρι το 2006, οπότε χάρη στην έκδοση το 2004 ενός νέου βακουφικού νόμου, αρχίζουν να πραγματοποιούνται ξανά εκλογές στα μη μουσουλμανικά βακούφια (αφετηρία για τους Ρωμούς το Νιχώρι του Βοσπόρου). Σε αυτήν την εξέλιξη αντιστέκεται σθεναρά η επιτροπή του Μπαλουκλή και ο από το 1991 πρόεδρός της που, παρά τη μεγάλη ηλικία του, φαίνεται ότι καταφέρνει να διατηρεί σχέσεις με την εκάστοτε κυβέρνηση. Πώς αλλιώς μπορεί κανείς να ερμηνεύσει την απουσία κάθε πίεσης από τη Γενική Διεύθυνση Βακουφίων προς την διοίκηση του Μπαλουκλή, όπου έχουν να γίνουν εκλογές 24 χρόνια, ενώ ο βακουφικός νόμος επιβάλλει

διεξαγωγή τους κάθε τέσσερα; Τέλος, στις αντιστάσεις της επιτροπής του Μπαλουκλή και στην υποστήριξή της από ορισμένους πολιτικούς ή κρατικούς φορείς θα μπορούσε να αποδώσει κανείς (καθώς καμία άλλη λογική ερμηνεία δεν υπάρχει) και την ακύρωση από τα τέλη του 2012 του εκλογικού κανονισμού των μη μουσουλμανικών βακουφίων και τη μη αντικατάστασή του από νεότερο.

Από την περίοδο του «tek mütevelli» το κομβικότερο και το πιο ευαίσθητο σημείο της σχέσης των Ρωμίων με το κράτος υπήρξε το Νοσοκομείο του Μπαλουκλή. Το ότι το ίδιο εξακολουθεί να συμβαίνει ακόμα και σήμερα, είναι ενδεικτικό για τις συνέχειες που διέπουν τη σχέση του κράτους με τη συγκεκριμένη μειονότητα.

Πέρα από τις συνέχειες θα πρέπει βέβαια να επισημάνουμε και τις αλλαγές, όπως φερ' ειπείν η επιστροφή στα μειονοτικά βακούφια των ακινήτων, που είχαν κατασχεθεί βάσει της απόφασης του Ακυρωτικού Δικαστηρίου του 1971.

Από αυτή την διαδικασία (όταν τελικά ολοκληρωθεί), τα ταμεία των συρρικνωμένων πληθυσμιακά ρωμαϊκών κοινοτήτων αναμένεται να γεμίσουν. Το γεγονός αυτό όμως δεν θα καταστήσει τους Ρωμιούς περισσότερο πολίτες αυτού του κράτους. Μην ξεχνάμε ότι τα βακούφια δεν είναι κοινότητες, η δυνατότητά τους να εξυπηρετήσουν τις κοινότητες επαφίεται στην πρωτοβουλία των επιτροπών τους, τα μέλη των οποίων έχουν δυστυχώς μάθει πια στην πλειοψηφία τους να δρουν ως διαχειριστές ακινήτων.

Κοινωνιο-ιστορικό προφίλ της σημερινής ρωμαϊκής μειονότητας

Πώς όμως η πορεία αυτή θα μπορούσε να αντιστραφεί; Πώς θα μπορούσαμε από τα απανθρωπισμένα αυτά ιδρύματα να επιστρέψουμε στις κοινότητες και ενδεχομένως στην μειονότητα ως συλλογικό υποκείμενο;

Οι περισσότεροι θα μας έλεγαν πως αυτό είναι πια αδύνατο. Τα κτήρια, τα βακούφια, φαίνεται να έχουν πάρει πια τη θέση των ανθρώπων. Οι λιγосτοί εναπομείναντες Ρωμοί φαντάζουν ασήμαντοι μπροστά στα λαμπρά αυτά άδεια κτήρια. Είναι τα υπολείμματα μας κάποτε πολυ-

πληθούς, οικονομικά εύρωστης κοινότητας που πήρε την απόφαση να μεταναστεύσει. Αυτοί που έμειναν μπορούν να καταταχθούν σε τρεις αρκετά διαφορετικές μεταξύ τους κατηγορίες. Την πρώτη κατηγορία αποτελούν αυτοί που δεν κατάφεραν να φύγουν: τα πιο αδύναμα μέλη του παλαιού ρωμαϊκού κοινωνικού ιστού, που δεν μπόρεσαν να σπikώσουν το βάρος της μετανάστευσης, είτε λόγω ένδειας, είτε λόγω προχωρημένης ηλικίας, είτε λόγω της έλλειψης συγγενών και φίλων που θα μπορούσαν να τους υποστηρίξουν στο δύσκολο αυτό εγχείρημα (η ρωμαϊκή κοινότητα βρίθκει από μονομελή νοικοκυριά: από εγκαταλελειμμένους ανθώπους). Τη δεύτερη κατηγορία αποτελούν αυτοί που παρέμειναν γιατί υπήρξαν περισσότερο ενταγμένοι κοινωνικά ή επαγγελματικά. Στην τρίτη τέλος κατηγορία ανήκουν όσοι εξαρτώνται εργασιακά από τη μειονότητα: υπάλληλοι του Πατριαρχείου, εκπαιδευτικοί, υπάλληλοι των κοινοτήτων και του ελληνικού Προξενείου. Από αυτές τις τρεις κατηγορίες, οι δύο τελευταίες κυρίως συμμετέχουν στις βακουφικές επιτροπές. Όσοι ανήκουν στην πρώτη κατηγορία στερούνται του αναγκαίου κύρους για κάτι τέτοιο· αποτελούν εξαρτημένα μέλη της μειονότητας, στεγάζονται κυρίως στα ακίνητά της και επιβιώνουν, με δυσκολίες είναι αλήθεια, χάρη στους πόρους της. Αρκετοί μάλιστα από αυτούς (περισσότεροι αναλογικά από ό,τι συνήθως) συνδυάζουν την ένδεια με ψυχολογικά προβλήματα, που η χαμηλή κοινωνική τους κατάσταση δεν τους διευκολύνει να αντιμετωπίσουν. Πρόκειται, με λίγα λόγια, για άτομα στα οποία η περιθωριοποίησή τους ως μειονοτικών συνδυάστηκε με την κοινωνική τους περιθωριοποίηση, λόγω φτώχειας, γήρατος ή ψυχολογικών προβλημάτων. Περισσότερο ανεξάρτητα τα μέλη της δεύτερης κατηγορίας, αποτελούν ένα είδος μειονοτικής ελίτ, στο ποσοστό βέβαια που ασχολούνται με τα «βακουφικά πράγματα», καθώς ο μεγαλύτερος βαθμός ένταξής τους στην τουρκική κοινωνία τους απομακρύνει συχνά από τους λιγότερο ενταγμένους – χαμηλότερης συνήθως κοινωνικής τάξης και μόρφωσης– Ρωμούς. Περισσότερο εμπλεκόμενα στο βακουφικό σύστημα είναι τα μέλη της τρίτης κατηγορίας που έχουν, κατά συνθήκη, και αμεσότερα οφέλη από την ενασχόλησή τους με τα βακούφια. Αυτοί οι τελευταίοι αποτελούν τον κυρίως ιστό ενός πελατειακού δικτύου που συμβιβάζεται καλύτερα με το καθεστώς της βακουφοποίησης των κοινοτήτων (της μετατροπής τους

δηλαδή σε περιουσιακά στοιχεία) και τροφοδοτεί με έμψυχο υλικό τη λειτουργία τους. Στους τελευταίους εντάσσεται εν τέλει και ένας μικρός πληθυσμός αραβόφωνων ορθόδοξων της περιοχής του Χατάι που μετανάστευσαν στην Κωνσταντινούπολη από τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Προέρχονται στην πλειοψηφία τους από το χωριό Tokatlı της Αντιόχειας και εργάζονται σαν νεωκόροι και φύλακες των ρωμαϊκών εκκλησιών και κάποιων άλλων ιδρυμάτων (κλειστών ή ανοιχτών). Αποτελούν ουσιαστικά μια χαμηλότερου κύρους υποκατηγορία της τρίτης κατηγορίας, μια «μειονότητα μέσα στη μειονότητα», και έλαβαν δειλά μέρος στις δύο τελευταίες βακουφικές εκκλογές, ως εκλέκτορες, κυρίως, και σε λίγες περιπτώσεις ως υποψήφιοι.

Προτάσεις

Αυτός είναι ο κόσμος που κινείται, λίγο ως πολύ, γύρω από τα βακούφια, τα άψυχα κτήρια και την διαχείρισή τους. Αυτοί είναι επίσης οι άνθρωποι που εκκλησιάζονται μαζί τις Κυριακές και τις εορτές, που μοιράζονται, λιγότερο ή περισσότερο, κάποιους κοινούς τόπους, κάποιες εμπειρίες και κάποιες αναμνήσεις. Αυτοί είναι το πλήρωμα του Πατριαρχείου και η πελατεία του ελληνικού Προξενείου. Το βασικό στοιχείο που τους κρατά όλους μαζί είναι πια τα βακούφια: ό,τι απόμεινε από τις παλαιές κοινότητες, καθώς και από την ευρύτερη ρωμαϊκή μειονότητα που οι επιμέρους αυτές κοινότητες συνέθεταν. Αν τα βακούφια χάνονταν, η μικρή αυτή κοινωνία κατά πάσα πιθανότητα θα αποδομείτο.

Η αποπολιτικοποίηση, καταρχήν, και η απανθρωπύση, εν συνεχεία, της μειονότητας στο πλαίσιο του βακουφικού συστήματος φαίνεται λοιπόν να έχει πάρει μια σχεδόν μη αντιστρέψιμη κατεύθυνση (δεδομένης και της δημογραφική κατάρρευσης της μειονότητας). Καμία πολιτική αλλαγή (ακόμα και η οργάνωση της μειονότητας σε ενιαίο σώμα) δεν είναι πια ικανή να αποκαταστήσει πλήρως τη ζημιά 90 χρόνων εσκεμμένης αποπολιτικοποίησης. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι η αλλαγή πολιτικής του τουρκικού κράτους σε σχέση με τις μειονότητες δεν είναι ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας για τους εναπομείναντες Ρωμιούς. Δεν σημαίνει, επίσης, ότι οι λιγοστοί Ρωμιοί που παραμένουν στην Τουρκία δεν οφεί-

λουν να προσπαθήσουν οι ίδιοι (αυτοί τουλάχιστον που έχουν τη δύναμη να το κάνουν) να ξαναφτιάξουν τους κοινοτικούς θεσμούς: να διαβούν αντίστροφα τη διαδρομή που οδήγησε στην απολιτικοποίηση και την απανθρωπιση της μειονότητας, να περάσουν δηλαδή καταρχήν από τα κτήρια στους ανθρώπους και, στη συνέχεια, από τους ανθρώπους στους πολίτες. Το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή είναι η καταπολέμηση της ανέχειας και της εξαθλίωσης που μαστίζει ένα κομμάτι της κοινότητας, όχι μέσω της ελεημοσύνης, αλλά μέσω της οργανωμένης φροντίδας των πασχόντων ανθρώπων (της κοινωνικής, αυτή τη φορά, «μειονότητας μέσα στη μειονότητα»). Χωρίς την προσπάθεια αυτή, η μειονότητα δεν είναι δυνατό να αποκτήσει την αξιοπρέπεια και τη συνοχή της. Από διαχειριστές ακινήτων οι επίτροποι των βακουφίων πρέπει να ξαναγίνουν εκπρόσωποι των κοινοτήτων. Δεν έχει σημασία αν αυτές οι κοινότητες δεν είναι πια «αυτό που ήταν» (το παρελθόν παραποιείται άλλωστε όταν το εξιδανικεύουμε), αν αποτελούνται κατά μεγάλο μέρος από αδύναμους και ηλικιωμένους ανθρώπους. Σε αυτές τις συνθήκες είναι άλλωστε που χρειάζονται μεγαλύτερη φροντίδα. Κατά τη γνώμη μου, η φροντίδα αυτή πρέπει να αποτελέσει το βαθύτερο πολιτικό καθήκον των υπεύθυνων της σημερινής ρωμαϊκής κοινότητας. Αυτό που οφείλουν να κάνουν είναι κατ' αρχήν να ξαναδώσουν αξία στα πλέον περιθωριοποιημένα, στα «πιο μειονοτικά» από τα μέλη της Κοινότητάς τους.

Όσο για την Πολιτεία, είναι καιρός να εγκαταλείψει την πολιτική και τις πρακτικές της μονοκομματικής περιόδου (Tek Parti Dönemi). Άλλωστε, η εναπομείνασα ρωμαϊκή μειονότητα και οι άλλες μη μουσουλμανικές μειονότητες δεν είναι οι μόνες κατηγορίες πολιτών που χρειάζονται την προστασία ενός πραγματικού κράτους δικαίου. Η κατάσταση των μειονοτήτων (όχι μόνο των αναγνωρισμένων) αποτελεί όμως τον πιο σίγουρο δείκτη ύπαρξης κράτους δικαίου και είναι σχεδόν βέβαιο ότι αν το κράτος δικαίου ισχύει για τις μειονότητες, ισχύει για το σύνολο των πολιτών. Η κρατική ανοχή απέναντι στην ανομία της διοίκησης του Μπαλουκλή είναι σίγουρα ένα ήσσονος σημασίας ζήτημα για την Τουρκική Δημοκρατία. Αποτελεί όμως, πλέον, ένα σημαντικό επεισόδιο της ιστορίας της ρωμαϊκής μειονότητας στην Τουρκία, μια έσχατη εμπλοκή των σχέσεων της μειονότητας αυτής με το κράτος σε μια εποχή σαφούς

βελτίωσής τους. Όσο δημιουργούνται τέτοιου είδους εμπλοκές, όχι μόνο οι μειονοτικοί, αλλά όλοι οι πολίτες έχουν λόγους να είναι καχύποπτοι απέναντι στο κράτος.

Βιβλιογραφία

Aktar, Ayhan (2000) *Varlık Vergisi ve «Türkleştirme» Politikaları. İstanbul: İletişim Yayınları.*

Alexandris, Alexis (1983) *The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations 1918-1974*, Αθήνα : Centre for Asia Minor.

Güven, Dilek (2005) *6-7 Eylül Olayları İstanbul: İletişim Yayınları.*

Kamouzis, Dimitris (2013) “A Minority in a State of Flux: Greek Self-Administration and Education in Post-Lausanne Istanbul (1923-1930)” in Benjamin C. Fortna, Stefanos Katsikas, Dimitris Kamouzis, Paraskevas Konortas (επιμ.) *State-Nationalisms in the Ottoman Empire, Greece and Turkey: Orthodox and Muslims, 1830-1945*, Oxon: SOAS/ Routledge Studies on the Middle East.

Macar, Elçin (2007) “Başbakankık Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Tek Parti Döneminde Cemaat Vakıflarının Sorunları”, <http://www.istanbulrumazinligi.com/>.

Ίμβρος και Τένεδος: Από το χθες στο σήμερα

Σύντομη περιεκτική έκθεση αναφορικά με την ιστορία των νησιών Ίμβρου και Τενέδου, τις δυναμικές εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας αλλά και την επίκαιρη κατάσταση της ελληνορθόδοξης κοινότητάς τους

Σεπτέμβριος 2014
Βαλέρια Αντωνοπούλου^[1]
Σύλλογος Ιμβρίων^[2]

1 Η Βαλέρια Αντωνοπούλου είναι ειδική συνεργάτιδα του Συλλόγου Ιμβρίων, πτυχιούχος του Τμήματος Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών της Σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

2 Ο Σύλλογος Ιμβρίων ιδρύθηκε το 1945 στην Αθήνα. Με έδρα σήμερα τη Νέα Σμύρνη Αττικής στο ιδιόκτητο κτίριό του (Ελ. Βενιζέλου 80, 171 22 Ν. Σμύρνη, Τηλ.: 210 9347957, Φαξ: 210 9345096, www.imvrosisland.org), κατέχει ηγετικό ρόλο στην προσπάθεια διατήρησης και ανάδειξης της ιμβριακής πολιτιστικής κληρονομιάς και της αποκατάστασης των δικαιωμάτων των Ιμβρίων στην πατρίδα τους. Η ιμβριακή κοινότητα της Αττικής αριθμεί σήμερα τα περισσότερα μέλη παγκοσμίως και, μαζί με τους Ιμ-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	63
Γενικές πληροφορίες για την Ίμβρο και την Τένεδο.....	64
Σύντομη ιστορική αναδρομή μέχρι το 1990.....	65
Διεθνοποίηση του Ιμβριακού Ζητήματος	71
Η κατάσταση σήμερα	77
Η επιστροφή.....	86
Τα αιτήματα των Ιμβριών και Τενεδίων σήμερα	87
Επίλογος	89

Εισαγωγή

Με την παρούσα έκθεση, η οποία στηρίχθηκε στο αρχείο του Συλλόγου Ιμβρίων, επιχειρείται μια ανασκόπηση της κατάστασης των ελληνικής καταγωγής κατοίκων (Ρωμιών) των νησιών της Ίμβρου και της Τενέδου με έμφαση στις τρέχουσες συνθήκες και τα σημερινά προβλήματα.

Αρχικά δίνονται γενικές πληροφορίες για τα δύο νησιά και παρουσιάζεται το ιστορικό τους παρελθόν από την αρχαιότητα μέχρι το 1990. Θίγονται επιγραμματικά οι καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που οδήγησαν στη φυγή χιλιάδες Ιμβριούς και Τενεδίους και συρρίκνωσαν τον ελληνορθόδοξο πληθυσμό.

Ωστόσο, βασικό αντικείμενο μελέτης της παρούσας έκθεσης συνιστά η επίκαιρη κατάσταση της ελληνορθόδοξης μειονότητας των δύο νησιών, μια κατάσταση που διαμορφώθηκε ύστερα από τη διεθνοποίηση του ζητήματος και τις δυναμικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα τα τελευταία 10

βριούς της Θεσσαλονίκης, αποτελεί το βασικό σημείο αφετηρίας και αρωγής των Ιμβρίων που επανεγκαθίστανται στις πατρογονικές τους εστίες την τελευταία εικοσαετία.

χρόνια στην Τουρκία. Αναφορά επίσης γίνεται στην τάση επαναπατρισμού κυρίως των Ιμβρίων που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, καθώς και στα αιτήματα της μειονότητας που χρήζουν λύσης προκειμένου ο ελληνισμός στα δύο νησιά να μην σβήσει δια παντός.

Στην έκθεση τα δύο νησιά παρουσιάζονται εκ παραλλήλου αφού η πορεία τους στον χρόνο ήταν παρόμοια και οι ιστορικές συγκυρίες και εξελίξεις που τα σημάδεψαν ήταν κοινές. Μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις Ίμβριοι και Τενέδιοι συνεργάζονται και συμπράττουν προκειμένου να προσταπίσουν και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.

Η ανά χείρας έκθεση φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα εργαλείο βασικής ενημέρωσης των ενδιαφερομένων αναφορικά με το παρόν της ελληνορθόδοξης μειονότητας της Ίμβρου και της Τενέδου, αλλά και αφορμή και εφαλτήριο για περαιτέρω έρευνα και ευαισθητοποίηση προς την κατεύθυνση της προσπάθειας των Ιμβρίων και Τενεδίων για αποκατάσταση των δικαίων τους.

Γενικές πληροφορίες για την Ίμβρο και την Τένεδο

Η Ίμβρος και η Τένεδος είναι δύο μικρά νησιά στο βόρειο Αιγαίο που από το 1923 έχουν παραχωρηθεί στην Τουρκία. Η υψίστης στρατηγικής σημασίας θέση τους εντοπίζεται έξω από τα στενά των Δαρδανελίων (Ελλήσποντος), που αποτελούν τη μοναδική θαλάσσια δίοδο επικοινωνίας μεταξύ Ευξείνου Πόντου (Μαύρης Θάλασσας) και Μεσογείου. Διοικητικά, αποτελούν επαρχίες του νομού Τσανάκαλε (Çanakkale) της Τουρκίας.

Η Ίμβρος έχει έκταση 289,5 τετραγωνικά χιλιόμετρα και αποτελεί το μεγαλύτερο νησί της Τουρκίας. Βόρεια αυτής βρίσκεται η Σαμοθράκη και νοτιοδυτικά η Λήμιος. Έχει πληθυσμό σήμερα 8.830 κατοίκους. Οι ελληνικής καταγωγής μόνιμοι κάτοικοι υπολογίζονται περί τους 250^[3]. Στο νησί, πλην της πρωτεύουσας, της Παναγίας, υπάρχουν πέντε παλιά ελληνικά χωριά (Άγιοι Θεόδωροι, Αγρίδια, Γλυκύ, Κάστρο, Σχοινούδι)^[4]

3 Ο πληθυσμός των ελληνικής καταγωγής κατοίκων που ζουν στο νησί για διάστημα από 6 μήνες και πάνω έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια στους 400 περίπου.

4 Τα αντίστοιχα νεότερα τουρκικά τους ονόματα είναι Zeytinliköy, Tepeköy, Bademli,

και πέντε νέα (Yeni Bademli, Eşelek, Şahinkaya, Şirinköy, Uğurlu) που κατοικούνται αποκλειστικά από τους Μουσουλμάνους εποίκους που μεταφέρθηκαν από διάφορες περιοχές της Τουρκίας.

Η Τένεδος βρίσκεται στα νότια της Ίμβρου σε απόσταση 17 μιλίων. Έχει έκταση μόλις 36,6 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 2.643 κατοίκων, 15 περίπου εκ των οποίων είναι ελληνικής καταγωγής. Η Τένεδος διαθέτει έναν και μοναδικό οικισμό ο οποίος βρίσκεται στα βορειοανατολικά του νησιού.

Σύντομη ιστορική αναδρομή μέχρι το 1990

Από την αρχαιότητα η Ίμβρος και η Τένεδος κατοικούνταν σχεδόν αποκλειστικά από Έλληνες. Ο Όμηρος, στο έπος της Ιλιάδας, μας πληροφορεί ότι ανάμεσα στην Τένεδο και την Ίμβρο είχε τους στάβλους των φτερωτών αλόγων του ο Ποσειδώνας, ο θεός της θάλασσας. Αλλά και η θεά Θέτιδα, μητέρα του ηρωικού Αχιλλέα, είχε τα παλάτια της στο βυθό ανάμεσα στην Ίμβρο και τη Σαμοθράκη.

Από το 480 π.Χ. η Αθήνα αποίκισε την Ίμβρο με Αθηναίους κληρούχους δημιουργώντας τον «*Δήμον Αθηναίων τον εν Ίμβρω*». Από τότε, η ιστορία της Ίμβρου και της Τενέδου συνδέθηκε με εκείνη της Αθήνας, αφού τα νησιά έγιναν μέλη της Αθηναϊκής Συμμαχίας. Στη συνέχεια πέρασαν στα χέρια των Μακεδόνων αλλά και των Ρωμαίων.

Στους βυζαντινούς χρόνους τα δύο νησιά αποτελούσαν βυζαντινή κτήση, ενώ μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 περιήλθαν στους Οθωμανούς. Στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13 τα νησιά πήρε υπό τον έλεγχο της η Ελλάδα μαζί με τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου.

Η Συνθήκη των Σεβρών του 1920, την οποία ωστόσο δεν επικύρωσαν οι Οθωμανοί, προέβλεπε την παραχώρηση των δύο νησιών στην Ελλάδα.

Kaleköy, Dereköy. Το έβδομο ελληνικό χωριό του νησιού, το Ευλάμπιο (που μετονομάστηκε σε “Yeni Mahalle”), με την επέκταση του αρχικού παραδοσιακού οικισμού της πρωτεύουσας Παναγίας (Merkez) αποτελεί πλέον προάστιο και δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου της Ίμβρου (Gökçeada Belediyesi).

Κατά τη διαπραγμάτευση της Συνθήκης της Λοζάνης του 1923 -η οποία ακολούθησε τη βαριά ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία και την εκρίζωση του ελληνικού στοιχείου μετά από χιλιετίες αδιάλειπτης παρουσίας- και παρά το γεγονός ότι τα δύο νησιά βρισκόνταν υπό τον έλεγχο της Ελλάδας, ενώ ο πληθυσμός τους ήταν ανέκαθεν και σχεδόν αμιγώς ελληνικός, συμφωνήθηκε να παραχωρηθούν οριστικά στην Τουρκία για γεωπολιτικούς λόγους, στο όνομα της ασφάλειας των Στενών. Εντούτοις οι Ίμβριοι και οι Τενέδιοι εξαιρέθηκαν από την προβλεπόμενη ανταλλαγή πληθυσμών. Αναγνωρίζοντας τον αποκλειστικά ελληνικό χαρακτήρα των δύο νησιών,⁵ το άρθρο 14 της Συνθήκης αναφερόταν αποκλειστικά στα νησιά Ίμβρο και Τένεδο για τα οποία προέβλεπε ένα ειδικό καθεστώς αυτονομίας υπέρ του γηγενούς πληθυσμού. Αναγνωριζόταν το δικαίωμά τους να αυτοκυβερνώνται μέσω ενός τοπικού συμβουλίου, το οποίο θα εκλεγόταν από τους αυτόχθονες κατοίκους κάθε νησιού, από τους οποίους θα διοριζόταν και η τοπική αστυνομία.

Παράλληλα, και για τους Ιμβρίους και Τενεδίους ίσχυαν τα άρθρα 37-44 της Συνθήκης της Λοζάνης, τα οποία παρείχαν εγγυήσεις για την προστασία της ζωής, της περιουσίας, της ελεύθερης χρήσης της μητρικής γλώσσας και της θρησκευτικής τους ελευθερίας. Μάλιστα τα εν λόγω άρθρα της Συνθήκης χαρακτηρίστηκαν ως «*θεμελιώδεις νόμοι*» αυξημένης τυπικής ισχύος, τους οποίους η Τουρκία δεν θα είχε δικαίωμα να καταργήσει⁶.

Παρόλα αυτά, ήδη από τον πρώτο καιρό έγινε εμφανής η άρνηση της Τουρκίας να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις της, παραβιάζοντας συστηματικά τα εν λόγω άρθρα περί αυτοδιοίκησης και προστασίας προσώπων και περιουσιών, με σκοπό το διωγμό του ελληνικού στοιχείου.

Διορίστηκαν κατ' αρχήν Τούρκοι διοικητές αντί συμβουλίων από το γηγενή πληθυσμό, ο οποίος αποκλείστηκε και από τον έλεγχο της αστυ-

5 Το 1923 ο πληθυσμός της Ίμβρου ήταν 10.000 κάτοικοι, οι οποίοι κατά 100% ήταν Έλληνες, ενώ η Τένεδος αριθμούσε 2.500 κατοίκους, οι οποίοι κατά τα 2/3 ήταν Έλληνες.

6 Πρβλ. και το άρθρο 90 του Τουρκικού Συντάγματος όπως ισχύει σήμερα, το οποίο ορίζει ότι οι διεθνείς συμφωνίες υπερισχύουν του τουρκικού εσωτερικού δικαίου.

νομίας και των λοιπών αρχών. Το 1923 επιβλήθηκε στους Ίμβριους και Τενεδίους να υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία σε απομακρυσμένες περιοχές της ηπειρωτικής Τουρκίας. Επίσης δεκάδες δικηγόροι, γιατροί, δάσκαλοι και έμποροι χαρακτηρίστηκαν ως «*συνεργάτες του ελληνικού καθεστώτος*» και κηρύχθηκαν «ανεπιθύμητοι». Επιπροσθέτως, σε περίπου 1.500 Ίμβριους και Τενεδίους καθώς και στα μέλη των οικογενειών τους, απαγορεύτηκε η επιστροφή διότι είχαν εγκαταλείψει τα νησιά πριν από τον Σεπτέμβριο του 1923. Με αυτό τον τρόπο η μέχρι τότε κοινωνική και οικονομική ηγεσία κρατήθηκε μακριά από τα νησιά. Τα δύο νησιά κηρύχθηκαν «περιοχή στρατιωτικής ασφάλειας» και η είσοδος σε αυτά απαιτούσε ειδική άδεια μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Το 1927 ψηφίστηκε ο υπ' αριθμ. 1151 Νόμος Περί της Τοπικής Διοικήσεως των Επαρχιών Ίμβρου (İmroz) και Τενέδου (Bozcaada), γνωστός και ως Νόμος Περί Νήσων ("Adalar Kanunu"), το άρθρο 14 του οποίου προέβλεπε την κατάργηση της ελληνικής εκπαίδευσης σε Ίμβρο και Τένεδο και την επιβολή της τουρκικής παιδείας με δικαίωμα απλώς διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας εκτός κανονικού σχολικού προγράμματος από δασκάλους αμειβόμενους από τους γονείς των μαθητών. Με το άρθρο 13 του ίδιου νόμου, το σύνολο της μη εκκλησιαστικής παρουσίας της ελληνορθόδοξης κοινότητας, περιλαμβανομένων των σχολείων, περιήλθε στην Ειδική Διοίκηση κάθε νησιού.

Το 1942 εφαρμόστηκε και στα νησιά ο νόμος 4305 περί φορολογίας της περιουσίας ("Varlık Vergisi") που έγινε αιτία να εκτοπισθούν σε στρατόπεδα αναγκαστικής εργασίας εκατοντάδες ελληνορθόδοξοι Ίμβριοι και Τενεδίοι που αδυνατούσαν να πληρώσουν το φόρο. Το 1943 η Ίμβρος και η Τένεδος εποίκίστηκαν με Λαζούς από την περιοχή μεταξύ Τραπεζούντας και Βατούμ, με σκοπό να αλλοιωθεί η εθνολογική τους σύνθεση. Επίσης όλη η μοναστηριακή περιουσία στα νησιά δημεύθηκε και ιεροί ναοί, μοναστήρια και κτίσματα ισοπεδώθηκαν.

Η περίοδος 1950-1964 μπορεί να χαρακτηριστεί ήρεμη σε γενικές γραμμές χάρη στη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Με τον υπ' αριθμ. 5713 νόμο του 1951 καταργήθηκε το άρθρο 14 του νόμου 1151 και η ελληνική εκπαίδευση επανήλθε. Η παιδεία άρχισε και πάλι να ακμάζει και ανεγέρθηκαν νέα σχολικά κτίρια τόσο στην Ίμβρο όσο και στην Τένεδο.

Εντούτοις, το κλίμα αυτό ανετράπη μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1960 και τη συνακόλουθη κρίση στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας λόγω της Κύπρου. Τη μεταστροφή του θετικού κλίματος της προηγούμενης δεκαετίας προμηνύουν η προσχηματική δίωξη του Διευθυντή της Κεντρικής Σχολής Ίμβρου Ισαάκ Αναστασιάδη και η τελική απομάκρυνση από τη θέση του,^[7] καθώς και η άσκηση πιέσεων για την αποχώρηση από τη Μητρόπολη Ίμβρου και Τενέδου του αναμορφωτή του ελληνικού στοιχείου Μητροπολίτη Μελίτωνος Χατζή^[8]. Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας της Τουρκίας, με την υπ' αριθμ. 35/27.3.1964 απόφασή του και κατόπιν έγκρισης του Υπουργικού Συμβουλίου (απόφαση 6/2887/31.3.1964), έθεσε σε εφαρμογή το μυστικό «Πρόγραμμα Διάλυσης» ("Eritme Programı"), ένα συστηματικό σχέδιο βίαιου αφελληνισμού και εκτουρκισμού της Ίμβρου και της Τενέδου. Το συγκεκριμένο σχέδιο προέβλεπε τη λήψη μιας σειράς πολύπλευρων μέτρων, βασικοί άξονες των οποίων ήταν: α) η αφαίρεση των μέσων βιοπορισμού των νησιωτών β) η ψυχολογική πίεση και η άσκηση βίας εις βάρος τους και γ) ο εκτουρκισμός των νησιών.

Με το άρθρο 5 της υπ' αριθ. 6830/1964 Πράξης της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης επιτράπηκαν αναγκαστικές απαλλοτριώσεις με πρόσχημα τη δημιουργία τεχνικών έργων, όπως ο τεχνητός υδατοφράχτης στην περιοχή μεταξύ των Αγριδίων (Tepeköy) και των Αγίων Θεοδώρων (Zeytinli), που αφάνισε ολοσχερώς το μεγαλύτερο ελαιώνα της Ίμβρου και, στην προέκτασή του, το Κρατικό Αγρόκτημα που ιδρύθηκε στον μεγαλύτερο κάμπο του νησιού, ανάμεσα στους Αγίους Θεοδώρους (Zeytinli), την Παναγία (Merkez), το Γλυκύ (Bademli) και το Κάστρο (Kaleköy). Μάλιστα ο ειρηνοδίκης εξουσιοδοτήθηκε να κηρύσσει τις απαλλοτριώσεις κατά την απόλυτη κρίση του με συνοπτικές διαδικασίες χωρίς δικαίωμα προσφυγής των θιγομένων. Οι μαζικές απαλλοτριώσεις οδήγησαν στην αποστέγρωση από τον πληθυσμό του 95% της καλλιεργήσιμης γης με οικονομικό αντάλλαγμα της αξίας ενός αυγού ανά τετραγωνικό μέτρο γης – στην πραγματικότητα επρόκειτο για δημεύσεις –. Επιπλέον, οι βοσκότοποι της

7 Ι. Μπουτάρας, Η εκπαίδευση στην Ίμβρο, Σύλλογος Ιμβριών, Αθήνα, 2013, σελ. 496.

8 Op.cit., σελ. 502-505.

Ίμβρου χαρακτηρίστηκαν ως «δασικές περιοχές» ή ως «αναδασωτέες» εκτάσεις. Ως εκ τούτου, οι κάτοικοι, που στην πλειονότητά τους ήταν γεωργοί και κτηνοτρόφοι, οδηγήθηκαν στην οικονομική εξαθλίωση. Ταυτόχρονα απαγορεύθηκε η εξαγωγή κρέατος από την Ίμβρο καθώς και η άσκηση της αλιείας.

Καθοριστικής σημασίας, για την επιτυχία του «Προγράμματος Διάλυσης», μέτρο αποτέλεσε η εγκατάσταση ανοιχτών αγροτικών φυλακών στον επίσης απαλλοτριωθέντα κάμπο του Σχοινουδίου (Dereköy), του μεγαλύτερου σε πληθυσμό χωριού της Ίμβρου, και η μεταφορά βαρυνοιτών που κυκλοφορούσαν ελεύθεροι τρομοκρατώντας τους κατοίκους και διαπράττοντας ποικίλες εγκληματικές πράξεις σε βάρος τους με την ανοχή των αρχών (κλοπές, λεηλασίες, ξυλοδαρμούς, βιασμούς, δολοφονίες). Σύνταγμα στρατού εγκαταστάθηκε σε απαλλοτριωμένη έκταση μεταξύ Παναγίας (Merkez) και Γλυκέως (Bademli) Ίμβρου καθώς και στρατιωτικά φυλάκια σε κατοικημένες περιοχές των νησιών. Οι στρατιώτες είχαν το ελεύθερο να καταστρέφουν περιουσίες και να παρενοχλούν τους κατοίκους. Ναοί και ξωκλήσια βεβηλώθηκαν και λεηλατήθηκαν και ύστερα χρησιμοποιήθηκαν ως στάβλοι, αποθήκες και αποχωρητήρια ή φυλάκια.

Ένα ακόμα μέτρο που έπληξε καίρια το ελληνικό στοιχείο ήταν η εκ νέου κατάργηση της ελληνικής εκπαίδευσης, με την ψήφιση του νόμου 502/1964 που επανέφερε σε ισχύ το καταργηθέν άρθρο 14 του νόμου 1151/1927. Έτσι τα ελληνικά σχολεία ξαναέκλεισαν, οι Έλληνες δάσκαλοι εκδιώχθηκαν και η ρωμαίικη κοινότητα υποχρεώθηκε να αποδώσει τα σχολικά κτίρια που ήταν χτισμένα αποκλειστικά με δωρεές και προσωπική εργασία των νησιωτών, στο Υπουργείο Παιδείας. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας απαγορεύτηκε ακόμη και κατ'οίκον και τα παιδιά των Ιμβρίων και Τενεδίων υποχρεώθηκαν είτε να διδάσκονται μόνο την τουρκική είτε να καταφύγουν στην Κωνσταντινούπολη για να παρακολουθούν μαθήματα στα εκεί ελληνικά σχολεία.

Τα πράγματα πήραν ακόμη πιο άσχημη τροπή τη νύχτα της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1974. Το χωριό Κάστρο (Kaleköy) της Ίμβρου εκκενώθηκε βίαια, το νεκροταφείο του βεβηλώθηκε και οι προύχοντες του νησιού συνελήφθησαν ως όμηροι. Επίσης, από το 1973 και μέχρι το 1990 διαπράχθηκε σειρά ειδεχθών δολοφονιών στην Ίμβρο,

οι οποίες δεν εξιχνιάστηκαν ποτέ -πράγμα ανεξήγητο για μια τόσο μικρή και τόσο στενά αστυνομοκρατούμενη περιοχή-.

Τέλος οι Ίμβριοι και οι Τενέδιοι που αναγκάστηκαν, ως αποτέλεσμα των μέτρων αυτών, να καταφύγουν στο εξωτερικό, έχασαν την τουρκική υπηκοότητα, οι μεν άρρενες λόγω μη εκπλήρωσης των στρατιωτικών τους υποχρεώσεων οι δε γυναίκες λόγω γάμου τους με μη Τούρκους υπηκόους, χάνοντας έτσι την προοπτική επιστροφής στα πάτρια εδάφη αλλά και τη δυνατότητα διεκδίκησης της πατρογονικής περιουσίας.

Σε εκτέλεση του τρίτου άξονα του «Προγράμματος Διάλυσης», τα προαναφερόμενα μέτρα συνοδεύτηκαν από εκτεταμένο εποικισμό και τη συνακόλουθη αλλοίωση της δημογραφικής σύνθεσης ιδίως της Ίμβρου. Για τους Μουσουλμάνους εποίκους ιδρύθηκαν νέοι συνοικισμοί και χωριά που αλλοίωσαν την ιστορική φυσιογνωμία του τόπου και έπληξαν το μακραίωνα πολιτισμό του. Κάποιοι από αυτούς κατέλαβαν αυθαίρετα κατοικίες στα ρωμαϊκά χωριά. Σε άλλους παραχωρήθηκαν παράνομα εκτάσεις και ακίνητα που είχαν κατασχεθεί από Ρωμιοί με τις εικονικές απαλλοτριώσεις.

Επιπρόσθετα, όλα τα παλαιά τουρκικά κτίσματα ανακαινίστηκαν και μάλιστα κατασκευάστηκαν και νέα με στόχο την επιβολή της τουρκικής κουλτούρας. Αντιθέτως, κτίσματα και χωριά ολόκληρα που εγκατέλειψαν οι Ρωμιοί αφέθηκαν στην τύχη τους. Δυνάμει του νόμου 5442/29.7.1970, η Ίμβρος μετονομάστηκε «Γκιοκτσέαντα» (Gökçeada) και όλα τα ελληνικά τοπωνύμια αντικαταστάθηκαν με τουρκικά.

Τον Ιανουάριο του 1975 το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας εξέτασε την κατάσταση σε Ίμβρο και Τένεδο συμπεραίνοντας ότι τα μέτρα που λήφθηκαν ήταν ικανοποιητικά αλλά όχι επαρκή (υπ' αριθμ. 206/28.1.1975 απόφαση). Με την υπ' αριθμ. 214/30.6.1975 απόφαση αναζήτησε την εξεύρεση μεθόδων για την επιχορήγηση και την παροχή δανείων σε Τούρκους εποίκους με σκοπό τη δημιουργία μιας νέας οικονομικά άρχουσας τάξης στο νησί.

Όλα αυτά τα συνδυασμένα μέτρα από την πλευρά της τουρκικής κυβέρνησης επέτειναν τον τρόπο και την ανασφάλεια του γηγενούς ρωμαϊκού πληθυσμού, οδήγησαν στον οικονομικό του αποκλεισμό και τον εξανάγκασαν σε μαζική φυγή από τις πατρογονικές του εστίες. Οι περισ-

σότεροι κατέφυγαν στην Ελλάδα, ενώ άλλοι διασκορπίστηκαν σε όλα τα μίκη και πλάτη της γης (Αμερική, Αυστραλία, Αφρική, Ευρώπη).

Ο μαζικός εκπατρισμός και ο ταυτοχρονος εποικισμός αντέστρεψαν την αναλογία του πληθυσμού μεταξύ Ρωμιών και Τούρκων στα δύο νησιά. Από τους 9.357 Ρωμιούς που αριθμούσε η Ίμβρος το 1912, απέμειναν 2.571 το 1970 και μόλις 254 το 2000. Αντιθέτως, οι 99 Τούρκοι που ζούσαν εκεί το 1912, αυξήθηκαν σε 4.020 το 1970 και σε 8.640 το 2000^{9]}. Αντίστοιχα, οι περίπου 5.420 Ρωμιοί της Τενέδου του 1912 μειώθηκαν σε 21 το 2000, ενώ οι 1.200 Τούρκοι έφτασαν τους 2.620.

Διεθνοποίηση του Ιμβριακού Ζητήματος

Τα πρώτα δειλά βήματα για την ενημέρωση της διεθνούς κοινότητας αναφορικά με τις αδικίες που υπέστη η ρωμαϊκή μειονότητα Ίμβρου και Τενέδου από την Τουρκία ξεκίνησαν το 1997 με δέκτη τις 52 χώρες-μέλη του Ο.Α.Σ.Ε. (Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη).

Ωστόσο, η πρώτη αποφασιστική κίνηση έγινε το 2003 με την αποστολή επιστολής του Συλλόγου Ιμβριών προς τον Επίτροπο αρμόδιο για τη Διεύθυνση Γκύντερ Φερχόιγκεν (Günter Verheugen). Στην επιστολή εκείνη, η οποία περιελάμβανε μια περιεκτική αναφορά στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ιμβριών από την Τουρκία, υπήρξε άμεση ανταπόκριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία επιβεβαίωσε το ενδιαφέρον της για την κατάσταση των δικαιωμάτων των Ιμβριών ως θέμα που εντάσσεται στα κριτήρια της Κοσπεγκάγης, τα πολιτικά δηλαδή κριτήρια ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και ενθάρρυνε την προσκόμιση περαιτέρω στοιχείων. Ανταποκρινόμενη άμεσα στην πρόσκληση αυτή, η Συντονιστική Επιτροπή Ιμβριών (Σ.Ε.Ι.), ενεργώντας στο όνομα όλων των εν ενεργεία Ιμβριακών σωματείων απανταχού της γης,

9 Elif Babül, "Belonging to Imbros: Citizenship and Sovereignty in the Turkish Republic", συνέδριο με θέμα Nationalism, Society and Culture in post-Ottoman South East Europe που διοργάνωσε το Oxford Balkan Society, South East European Studies Programme στο St Peter's College, Oxford, 29-30.05.2004, σελ. 6.

υπέβαλε τον Απρίλιο του 2004 στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπόμνημα με στοιχεία που τεκμηριώναν τις παραβιάσεις των ατομικών και κοινοτικών περιουσιακών δικαιωμάτων, της ελευθερίας στην εκπαίδευση και των θρησκευτικών ελευθεριών. Μετά από επίσκεψη κλιμακίου της Κομισιόν στην Ίμβρο το Μάιο του 2004 για επιτόπια επαλήθευση, η κατάσταση της ελληνορθόδοξης μειονότητας της Ίμβρου και της Τενέδου κατέστη χωριστό ορόσημο, επί του οποίου τοποθετείται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανελλιπώς σε κάθε επίσημη έκθεσή της, αρχής γενομένης από την πρώτη Ετήσια Έκθεση Προόδου για την Τουρκία του 2004, η οποία έθεσε το πλαίσιο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία, μέχρι και σήμερα^[10].

Ακολούθησε το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 15-12-2004 επί της Εκθέσεως Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο έκανε με τη σειρά του χωριστή μνεία σε Ίμβρο και Τένεδο, ελέγχοντας επίσης σε επίσημη βάση την κατάσταση της ελληνορθόδοξης μειονότητας των νησιών^[11]. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στο φετινό του Ψήφισμα της 12-3-2014 επί της Εκθέσεως Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τουρκία του 2013 αναφέρει:

10 Αναλυτικά, οι αναφορές σε Ίμβρο και Τένεδο στις Εκθέσεις Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι οι ακόλουθες: Turkey 2004 Progress Report: 6.10.2004, SEC(2004) 1201, {COM(2004) 656 final}, σελ. 49. Turkey 2005 Progress Report: 9.11.2005, SEC (2005) 1426, {COM (2005) 561 final}, σελ. 37. Turkey 2006 Progress Report: 8.11.2006, SEC(2006) 1390, {COM(2006) 649 final}, σελ. 21. Turkey 2007 Progress Report: 6.11.2007, SEC(2007) 1436, {COM(2007) 663 final}, σελ. 22. Turkey 2008 Progress Report: 5.11.2008, SEC(2008) 2699, {COM(2008) 674}, σελ. 25. Turkey 2009 Progress Report: 14.10.2009, SEC(2009)1334, {COM(2009) 533}, σελ. 28. Turkey 2010 Progress Report: 9.11.2010, SEC(2010) 1327, {COM(2010) 660}, σελ. 32. Turkey 2011 Progress Report: 12.10.2011, SEC(2011) 1201 final, {COM(2011) 666 final}{SEC(2011) 1200 final}{SEC(2011) 1202 final}{SEC(2011) 1203 final}{SEC(2011) 1204 final}{SEC(2011) 1205 final}{SEC(2011) 1206 final}{SEC(2011) 1207 final}, σελ. 38. Turkey 2012 Progress Report: 10.10.2012, SWD(2012) 336 final, {COM(2012)600 final}, σελ. 31. Turkey 2013 Progress Report: 16.10.2013, SWD(2013) 417 final, {COM(2013) 700 final}, σελ. 60, 62, 64. Turkey 2014 Progress Report: 8.10.2014, SWD(2014) 307 final, {COM(2014)700 final}, σελ. 59.

11 Αναλυτικά, τα σχετικά ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι τα ακόλουθα: 15/12/2004: P6_TA(2004)0096, παρ. 43. 27/9/2006: P6_TA(2006)0381, παρ. 33. 12/3/2009: P6_TA(2009)0134, παρ. 24. 10/2/2010: P7_TA(2010)0025, παρ. 25. 9/3/2011: P7_TA(2011)0090, παρ. 34. 29/3/2012: P7_TA(2012)0116, παρ. 38, 18/4/2013: P7_TA(2013)0184, παρ. 37. 12/3/2014: P7_TA(2014)0235, παρ. 29.

«29. [Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο] Καλωσορίζει την ταχεία υλοποίηση της εξαγγελθείσας πρόθεσης της τουρκικής κυβέρνησης για την επαναλειτουργία ελληνικού σχολείου στη νήσο Γκιοκτσέαντα (Ίμβρο), που αποτελεί θετικό βήμα προς την κατεύθυνση της διατήρησης του διττού πολιτισμικού χαρακτήρα των νήσων Γκιοκτσέαντα (Ίμβρο) και Μποζτζάαντα (Τενέδου) σύμφωνα με το Ψήφισμα 1625/2008 της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Σημειώνει, ωστόσο, ότι απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα μέλη της ελληνικής μειονότητας, όσον αφορά ιδιαίτερα τα περιουσιακά δικαιώματα. Καλεί τις τουρκικές αρχές, σε σχέση με το ζήτημα αυτό, και ενόψει του φθίνοντος αριθμού των μελών της μειονότητας, να ενθαρρύνουν και να συνδράμουν εκπατρισμένες οικογένειες της μειονότητας που επιθυμούν να επιστρέψουν στο νησί».

Ανάλογη θέση, με την οποία η Ίμβρος και Τένεδος αποκτούν χωριστή οντότητα ως ενταξιακό κριτήριο ελέγχου της συμμόρφωσης της Τουρκίας προς το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, υιοθετήθηκε και από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και συμπεριλήφθηκε στην έκθεση του πρώτου Συμβουλίου Σύνδεσης ΕΕ-Τουρκίας που έλαβε χώρα στο Λουξεμβούργο στις 26-4-2005^[12].

Παράλληλα, στις 29-4-2005 κατατέθηκε στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Parliamentary Assembly of the Council of Europe – “PACE”) στο Στρασβούργο, Πρόταση Ψηφίσματος για την κατάσταση της μειονότητας σε Ίμβρο και Τένεδο με πρωτοβουλία 21 βουλευτών από οκτώ συνολικά κράτη-μέλη (Αρμενία, Βουλγαρία, Ελβετία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Κύπρο και Νορβηγία).^[13] Το σχέδιο ψηφίσματος καλούσε την τουρκική κυβέρνηση «να συμμορφωθεί πλήρως με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές που αφορούν την προστασία των μειονοτήτων και τη θρησκευτική ελευθερία, αποκαθιστώντας τις περιουσίες της ελληνικής μειονότητας και ικανοποιώντας τις ανάγκες του πληθυσμού και των δύο νησιών». Σε συνέχεια της κατάθεσης του σχεδίου

12 Έγγραφο υπ'αριθμ. 8317/05.

13 Έγγραφο υπ'αριθμ. 10536, 29.4.2005, Imvros and Tenedos, Motion for a Resolution, Presented by Mr. [Tigran] Torosyan and others.

ψηφίσματος, πραγματοποιήθηκε από τις 16 έως τις 18-6-2005 επίσκεψη-αυτοψία σε Ίμβρο και Τένεδο των δύο επικεφαλής της Ελληνικής και Τουρκικής Αντιπροσωπείας στην PACE, της κ. Έλσας Παπαδημητρίου και του κ. Μουράτ Μερτζάν (Murat Mercan) αντίστοιχα, με εντολή του τότε Προέδρου της PACE κ. Ρενέ Φαν Ντερ Λίντεν (René van der Linden).

Σε συνέχεια της ως άνω επίσκεψης που ανέδειξε και αυτή με τη σειρά της την ανάγκη για άμεση λήψη κατάλληλων νομοθετικών και διοικητικών μέτρων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των ελληνορθόδοξων κατοίκων των δύο νησιών, το εκτελεστικό γραφείο (Bureau) της PACE ανέθεσε στις 27-1-2006 την περαιτέρω εξέταση της πρότασης ψηφίσματος για την Ίμβρο και την Τένεδο στην Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία στις 13-3-2006 όρισε ως Εισηγητή τον Ελβετό βουλευτή Αντρέας Γκρος (Andreas Gross). Κατόπιν διетούς ενδελεχούς έρευνας σε Αθήνα, Άγκυρα και Κωνσταντινούπολη και αυτοψίας στα δύο νησιά που έλαβε χώρα το Μάιο του 2008 (κατά τη διάρκεια της Ορθόδοξης Μ. Εβδομάδας), ο Αντρέας Γκρος υπέβαλε την τελική του εισήγηση (έγγραφο υπ' αριθμ. 11629) με τίτλο *«Γκιοκτσέαντα (Ίμβρος) και Μποζτζάαντα (Τένεδος): Διατήρηση του διττού πολιτισμικού χαρακτήρα των δύο τουρκικών νησιών ως προτύπου συνεργασίας μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας προς το συμφέρον του επηρεαζόμενου πληθυσμού»*,^[14] την οποία η Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης ενέκρινε στις 2-6-2008 και παρέπεμψε προς ψήφιση από την Ολομέλεια. Η αλλαγή της πολιτικής συμπεριφοράς έναντι των Ιμβρίων και Τενεδίων «θα αποτελούσε ένα εξαιρετικό παράδειγμα της βούλησης της Τουρκίας να ξεπεράσει παρωχημένες εθνικιστικές τακτικές και να ασπαστεί τις ευρωπαϊκές αξίες της καλής γειτονίας, ένα θετικό παράδειγμα ανοχής, αλληλοσεβασμού και ευημερίας», έγραφε ο Ελβετός εισηγητής. Οι προτάσεις Γκρος υιοθετήθηκαν από την Ολομέλεια της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 27-6-2008

14 Έγγραφο υπ' αριθμ. 11629, 6.6.2008, Gökceada (İmbros) and Bozcaada (Tenedos): preserving the bicultural character of the two Turkish islands as a model for co-operation between Turkey and Greece in the interest of the people concerned.

με το υπ'αριθμ. 1625/2008 Ψήφισμα^[15] επισημαίνοντας ότι: «Απαιτούνται πλέον επείγοντως θετικά μέτρα προκειμένου να συγκρατηθεί ή τουλάχιστον να αναστραφεί η αποχώρηση του ελληνικής καταγωγής πληθυσμού από τα νησιά, έτσι ώστε ο διττός πολιτισμικός χαρακτήρας τους να διατηρηθεί στο διηνεκές». Επρόκειτο για έναν «οδικό χάρτη», ο οποίος μεταξύ άλλων περιελάμβανε, για πρώτη φορά, την επαναλειτουργία ενός ελληνικού σχολείου στην Ίμβρο μεταξύ των μέτρων για τη διατήρηση του διττού πολιτισμικού χαρακτήρα των νησιών.

Εν τω μεταξύ, στις 12-6-2006 το Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΕ-Τουρκίας κάλεσε, για δεύτερη συνεχή χρονιά, την Τουρκία να λάβει άμεσα μέτρα για την ελληνορθόδοξη μειονότητα της Ίμβρου και της Τενέδου στο πλαίσιο της υποχρέωσής της να συμμορφωθεί με το ευρωπαϊκό κεκτημένο στον τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των μειονοτήτων^[16].

Στις 27-1-2010 η PACE υιοθέτησε νέο Ψήφισμα «Θρησκευτική ελευθερία και λοιπά ανθρώπινα δικαιώματα για τις μη μουσουλμανικές μειονότητες στην Τουρκία και τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης (Ανατ. Ελλάδα)»^[17], με το οποίο η τουρκική και ελληνική κυβέρνηση κλήθηκαν να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για τα δικαιώματα της αντίστοιχης μειονότητάς τους, με βάση την έκθεση του Γάλλου εισηγητή Μισέλ Υνώ (Michel Hunault). Και με το Ψήφισμα αυτό η Τουρκία κλήθηκε να προχωρήσει άμεσα στην υλοποίηση του Ψηφίσματος 1625/2008 για την Ίμβρο και την Τένεδο.

15 Όπως προκύπτει από το σχετικό Πρωτόκολλο Ψηφοφορίας, από τους 9 Τούρκους βουλευτές που μετείχαν στην ψηφοφορία, 2 ψήφισαν υπέρ, 2 απείχαν και 5 ψήφισαν κατά, εκ των οποίων οι θετικές και ουδέτερες ψήφοι ανήκαν στους βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος (AKP). Ο επικεφαλής της τουρκικής αντιπροσωπείας, μέτεπτα Πρόεδρος της PACE (2009-2011) και νυν Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας κ. Μεβλούτ Τσαβούσογλου (Mevlüt Çavuşoğlu), επιβεβαίωσε στους εκπροσώπους των Ιμβριών στη συνάντηση που είχε μαζί τους στην Άγκυρα τον Ιούλιο του 2008 ότι οι οδηγίες που είχε δώσει στην αντιπροσωπεία ήταν να ψηφίσουν κατά συνείδηση. Ο ίδιος δεν έλαβε μέρος στην ψηφοφορία.

16 Έγγραφο υπ' αριθμ. 10147/06, σελ. 9-10, Προσάρτημα Ι.

17 Resolution 1704 (2010), Freedom of religion and other human rights for non-Muslim minorities in Turkey and for the Muslim minority in Thrace (Eastern Greece).

Αξιοσημείωτη ακόμη είναι η από 23-2-2011 εισηγητική έκθεση του Αντρέας Γκρος για τους κατοίκους της Ρόδου και της Κω με «τουρκικό πολιτιστικό υπόβαθρο»,^[18] με βάση την οποία υιοθετήθηκε από τη Μόνιμη Επιτροπή της PACE το υπ' αριθμ. 1867/2012 Ψήφισμα για τους «τουρκικής καταγωγής Έλληνες πολίτες» της Ρόδου και της Κω,^[19] στην οποία ο Εισηγητής υπογραμμίζει ότι είναι ανεπίδεκτη οποιασδήποτε σύγκρισης η κατάσταση της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας με εκείνη της ελληνορθόδοξης κοινότητας της Ίμβρου και της Τενέδου, εκφράζοντας τη λύπη του για το γεγονός της έλλειψης ανταπόκρισης της Τουρκίας να υλοποιήσει τις προτάσεις του Ψηφίσματος 1625/2008 στα δύο νησιά.

Τέλος με πρωτοβουλία της νυν επικεφαλής της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στην PACE κ. Θεοδώρας Μπακογιάννη, έχει υποβληθεί και εκκρεμεί ενώπιον της Συνέλευσης από τις 22-1-2013 νέα Πρόταση Ψηφίσματος που θα καλεί την Τουρκία να εφαρμόσει το Ψήφισμα 1625/2008 σε Ίμβρο και Τένεδο^[20].

Χάρη στην αποτελεσματική συνεργασία και ομοσπονία όλων των φορέων εκπροσώπησης των Ιμβρίων και Τενεδίων, αλλά και στις συστηματικές ενέργειες της Συντονιστικής Επιτροπής Ιμβρίων (Σ.Ε.Ι.) από το 2003 μέχρι σήμερα, η παρακολούθηση των προβλημάτων των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων των δύο νησιών από τα πιο σημαντικά όργανα υπεράσπισης των ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων στην Ευρώπη είναι πλέον δεδομένη^[21].

18 Έγγραφο υπ' αριθμ. 12526, 23.2.2011, The situation of the inhabitants of Rhodes and Kos with a Turkish cultural background.

19 Resolution 1867 (2012), The situation of the Greek citizens of Turkish descent in Rhodes and Kos.

20 Έγγραφο υπ' αριθμ. 13104, 22.1.2013, The implementation of Resolution 1625 (2008) on the Turkish islands Gökçeada (Imbros) and Bozcaada (Tenedos), Motion for a resolution, tabled by Ms Theodora BAKOYANNIS and other members of the Assembly.

21 Τα προβλήματα της ελληνορθόδοξης μειονότητας Ίμβρου και Τενέδου έχουν επισημανθεί επίσης σε εκθέσεις του Helsinki Watch (1992), του Μ.Κ.Ο. "Minority Rights Group International" (2004, 2007), της Νορβηγικής Επιτροπής Helsinki (2007) και του τουρκικού Μ.Κ.Ο. "TESEV" (2011), καθώς και στην Ετήσια Έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ για τη Διεθνή Θρησκευτική Ελευθερία του 2011 και στην Έκθεση του 2011 της Επιτροπής Διεθνούς Θρησκευτικής Ελευθερίας των Ηνωμένων Πολιτειών (USCIRF). Επίσης, η κατάσταση της μειονότητας της Ίμβρου αποτελεί την τελευταία

Η κατάσταση σήμερα

Η κατάσταση που βιώνει και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η ρωμαϊκή κοινότητα των δύο νησιών περιγράφονται συνοπτικά παρακάτω ταξινομημένα ανά θεματική ενότητα.

Εκπαίδευση

Από τον Σεπτέμβριο του 2013, ύστερα από έγκριση που χορήγησε το τουρκικό Υπουργείο Παιδείας, άρχισε να λειτουργεί μετά από 49 χρόνια, στο κτίριο του παλαιού δημοτικού σχολείου των Αγίων Θεοδώρων (Zeytinli) Ίμβρου, Ρωμαϊκό δημοτικό σχολείο (Α΄ έως και Δ΄ τάξεις του δημοτικού)^[22].

Στις 18-4-2014 ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη ο «Εκπαιδευτικός και Πολιτιστικός Σύνδεσμος Ίμβρου» (“İmroz Eğitim ve Kültür Derneği”), με σκοπό τη διαχείριση και τον καλύτερο συντονισμό στα εκπαιδευτικά και πολιτιστικά πράγματα της Ίμβρου.^[23] Με πράξη που υπογράφη-

δεκαετία αντικείμενο έρευνας και προβληματισμού και από την πλευρά Τούρκων συγγραφέων, ιστορικών, κοινωνιολόγων, υπερασφιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ενδεικτικά παραθέτουμε τα ακόλουθα έργα: Güliz Beşe Erginsoy, «Οι νησιώτες, από την Ίμβρο στη Γκιокτσέαντα» (Adalılar-İmroz’dan Gökçeada’ya), İstanbul Bilgi Üniversitesi 2006, Elif Babül, “Belonging to Imbros: Citizenship and Sovereignty in the Turkish Republic”, doctoral thesis, Bogazici University, İstanbul 2003, της ίδιας «Από την Ίμβρο στο Gökçeada: Στα ίχνη της ιστορίας ενός νησιού» στο Η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών. Όψεις μιας εθνικής σύγκρουσης, επιμ. Κωνσταντίνος Τσιτσέλικης, Κριτική 2006, σελ. 347-356, Elçin Macar, Παρουσίαση έκθεσης που συντάχθηκε το 1928 κατ’εντολή της Τουρκικής Πρωθυπουργίας και συνιστά τον άμεσο εκτουρκισμό των νησιών, Έγγραφο αρχειοθετημένο στο Πρωθυπουργικό Αρχείο της Τουρκικής Δημοκρατίας με αριθμό 30.10.214.454.3, Συνέδριο με θέμα «Οι πόλεις της Ιωνίας και το Αιγαίο (Δρόμοι και πύλες της Ευρώπης προς τη Δύση και την Ανατολή)», Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Σπουδών «Ιωάννης Καποδίστριας», Χίος, 14-16 Οκτωβρίου 2004, Feryal Tansuğ, «Οι Ρωμιοί της Ίμβρου – Περί Γκιокτσέαντα» (İmroz Rumları, Gökçeada Üzerine), Heyamola 2012, Συλλογή επιστημονικών άρθρων για την Ίμβρο μεταφρασμένων στα τουρκικά, Deniz Kanıkcıoğlu, «Ένα χωριό στο νησί της μελαγχολίας – Ίμβρος, Γλυκύ» (Hüzün Adasında Bir Köy: Gökçeada-Bademli, İmroz-Glikli), Can 2013.

22 Εκπρόσωπος του ιδρυτικού φορέα (της αυτοδιοικητικής Κοινότητας των Αγίων Θεοδώρων) υπήρξε η Άννα Κουτσομάλλη, η οποία και πρωτοστάτησε στις προσπάθειες για την ίδρυσή του.

23 Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από τους Παντελί (Λάκη) Βίγκα (Πρόεδρο), Ιωακείμ Καμπουρόπουλο (Αντιπρόεδρο), Γεωργία Μπίτση (Γεν. Γραμματέα), Εύα Κα-

κε στις 12-6-2014, ο Έπαρχος Ίμβρου κ. Μουχιττίν Γκιουρέλ (Muhittin Gürel) παραχώρησε στον Ε.Π.Σ.Ι. άνευ ανταλλάγματος και επ'αόριστον το κτίριο του παλαιού ελληνικού δημοτικού σχολείου των Αγριδίων (Tereköy) για τη στέγαση ελληνικού σχολείου. Μολαταύτα, η αίτηση του ιδίου Συλλόγου για την αδειοδότηση ελληνικού Γυμνασίου και Λυκείου, προκειμένου να συμπληρωθούν και οι τρεις βαθμίδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας μειονοτικής εκπαίδευσης στο νησί και να υποδεχθούν τα πρώτα Ελληνόπουλα ιμβριακής καταγωγής που μετεγκαθίστανται στην Ίμβρο μαζί με τις οικογένειές τους το σχολικό έτος 2014-2015, προσκρούει μέχρι στιγμής σε γραφειοκρατικά εμπόδια. Μέχρι το χρόνο σύνταξης της παρούσας έκθεσης, συνεχίζονται οι προσπάθειες για την άρση των εμποδίων προκειμένου να επιτραπεί η μετεγκατάσταση των οικογενειών και η έναρξη των μαθημάτων.

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η επαναλειτουργία των ελληνικών μειονοτικών σχολείων απόκειται εξ ολοκλήρου στην πολιτική βούληση των τουρκικών αρχών, καθόσον ο υπ'αριθμ. 502/1964 νόμος που απαγόρευσε την εκπαίδευση στην ελληνική γλώσσα στα δύο νησιά, τυπικά τουλάχιστον, εξακολουθεί να ισχύει. Ο βουλευτής Προύσας του Λαϊκού Ρεπουμπλικανικού Κόμματος κ. Αϊκάν Ερντεμίρ (Aykan Erdemir) έχει καταθέσει νομοθετική πρόταση στην Τουρκική Βουλή για την άρση του εν λόγω νόμου από το Μάιο του 2013 χωρίς, ωστόσο, μέχρι τώρα να υπάρξει κάποια εξέλιξη.

Απόδοση στους αρχικούς ιδιοκτήτες τους των ακινήτων που απαλλοτριώθηκαν αλλά δεν χρησιμοποιήθηκαν για τους σκοπούς που προοριζόνταν

Οι τουρκικές αρχές δεν έχουν προβεί σε κάποια ρύθμιση. Αντιθέτως υπάρχουν πληροφορίες ότι εκτάσεις που απαλλοτριώθηκαν στο παρελθόν μεταβιβάζονται ακόμα σε εποίκους έναντι συμβολικού τιμήματος. Σύμφωνα με πρόσφατες γνωματεύσεις Τούρκων δικηγόρων, υπάρχει το απαραίτητο νομικό πλαίσιο για την επιστροφή των ακινήτων (Άρθρα 21, 22 και 23 του υπ' αριθμ. 2942 Νόμου περί Απαλλοτριώσεως).

Επιστροφή των δημοσίων κτιρίων της ρωμαϊκής κοινότητας

Πολλά κοινοτικά ακίνητα στα δύο νησιά έχουν δημευθεί από το κράτος. Τα κτίρια που άλλοτε στέγαζαν τα ρωμαϊκά σχολεία στην Ίμβρο είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία ερειπωμένα όταν δεν μισθώνονται για εμπορικούς σκοπούς. Τα τρία παλιά σχολεία στην Τένεδο λειτουργούν ως νοσοκομείο, ξενοδοχείο και εστιατόριο αντίστοιχα. Με την τροποποίηση στον υπ' αριθμ. 5737/2008 Βακουφικό Νόμο που έγινε με το Πρωθυπουργικό Διάταγμα του 2011, δεν εξαλείφθηκαν τα υφιστάμενα προβλήματα για όσα από τα κοινοτικά κτίρια του νησιού δεν ανήκουν στα βακούφια που έχουν κηρυχθεί «κατελιμμένα» (*mazbut*),^[24] διότι οι δηλώσεις του 1936 δεν βρέθηκαν ούτε στο Αρχείο της Γενικής Διεύθυνσης Βακουφίων ούτε και στα αρχεία των βακουφίων του νησιού.

Επιστροφή των κατελιμμένων (*mazbut*) θρησκευτικών βακουφίων που τελούν υπό την αναγκαστική διαχείριση της Γενικής Διεύθυνσης Βακουφίων και των περιουσιών τους

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου και ο ιστορικός παλαιός καθεδρικός ναός της Αγίας Μαρίνας στο Κάστρο, που ανήκουν στο ομώνυμο κατελιμμένο βακούφι, επισκευάστηκαν με έξοδα της Γενικής Διεύθυνσης Βακουφίων το 2009 και το 2012 αντίστοιχα και παραδόθηκαν στη ρωμαϊκή κοινότητα σύμφωνα με τις δεσμεύσεις που είχαν αναληφθεί από τις αρχές κατά την επίσκεψη-αυτοψία του Α. Γκρος το 2008. Οι παραπάνω χειρονομίες χαιρετίστηκαν με ικανοποίηση, ωστόσο η τύχη της εναπομείνουσας ακίνητης περιουσίας των ως άνω θρησκευτικών βακουφίων παραμένει άγνωστη. Όλα τα Ρωμαϊκά Ορθόδοξα Βακούφια του νησιού, συμπεριλαμβανομένων και των «κατελιμμένων», κατέθεσαν τον Αύγουστο του 2009 τις δηλώσεις ακίνητης περιουσίας που προέβλεπε ο Βακουφικός Νόμος. Η απάντηση που δόθηκε στις αιτήσεις τον Φεβρουάριο του 2010 ήταν η ακόλουθη:

Από τα συνολικά 258 ακίνητα στην Ίμβρο και τα 46 ακίνητα στην

24 Μέχρι σήμερα εξακολουθούν να είναι κατελιμμένα (*mazbut*) τα ιδρύματα της Αγίας Μαρίνας του Κάστρου (Kaleköy) και της Αγίας Βαββάρας του Ευλαμπίου (Yeni Mahalle).

Τένεδο για τα οποία υποβλήθηκαν αιτήσεις, στα βακούφια παραχωρήθηκε η ιδιοκτησία μόλις 22 ακινήτων, 12 ακινήτων στην Ίμβρο και 10 στην Τένεδο. Απορρίφθηκαν οι αιτήσεις για 128 ακίνητα στην Ίμβρο (συμπεριλαμβανομένης της εκκλησίας των Αγριδίων) και για 36 ακίνητα στην Τένεδο (συμπεριλαμβανομένου του κοιμητηρίου, η ιδιοκτησία του οποίου έχει κατοχυρωθεί με απόφαση του ΕΔΑΔ).

Τον Ιούλιο του 2010 τα θρησκευτικά βακούφια υπέβαλαν συμπληρωματικά έγγραφα αναφορικά με 128 ακίνητα, ενώ αναμένεται να προβούν σε πρόσθετες διαδικασίες για τα «κατελιημένα» ακίνητα.

Στην Τένεδο ολοκληρώθηκε υπέρ της Κοινότητας της Κοιμήσεως της Θεοτόκου η διαδικασία αποζημίωσης και επιστροφής οκτώ ακινήτων που είχαν δημευθεί, μετά από απόφαση που είχε λάβει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Για τα πέντε ακίνητα το ΕΔΑΔ επιδίκασε αποζημίωση 173.000 ευρώ, ενώ για τα υπόλοιπα τρία ακίνητα έκρινε ότι πρέπει να επιστραφούν. Η απόφαση επικυρώθηκε στις 30-3-2011 από το Πρωτοδικείο Τενέδου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η τουρκική πλευρά, χωρίς να περιμένει την απόφαση του δικαστηρίου, κατέβαλε στις 27 Απριλίου 2010 το πρόστιμο των 173.000 ευρώ και προχώρησε έναν χρόνο αργότερα στην κτηματογράφηση των τριών ακινήτων υπέρ της Κοινότητας.

Ιδιοκτησιακά προβλήματα και Κτηματολόγιο

- α) Πολλά προβλήματα στους κατόχους ακινήτων προκάλεσε η κτηματογράφηση, η οποία πραγματοποιήθηκε σε πολλές περιπτώσεις με αδιαφανείς και παράτυπες μεθόδους και είχε ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, να καταχωρηθούν τεράστιες εκτάσεις στο Τουρκικό Δημόσιο. Σύμφωνα με τον Κτηματολογικό Κατάλογο που δημοσιεύθηκε το Μάιο του 2009 για το Σχοινούδι (το οποίο κάποτε είχε 2.500 αμιγώς ρωμαίικο πληθυσμό και ήταν το μεγαλύτερο χωριό της Τουρκίας), το 25% των σπιτιών και των οικοπέδων εντός του οικισμού και το 92% των εκτάσεων εκτός του οικισμού καταχωρήθηκαν στο Τουρκικό Δημόσιο. Με βάση τον αντίστοιχο

Κτηματολογικό Κατάλογο για τα Αγρίδια (το μοναδικό χωριό που εξακολουθεί ακόμη και σήμερα να κατοικείται αποκλειστικά από ελληνικής καταγωγής κατοίκους), ο οποίος δημοσιεύθηκε στις 8-5-2010, το 24% των εκτάσεων εκτός οικισμού περιήλθε στο Τουρκικό Δημόσιο, ενώ νωρίτερα, τον Ιούλιο του 2003, το 77% των σπιτιών και των αγρών εντός και γύρωθεν του οικισμού είχε καταχωρηθεί υπέρ του Τουρκικού Δημοσίου. Με αυτό τον τρόπο υφαρπάχθηκαν και οι τελευταίες περιουσίες των Ρωμιών στο νησί.

- β) Οι τίτλοι ιδιοκτησίας της Οθωμανικής περιόδου εξακολουθούν να μην αναγνωρίζονται ως αποδεικτικά μέσα, ενώ η χρησιμότητα, η διανομία κυρίου νομή επί 20ετία, αναγνωρίζεται μόνο εφόσον το σπίτι εξακολουθεί να κατοικείται ή, αντίστοιχα, το χωράφι εξακολουθεί να καλλιεργείται κατά την αυτοψία που γίνεται από το δικαστήριο, από ανθρώπους οι οποίοι, στη συντριπτική τους πλειοψηφία αναγκάστηκαν, αυτοί και οι πρόγονοί τους, να εγκαταλείψουν στο παρελθόν τις περιουσίες τους με βίαιο τρόπο. Με αυτό τον τρόπο, μία μεγάλη μερίδα των μελών της ρωμαϊκής μειονότητας αποθαρρύνονται να διεκδικήσουν τα σπίτια που έχτισαν και τα χωράφια που καλλιεργούσαν επί αιώνες οι πρόγονοί τους. Ωστόσο, ακόμα κι αν καταφέρουν να αποδείξουν τη νομή της ιδιοκτησίας τους με τα προσόντα της χρησιμότητας, στην περίπτωση που η εν λόγω περιουσία έχει χαρακτηριστεί ως «προστατευόμενο πολιτιστικό μνημείο» (νόμος 2863/1983) ή βρίσκεται εντός περιοχής χαρακτηρισμένης ως «SIT» (περίπου το 80% του νησιού έχει κηρυχθεί ως περιοχή SIT σε διάφορες διαβαθμίσεις), τους αφαιρείται η ιδιοκτησία, αφού σε αυτές τις περιπτώσεις δεν αρκεί η χρησιμότητα αλλά είναι υποχρεωτική η ύπαρξη τίτλου ιδιοκτησίας (στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων απαιτείται οθωμανικός τίτλος ιδιοκτησίας, αφού η κτήση της γης είχε λάβει χώρα πριν το 1923).
- γ) Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Τούρκοι υπήκοοι ρωμαϊκής καταγωγής κατά την απόκτηση ακινήτων στην Ίμβρο συνεχίζονται. Κατά την επίσκεψή του ο κ. Α. Γκρος είχε ενημερωθεί για την

πρακτική που εφαρμόζουν οι τουρκικές αρχές στα νησιά, η οποία προβλέπει ότι, εάν ο πωλητής είναι μουσουλμάνος και ο αγοραστής ρωμαϊκής καταγωγής, τότε η μεταβίβαση ενός ακινήτου δεν καταχωρείται στο όνομα του αγοραστή, αν δεν δοθεί πρώτα έγκριση από την Άγκυρα. Μια λεπτομέρεια που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι στο μυστικό διάταγμα που προβλέπει ότι η αγορά οποιουδήποτε ακινήτου από χριστιανούς υπόκειται στην έγκριση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας χρησιμοποιούνται οι όροι «αλλοδαποί» και «ιεραπόστολοι» για τους χριστιανούς Τούρκους υπηκόους.

- δ) Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τα δυσανάλογα, σε σχέση με την τρέχουσα αξία των ακινήτων, δικαστικά έξοδα που απαιτούνται, αποθαρρύνουν τη μεγαλύτερη μερίδα των εκπαιδισθέντων νησιωτών και των απογόνων τους να διεκδικήσουν την κατοχύρωση της πατρογονικής τους περιουσίας.
- ε) Ως αποτέλεσμα των διαπιστώσεων αυτών από τον Εισηγητή Α. Γκρος το 2008, το Συμβούλιο της Ευρώπης προτείνει στο Ψήφισμα 1625/2008 την αναστολή της οριστικοποίησης των εγγραφών του κτηματολογίου για μια δεκαετία από τότε που θα υιοθετηθούν τα μέτρα εκείνα που απαιτούνται για την αποκατάσταση των αδικιών που παρατηρούνται στην κτηματολογική καταγραφή σε βάρος του ελληνορθόδοξου πληθυσμού.

***Εφαρμογή των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου
Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που επικυρώνουν τα κληρονομικά
δικαιώματα μη Τούρκων υπηκόων***

Δεν έχει σημειωθεί η παραμικρή πρόοδος όσον αφορά την κατοχύρωση της εναρμόνισης της τουρκικής νομολογίας με τη ζητή νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) για το ζήτημα. Τα κληρονομικά δικαιώματα εξακολουθούν να αμφισβητούνται στις περιπτώσεις κληρονόμων που δεν είναι Τούρκοι υπήκοοι –κυρίως Ελλήνων υπηκόων-. Σε συνάντηση εκπροσώπων των Ιμβρίων με τον Έπαρχο

Ίμβρου το έτος 2008, τους επιδείχθηκε μια «λευκή» και μια «μαύρη» λίστα χωρών με τις οποίες η Τουρκία δέχεται ή απορρίπτει την αμοιβαιότητα στο συγκεκριμένο θέμα. Παρά τις σαφείς διαπιστώσεις που υπάρχουν στις τελευταίες αποφάσεις του ΕΔΑΔ επί του θέματος (Αποστολίδης κατά Τουρκίας – απόφαση 2007, Nacaryan και Deryan κατά Τουρκίας – απόφαση 2008), η Ελλάδα δεν περιλαμβάνεται σε καμία κατηγορία (μαζί με την Αυστραλία που είναι η χώρα με τη δεύτερη μεγαλύτερη παροικία Ιμβρίων στον κόσμο μετά την Ελλάδα). Μέχρι σήμερα δεν έχουν αναγνωριστεί κληρονομικά δικαιώματα επί ακινήτων σε κανέναν Έλληνα ή αλλοδαπό υπήκοο της χώρας που δεν έχει τουρκική υπηκοότητα. Τον Σεπτέμβριο του 2009 μία νέα απόφαση προστέθηκε στον κατάλογο των αποφάσεων του ΕΔΑΔ που αναγνωρίζουν κληρονομικά δικαιώματα επί ακινήτων σε Έλληνες κληρονόμους στην Κωνσταντινούπολη (Φωκάς κατά Τουρκίας), ενώ τον Φεβρουάριο του 2010 εκδόθηκε η πιο πρόσφατη απόφαση (Αγνίδου κατά Τουρκίας).

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι οι αποζημιώσεις εκατομμυρίων ευρώ που επιδικάζει το ΕΔΑΔ υπέρ των προσφευγόντων, μετά την αδυναμία επίτευξης συμβιβασμού μεταξύ των πλευρών, ειδικότερα μετά την άρνηση της Τουρκίας να αποδώσει αυτούσια τα κληρονομιαία ακίνητα (π.χ. στην υπόθεση Φωκά τον Σεπτέμβριο του 2013 η Τουρκία καταδικάστηκε να καταβάλει 5.000.000 ευρώ στους προσφεύγοντες), δεν αποτελούν πρόσφορη λύση για τους Ιμβρίους. Πάγιο αίτημα των οικογενειών των Ιμβρίων είναι να εξασφαλίσουν, μέσα από τη μεταβίβαση της περιουσίας από τη μία γενιά στην άλλη, τη διατήρηση των δεσμών των απογόνων τους με την πατρογονική γη και, συνακόλουθα, να διατηρήσουν τον ιδιαίτερο διττό πολιτισμικό χαρακτήρα του νησιού.

Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς

Το φυσικό περιβάλλον και ο παραδοσιακός και προστατευόμενος σύμφωνα με τους τουρκικούς νόμους χαρακτήρας των ρωμαϊκών χωριών αντιμετωπίζει πολύπλευρες απειλές, με πιο πρόσφατες την οικοπεδοποίηση των παραλιακών απαλλοτριωμένων εκτάσεων του Λιμένα

και Πύργου στο Σχοινούδι για την οικοδόμηση τεράστιων τουριστικών μονάδων και τις οικοδομικές αυθαιρεσίες που οδήγησαν στην ανέγερση πενταόροφου ξενοδοχείου στο χωριό Γλυκύ (Bademli), το οποίο, παρά την απόφαση κατεδάφισης, παραμένει ακόμη στη θέση του.

Παράλληλα η αδειοδότηση λατομείου (ανδρεσίτη) σε απόσταση αναπνοής από τα Αγρίδια, η σχεδιαζόμενη λειτουργία χρυσωρυχείων αλλά και συζητήσεις για κατασκευή μονάδας διαχείρισης αποβλήτων πλοίων αποτελούν σοβαρές απειλές για το σύνολο του πληθυσμού και το ίδιο το μέλλον της Ίμβρου.

Απόδοση της τουρκικής υπηκοότητας σε όσους την έχουν απολέσει κατά το παρελθόν και στους απογόνους τους

Από το 2011 και εφεξής γίνονται δεκτές οι αιτήσεις που υποβάλλουν άρρενες για την ανάκτηση της τουρκικής υπηκοότητας που είχαν απολέσει με το αιτιολογικό ότι δεν εκπλήρωσαν τα στρατιωτικά τους καθήκοντα. Η τουρκική υπηκοότητα αποδίδεται είτε με την καταβολή του ποσού των 6.000 ευρώ ως υποχρεωτική εξαγορά της στρατιωτικής θητείας (από το 2013 και εφεξής) είτε χωρίς εξαγορά για όσους υπηρέτησαν τη θητεία τους σε χώρα του ΝΑΤΟ. Το ως άνω ποσό αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για μεγάλη μερίδα των ενδιαφερομένων και έχει ζητηθεί επανειλημμένα από τις τουρκικές αρχές να περιοριστεί σε ένα συμβολικό ποσό.

Παρατηρείται ωστόσο άρνηση απόδοσης της υπηκοότητας σε άνδρες και γυναίκες γεννημένους μεταξύ των ετών 1964 και 1981 που δικαιούνται την τουρκική υπηκοότητα από τη μητέρα τους. Οι αρμόδιες αρχές, περιέργως, αρνούνται την εφαρμογή του δεδικασμένου του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο έκρινε ότι η κατάργηση της διάκρισης μεταξύ Τούρκου πατέρα και μητέρας από το 1981 ως κριτηρίου κτήσης της τουρκικής υπηκοότητας δεν μπορεί παρά να ενεργεί αναδρομικά και όχι μόνο για τέκνα που γεννήθηκαν μετά το 1981. Η μοναδική προς το παρόν λύση για τους ενδιαφερόμενους είναι η χρονοβόρα και δαπανηρή δικαστική διαδικασία προσφυγής κατά των σχετικών απορριπτικών πράξεων.

Ακτοπλοϊκή και αεροπορική σύνδεση

Τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος εξακολουθούν να στερούνται απευθείας ακτοπλοϊκής σύνδεσης. Αυτό υποχρεώνει όσους θέλουν να ταξιδέψουν από την Ίμβρο προς την Τένεδο ή αντίστροφα, να αφιερώσουν σχεδόν μισή μέρα χρησιμοποιώντας τρία διαφορετικά πορθμεία, προκειμένου να καλύψουν μια απόσταση πολύ μικρότερη από 20 ναυτικά μίλια.

Επίσης, παρά τα αιτήματα των κατοίκων της Ίμβρου - μουσουλμάνων και χριστιανών - και παρά το γεγονός ότι εδώ και αρκετό καιρό έχει κατασκευαστεί ένα κατάλληλο λιμάνι και τα απαραίτητα κτίρια της διεύθυνσης του τελωνείου, τα οποία παραμένουν ανεκμετάλλευτα, δεν υπάρχει ακτοπλοϊκή σύνδεση του νησιού με την Ελλάδα.

Ανεπίσημος μηχανισμός διαλόγου μέσω της κοινωνίας των πολιτών

Οι εκπρόσωποι της ρωμαϊκής κοινότητας των δύο νησιών αξιοποιούν όλες τις υπάρχουσες ευκαιρίες για την καθιέρωση ενός μηχανισμού διαλόγου με τις τουρκικές αρχές σε κάθε δυνατό επίπεδο.

Εκπρόσωποι των Ιμβριών και Τενεδίων έχουν συναντηθεί σε Αθήνα, Άγκυρα, Κωνσταντινούπολη ή και στα ίδια τα νησιά με τους ανώτερους πολιτειακούς παράγοντες της Τουρκίας (Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Πρωθυπουργό, Υπουργό Εξωτερικών, Αρχηγό Αξιωματικής Αντιπολίτευσης και άλλους ανώτατους αξιωματούχους) αλλά και με τις τοπικές αρχές. Σε κάθε τους επαφή, δεν παραλείπουν να τεκμηριώνουν και να ενημερώνουν τους συνομιλητές τους για τη βασιμότητα των αιτημάτων τους και την αναγκαιότητα άμεσης λήψης όλων εκείνων των μέτρων που θα επιτρέψουν την ανάσχεση της φθίνουσας πορείας του ρωμαϊκού πληθυσμού και τη διατήρηση της ιδιαίτερης ταυτότητας των δύο νησιών.

Τέλος, δεν πρέπει να παραλειφθεί η σημαντικότερη συνεισφορά και συνδρομή της Αυτού Θείας Παναγιόττος του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, ο οποίος όχι μόνο αποτελεί αστείρευτη πηγή εμπνεύσεως στις προσπάθειες που καταβάλλουν οι φορείς εκπροσώπησης της ελληνορθόδοξης μειονότητας αλλά ανεβάζει πάμπολλες φορές με δικές Του προσωπικές πρωτοβουλίες τον πήχη των προσδοκιών και των επιδι-

ώξεων, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα τη διεκδίκηση επαναλειτουργίας των σχολείων στην Ίμβρο, προσπάθεια που ξεκίνησε με δικό Του διάβημα προς τις αρχές το Μάιο του 2010.

Ωστόσο, παρά τη θετική στάση όλων των αρμοδίων που συμμετείχαν στις επαφές που έγιναν μέχρι σήμερα, φαίνεται ότι χρειάζεται να διανυθεί ακόμα πολύς δρόμος προκειμένου το «πολιτικό μήνυμα που εκπέμπεται σε κεντρικό επίπεδο» να φτάσει σε όλους τους αποδέκτες, όπως ζήτησε και ο Εισηγητής της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Η επιστροφή

Συνεπεία της διεθνούς αναγνώρισης των προβλημάτων της μειονότητας και των σημαντικών μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία που οδήγησαν στη βελτίωση του κλίματος και των συνθηκών, πολλοί, Ίμβριοι κυρίως αλλά και Τενέδιοι, ενθαρρύνθηκαν να επιστρέψουν ή και να επανεγκατασταθούν στα νησιά τους.

Καταρχήν το 1993 ήρθη η απαίτηση χορήγησης ειδικής άδειας σε ξένους υπηκόους για την είσοδο στα νησιά. Στην αρχή οι περισσότεροι επέστρεφαν για ολιγοήμερες καλοκαιρινές διακοπές, ιδίως την περίοδο του Δεκαπενταύγουστου. Με τον καιρό μερικοί αποφάσισαν να επισκευάσουν τα σπίτια των προγόνων τους και να περνούν μέρος του έτους στο νησί τους ως εποχικοί επισκέπτες (Χριστούγεννα, Πάσχα, Δεκαπενταύγουστος), ενώ ορισμένοι, συνταξιούχοι κυρίως, άρχισαν να περνούν το μισό έτος στο νησί.

Τα τελευταία χρόνια κάθε καλοκαίρι σε Ίμβρο και Τένεδο σμίγουν χιλιάδες συμπατριώτες από κάθε γωνιά της γης, οι οποίοι αναβιώνουν πατροπαράδοτα έθιμα, διοργανώνουν πλήθος εκδηλώσεων (παραδοσιακά πανηγύρια, εκθέσεις, αθλοπαιδιές) και ενισχύουν την επισκευή των ναών και ξωκλησιών της Κοινότητας.

Σήμερα πολλοί είναι αυτοί που εκφράζουν την επιθυμία να επιστρέψουν μόνιμα στο νησί υπό την προϋπόθεση να υπάρχουν προοπτικές για το μέλλον τους (σχολείο για τα παιδιά τους, αξιοπρεπείς υποδομές, ευκαιρίες απασχόλησης και επενδύσεων). Μια μόνιμη επιστροφή προϋποθέτει τη διασφάλιση κλίματος αισιοδοξίας αλλά και ασφάλειας για τους

ενδιαφερόμενους, ενός κλίματος στο οποίο συμβάλλουν οι δυναμικές εξελίξεις των τελευταίων ετών και τα ευοίωνα προμηνύματα για τη συνέχεια.

Τα αιτήματα των Ιμβρίων και Τενεδίων σήμερα

Βασικός φορέας εκπροσώπησης των απανταχού της γης Ιμβρίων είναι ο «Σύλλογος Ιμβρίων» που ιδρύθηκε το 1945 στην Αττική, όπου ζει σήμερα η πολυπληθέστερη Ιμβριακή κοινότητα στον κόσμο. Αναπτύσσει πολυδιάστατο έργο με στόχο τη διάσωση της ιμβριακής πολιτιστικής κληρονομιάς, τη διατήρηση της ιδιαίτερης ιμβριακής ταυτότητας, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για το Ιμβριακό ζήτημα αλλά και τη σθεναρή διεκδίκηση των δικαιών των Ιμβρίων σε αργαστή συνεργασία με όλα τα υπόλοιπα ενεργά ιμβριακά σωματεία ανά τον κόσμο (Θεσσαλονίκη, Γερμανία, Νότια Αφρική, Νέα Υόρκη, Σύδνεϋ, Αδελαΐδα, Μελβούρνη), ενώ εν ενεργεία μέλη του έχουν ιδρύσει και στελεχώνουν σήμερα τα δύο σωματεία που λειτουργούν στις μέρες μας στην Ίμβρο (στους Αγίους Θεοδώρους και στο Σχοινούδι), καθώς και το νεοσυσταθέντα Εκπαιδευτικό και Πολιτιστικό Σύνδεσμο Ίμβρου με έδρα την Κωνσταντινούπολη.

Φορέα εκπροσώπησης των Τενεδίων αποτελεί ο «Σύλλογος Τενεδίων ο Τέννης» που ιδρύθηκε το 2006 από μια μικρή ομάδα Τενεδίων προσφύγων που είναι εγκατεστημένοι στην Αττική και εκδιώχθηκαν από την Τένεδο μετά το 1964. Πρωταρχικός στόχος του Συλλόγου είναι η διατήρηση των δεσμών όλων των Τενεδίων όπου γης καθώς και η επίλυση των προβλημάτων της ρωμαϊκής κοινότητας της Τενέδου. Τρία ακόμα τενεδιακά σωματεία λειτουργούν στη Νέα Τένεδο Χαλκιδικής, στο Στρασβούργο και στο Σύδνεϋ.

Ο Σύλλογος Ιμβρίων και ο Σύλλογος Τενεδίων συνεργάζονται στενά τόσο με τα υπόλοιπα ιμβριακά και τενεδιακά σωματεία όσο και με άλλους μειονοτικούς συλλόγους της Κωνσταντινούπολης (ΟΙ.ΟΜ.ΚΩ, Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι.) προκειμένου να προωθήσουν τα αιτήματά τους στην εγχώρια και διεθνή κοινότητα και στα κατάλληλα θεσμοθετημένα όργανα.

Τα αιτήματα των Ιμβρίων και Τενεδίων ζητούν την απόδοση δικαιοσύνης και την ίση μεταχείρισή τους με τους Τούρκους συμπολίτες τους,

προκειμένου να διατηρηθεί η ρωμαίικη παρουσία στον τόπο και να μην χαθεί από το πολιτισμικό μωσαϊκό της σύγχρονης Τουρκίας ο 3.000 ετών πολιτισμός των Ιμβρίων και Τενεδίων.

Συγκεκριμένα, τα αιτήματα των Ιμβρίων και Τενεδίων σήμερα είναι τα ακόλουθα:

- Άμεση και αποτελεσματική αναγνώριση κληρονομικών δικαιωμάτων ανεξαρτήτως υπηκοότητας
- Απόδοση στους αρχικούς ιδιοκτήτες τους των ακινήτων που απαλλοτριώθηκαν αλλά δεν χρησιμοποιήθηκαν ή έπαιψαν να εξυπηρετούν τους σκοπούς της απαλλοτρίωσης
- Επιστροφή των κοινωφελών κτιρίων της ρωμαίικης κοινότητας
- Επιστροφή των κατελημμένων (mazbut) θρησκευτικών βακουφίων που τελούν υπό την αναγκαστική διαχείριση της Γενικής Διεύθυνσης Βακουφίων και των περιουσιών τους
- Λήψη συγκεκριμένων μέτρων για την επιστροφή των περιουσιών της Κοινότητας και των οικογενειών ή τη σωστή καταχώρισή τους
- Απόδοση της τουρκικής υπηκοότητας σε όσους την έχουν απολέσει κατά το παρελθόν και στους απογόνους τους
- Συγκεκριμένα και άμεσα μέτρα για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς των νησιών
- Ακτοπλοϊκή σύνδεση μεταξύ των δύο νησιών, καθώς και με την Ελλάδα
- Βελτίωση των υποδομών στα ρωμαίικα χωριά της Ίμβρου
- Αξιοποίηση της κοινοτικής παρουσίας της Τενέδου για την παλιννόστηση ομογενών
- Εξασφάλιση όλων εκείνων των συνθηκών που θα επιτρέψουν στους Ιμβρίους και Τενεδίους του εξωτερικού να επιστρέψουν και να επανεγκατασταθούν στην πατρίδα τους (δημιουργία επαγγελματικών προοπτικών, παροχή επιδοτήσεων και κινήτρων για τη συμμετοχή τους στην αγροτική, τουριστική και εμπορική ανάπτυξη των νησιών)^[25].

Επίλογος

Η ρωμαϊκή κοινότητα της Ίμβρου και της Τενέδου υπήρξε θύμα λανθασμένων κρατικών πολιτικών που συνεχίζονται επί δεκαετίες. Το ζήτημα των Ρωμιών των δύο νησιών δεν αποτελεί ένα διμερές, διακρατικό πρόβλημα αλλά ένα κατ' εξοχήν ζήτημα σεβασμού και διαφύλαξης θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι Ίμβριοι και Τενέδιοι, Ρωμιοί της Τουρκίας, δεν απολαμβάνουν ισότιμα και αποτελεσματικά τα δικαιώματα του πολίτη της χώρας. Όλα αυτά τα προβλήματα προκλήθηκαν από την εκτέλεση ειδικών νόμων και διοικητικών πρακτικών που εκδόθηκαν ή εφαρμόστηκαν κατά περίπτωση για τα συγκεκριμένα νησιά και τον πληθυσμό τους. Είναι επόμενο λοιπόν, προκειμένου να επιλυθούν τα προβλήματα αυτά, να θεσπιστούν πάλι διορθωτικοί ειδικοί νόμοι και να καθιερωθούν θετικές διοικητικές πρακτικές που θα αφορούν τα δύο νησιά.

Οι τουρκικές αρχές καλούνται να εφαρμόσουν μια πολιτική θετικών διακρίσεων (*positive discrimination – discrimination à rebours*) που θα φέρει απτά αποτελέσματα. Η Τουρκία, ως κράτος-μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και υποψήφιο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν μπορεί να αγνοεί το ευρωπαϊκό κεκτημένο (*acquis communautaire*) αναφορικά με τα θεμελιώδη ανθρωπίνια δικαιώματα.

Με κατευθυντήριες γραμμές τα κείμενα των κατ'εξοχήν αρμοδίων ευρωπαϊκών οργάνων που έχουν υιοθετηθεί με σπάνια συνέπεια και συνέχεια από το 2004 μέχρι σήμερα και αφορούν τη συγκεκριμένη μειονότητα, οφείλουν να λάβουν όλα εκείνα τα μέτρα που θα επιτρέψουν στους Ρωμιούς την αποκατάσταση των δικαιωμάτων τους και θα τους ενθαρ-

Ίμβρο το καλοκαίρι του 2013 και 2014 αντίστοιχα από το Σύνδεσμο Υποστήριξης Ρωμαϊκών Κοινοτικών Ιδρυμάτων (Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι.) και σε συνεργασία με το Σύλλογο Ιμβριών, την Ιμβριακή Ένωση Μακεδονίας-Θράκης και το Σύλλογο Προστασίας Αλληλεγγύης και Βιώσιμης Ανάπτυξης 'Ίμβρος', στο πλαίσιο των δράσεων του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Μειονοτικοί Πολίτες-Ισότιμοι Πολίτες» με θέμα «Επιχειρηματικές ευκαιρίες στην Ίμβρο: Προστατεύοντας και αναδεικνύοντας το φυσικό περιβάλλον και πολιτισμό» και «Τοπική Ανάπτυξη και Επιχειρηματικές Δυνατότητες» αντίστοιχα. Στο πλαίσιο του ίδιου προγράμματος που υλοποιεί ο Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι., πραγματοποιήθηκε στην Τένεδο συγκέντρωση των ομογενών του νησιού και εκπροσώπων των Συλλόγων Τενεδίων του εξωτερικού τον Ιούλιο του 2013, στην οποία συζητήθηκαν οι προοπτικές και το μέλλον της Τενέδου καθώς και οι τρόποι αναζωογόνησης της τοπικής κοινότητας και των ελάχιστων ελληνικής καταγωγής κατοίκων που έχουν απομείνει.

ρύνουν να επανεγκατασταθούν στη γη των προγόνων τους με όρους ισονομίας και δικαιοσύνης.

Τέτοιου είδους κίνητρα μπορούν να αποτελέσουν ο σχεδιασμός ειδικών προγραμμάτων από πόρους του κράτους αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η δημιουργία ελκυστικών ευκαιριών χρηματοδότησης και επιδότησης επενδυτικών έργων μικρής και μεσαίας κλίμακας της μειονότητας σε τομείς όπως ο τουρισμός και η γεωργία.

Παράλληλα, η απασχόληση μελών της μειονότητας που μιλούν την ελληνική γλώσσα στις δημόσιες υπηρεσίες των νησιών αλλά και στη Νομαρχία Τσανάκαλε, καθώς και η σύσταση Γραφείων Μειονοτικών Υποθέσεων που θα καθοδηγούν τα μέλη της μειονότητας αναφορικά με το διαθέσιμο κάθε φορά νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο και τις επαγγελματικές και επενδυτικές ευκαιρίες, αποτελούν σχετικά εύκολα και απλά μέτρα τα οποία μπορούν να αποδειχθούν ιδιαίτερα ωφέλιμα.

Επιπρόσθετα, μία από τις πιο σημαντικές προϋποθέσεις για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των δύο νησιών αποτελεί η επανάχρηση των παραδοσιακών ονομάτων των ιδίων των νησιών αλλά και των υπόλοιπων τοπωνυμίων τους. Σε επιστημονική μελέτη καταγραφής που έχει εκπονηθεί πρόσφατα, έχουν τεκμηριωθεί και σημειωθεί επάνω σε χάρτες όλα τα τοπωνύμια των νησιών που ξεπερνούν σε αριθμό τα 3.000. Σε μια περίοδο όπως αυτή, όπου αποκαθίστανται στην Τουρκία ολοένα και περισσότερο οι παλιές ιστορικές ονομασίες πόλεων, χωριών και νομών, μια τέτοια εφαρμογή στα δύο νησιά θα αποτελούσε την πιο σημαίνουσα και απτή ένδειξη του σεβασμού προς την ιδιαίτερη πολιτιστική τους ταυτότητα.

Τέλος, η ιμβριακή και τενεδιακή κοινότητα θα πρέπει να εντατικοποιήσει τη σοβαρή και συστηματική δουλειά των τελευταίων ετών ώστε να εξασφαλίσει την ύστατη τούτη ώρα ένα βιώσιμο μέλλον για τους Ρωμιούς στα δύο νησιά. Εάν το στοίχημα χαθεί και η παλιά γενιά που σβήνει δεν αναπληρωθεί από τη νέα γενιά, από οικογένειες με παιδιά που θα επιστρέψουν για να δημιουργήσουν, η Ίμβρος θα γίνει ένας τόπος χωρίς μέλλον και η Γκιοκτσέαντα ένας τόπος χωρίς παρελθόν.

Τα προβλήματα της ενάντια στην θέλησή της εκπατρισμένης Ρωμαίικης κοινότητας της Κωνσταντινούπολης

Νοέμβριος 2014

Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών ^[1]

1 Η Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών αποτελεί τον ενωτικό φορέα της Ελληνορθόδοξης κοινότητας που έχει εκπατρίσσει σε ποσοστό 98% παρά την θέληση του και έπρεπε να ζει στην Κωνσταντινούπολη σύμφωνα με τα οριζόμενα στην Συνθήκη της Λοζάνης (1923). Η Οι.Ομ.Κω. αποτελείται από 30 Κωνσταντινουπολίτικα Σωματεία που βρίσκονται στην Ευρώπη, ΗΠΑ-Καναδά και Αυστραλία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	93
Τα ίχνη της ιστορίας πάνω στην Ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης	94
Σύντομη ιστορική αναδρομή την περίοδο μετά το 1923.....	94
Οι συνέπειες των απελάσεων και του εξαναγκασμού σε εκτοπισμό στην κοινωνική ψυχολογία των Ελλήνων της Πόλης.....	105
Τα καίρια προβλήματα που αντιμετωπίζει η εκπατρισμένη Ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης	109
Ο Ρόλος των μη-κυβερνητικών οργανώσεων και η Οι.Ομ.Κω.	114
Προτάσεις για την άρση των συνεπειών της παραβίασης των δικαιωμάτων της Ελληνορθόδοξης κοινότητας της Κωνσταντινούπολης	115
Επανάκτηση της ιθαγένειας.....	115
Αποκατάσταση των εμπράγματων δικαιωμάτων και λήψη μέτρων προστασίας αυτών.....	118
Η ανάγκη κατάρτισης και εφαρμογής ενός Προγράμματος Υποστήριξης προοριζόμενου για τις νέες γενιές	118
Συμπεράσματα και τελικές προτάσεις	119

Το Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας^[2] διαπιστώνοντας ότι ο πληθυσμός της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας της Κωνσταντινούπολης έχει μειωθεί επικίνδυνα τονίζει την ανάγκη λήψης επείγοντως μέτρων «Αποκατάστασης της για να παραμείνει εν ζωή». ^[3].

Εισαγωγή

Η παρούσα Έκθεση έχει καταρτιστεί από την Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών (Οι.Ομ.Κω.) στα πλαίσια του Προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Μειονοτικοί Πολίτες-Ισότιμοι Πολίτες» που πραγματοποιείται από τον Σύνδεσμο Υποστήριξης Ρωμαϊκών Κοινοτικών Ιδρυμάτων (Σ.Υ.Ρ.Κ.Ι.) σε συνεργασία με την Οι.Ομ.Κω. Σκοπός της παρούσας έκθεσης είναι να παρουσιάσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπατρισμένοι Κωνσταντινουπολίτες, που έχουν εξαναγκασθεί να ζουν μακριά από την πατρογονική τους γη, αποτελούν το 98% του συνόλου της Ελληνορθόδοξης (Ρωμαϊκής) κοινότητας της Κωνσταντινούπολης και αναπόσπαστο κομμάτι της και να προτείνει λύσεις των προβλημάτων αυτών με μέτρα «αποκατάστασης και θεραπείας» σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.).

2 Council of Europe Commission against Racism and Intolerance.

3 Απόσπασμα από την Έκθεση του Mr. Thomas Hammarberg κατόπιν της επίσκεψης του στην Τουρκία 28 Ιουνίου – 3 Ιουλίου 2009. Δημοσιεύθηκε 1 Οκτωβρίου 2009.

Η Ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης αποτελώντας μοναδική περίπτωση μειονότητας την περίοδο μετά από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στον ευρωπαϊκό χώρο, που έχει εξαναγκαστεί σε εκπατρισμό από την πατρώα της γη σε τόσο μεγάλο ποσοστό, παρά τις εγγυήσεις διεθνών συμβάσεων, πρέπει, κατά την άποψη της Οι.Ομ.Κω. όπως διατυπώνεται στην παρούσα έκθεση, να τύχει μέτρων «Αποκατάστασης, Θεραπείας και Επανορθώσεων» με βάση το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. 160/47 ^[4].

Αποτελεί θεμελιώδη θέση της Οι.Ομ.Κω. ότι ο σεβασμός στα δικαιώματα του ανθρώπου είναι κενός περιεχομένου αν δεν συμπεριλάβει στο μέγιστο βαθμό και τα μέτρα θεραπείας των συνεπειών των παραβιάσεων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του παρελθόντος.

Τα ίχνη της ιστορίας πάνω στην Ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης

Σε οποιαδήποτε περίπτωση κοινότητας και ιδιαίτερα στην περίπτωση μειονότητας, η θεραπεία και η αποκατάσταση των συνεπειών των παραβιάσεων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που έχει υποστεί στο παρελθόν, είναι δυνατό να γίνει εφόσον γίνουν κατανοητές οι αιτίες από τις οποίες προήλθαν οι παραβιάσεις αυτές και το περιεχόμενο τους. Για τον λόγο αυτό, καταρχάς, θα παρατεθούν σύντομα τα δεινά που υπέστη η Ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης μετά από το έτος 1923.

Σύντομη ιστορική αναδρομή την περίοδο μετά το 1923

Το νομικό καθεστώς της ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης καθορίστηκε με την πολυμερή Συνθήκη της Λοζάνης της 24 Ιουλίου 1923 και ειδικότερα με την Τέταρτη Ενότητά της που αφορά την Ανταλ-

4 Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law, Resolution adopted by the General Assembly on 16 December 2005.

λαγή Πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας (υπογράφηκε 31/1/1923). Στο άρθρο 2 της Συνθήκης Ανταλλαγής ορίζεται ότι:

«Δεν θα περιληφθώσιν εις την εν τω πρώτω άρθρω προβλεπομένην ανταλλαγίν:

- α) οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως·
- β) οι Μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης.

Θέλουσι θεωρηθή ως Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως, πάντες οι Έλληνες οι εγκατεστημένοι ήδη προ της 30ης Οκτωβρίου 1918, εν τη περιφερεία της Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως, ως αυτή καθορίζεται δια του νόμου του 1912».

Σύμφωνα με την πρώτη επίσημη απογραφή πληθυσμών στην Τουρκία το 1927, ο Ελληνόφωνος πληθυσμός ήταν 119.822 άτομα συμπεριλαμβανομένων των νήσων Ίμβρου και Τενέδου. Στον αριθμό αυτό συγκαταλέγονται και οι 25.666 υπήκοοι της Ελλάδος που εξαιρέθηκαν της Ανταλλαγής.

Η Ελληνοτουρκική Σύμβαση Εγκατάστασης, Εμπορίου και Διακίνησης του 1930

Σύμφωνα με την σύμβαση αυτή οι υπήκοοι των δύο χωρών θα μπορούσαν στην χώρα της άλλης πλευράς : «...υπό τον όρο να υπακούουν στους νόμους και τους κανονισμούς της χώρας θα απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα με τους εντόπιους πολίτες ή ακόμα θα υπόκεινται στα οριζόμενα για τους πλέον προνομιούχους υπηκόους ξένων κρατών», «...θα έχουν την ελευθερία μετακίνησης υπό οποιοδήποτε καθεστώς χωρίς να αντιμετωπίζουν τους περιορισμούς άλλων ξένων υπηκόων, θα εισέρχονται ελεύθερα, ταξιδεύουν, εγκαθίστανται και θα εγκαταλείπουν την χώρα ..»(άρθρο 1).

Το καθεστώς των Εταμπλί, των εξαιρούμενων της Ανταλλαγής Ελληνορθόδοξων^[5]

Σύμφωνα με την μείζονος βαρύτητας Συνθήκη της Λοζάνης, που έχει

5 POPULATION EXCHANGE TREATY BETWEEN TURKEY AND GREECE (<http://www.mfa.gov.tr>)

υπογραφεί από δέκα κράτη, ο ελληνικός πληθυσμός ανεξαρτήτου υπηκοότητας εξαιρέθηκε της Ανταλλαγής Πληθυσμών μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος. Στη Συνθήκη καθοριζόταν ότι θα αναγνωριζόταν το καθεστώς ΕΤΑΜΠΛΙ στους Έλληνες κατοίκους της Κωνσταντινούπολης που ήταν κάτοικοι αυτής πριν από την 30 Οκτωβρίου 1918. Η αλήθεια αυτή αποδεικνύεται αναμφισβήτητα από την πρώτη επίσημη καταμέτρηση της Τουρκίας του 1927. Η Ελληνοτουρκική Σύμβαση του 1930 Εμπορίου, Εγκατάστασης και Μετακίνησης δεν έχει καμιά σχέση με το καθεστώς των ΕΤΑΜΠΛΙ Ελλήνων υπηκόων της Κωνσταντινούπολης. Οι ερχόμενοι στην Τουρκία Έλληνες υπήκοοι με την Σύμβαση του 1930 είναι περίπου 100 άτομα.

Ο Νόμος περί Επαγγελματιών του 1932 και ο εξαναγκασμός Ελλήνων υπηκόων ΕΤΑΜΠΛΙ σε εκπατρισμό

Την περίοδο που οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις ήταν στο απόγειο φιλίας, σε βαθμό που οι δύο χώρες συζητούσαν την συγκρότηση «Συνομοσπονδίας», η Κυβέρνηση της Τουρκίας, το καλοκαίρι του 1932 με τον Νόμο υπ. αριθμ. 2007 απαγόρευσε την εξάσκηση 20 επαγγελματιών^[6] σε

Article 2. The following persons shall not be included in the exchange

a)The Greek inhabitants of Constantinople.

b)The Moslem inhabitants of Western Thrace.

All Greeks who were already established before the 30th October, 1918, within the areas under the Prefecture of the City of Constantinople, as defined by the law of 1912, shall be considered as Greek inhabitants of Constantinople.

Moslems established in the region to the east of the frontier line laid down in 1918 by the Treaty of Bucharest shall be considered as Moslem inhabitants of Western Thrace.

6 Ο κατάλογος των επαγγελματιών που απαγορεύτηκαν με τον Νόμο 2007/1932.

Πλανόδιος πωλητής, φωτογράφος, μουσικός, κουρέας, τυπογράφος, μεσίτης, παραγωγός φορεμάτων, υποδημάτων και καπέλων, διαπραγματευτής στο χρηματιστήριο, πωλητής προϊόντων κρατικού μονοπωλίου, μεταφραστής και ξεναγός τουριστών, εργάτης στις βιομηχανίες σιδήρου, ξυλουργίας και οικοδομών, μεταφορέας, ο εργαζόμενος μόνιμα ή προσωρινά σε εγκαταστάσεις υδραυλικών-φωτισμού-θέρμανσης, μέσα επικοινωνίας, φορτοεκφορτωτής στην ξηρά, οδηγός οχημάτων και βοηθοί αυτού, μισθωτής εργασίας γενικά, εμπορία σε κάθε είδους επιχειρήσεις, φύλακας σε πολυκατοικίες-στοές-ξενοδοχεία-επιχειρήσεις, θυρωρός, θαλαμηπύλος, προϊστάμενος θυρωρών, υπηρέτης άνδρας ή γυναίκα σε ξενοδοχεία - πανδοχεία - λουτρά- καφενεία - εστιατόρια - κέντρα διασκέδασης-μπάρ (garson & servant); τραγουδιστής και κρουτιέρης σε καζίνο.

ξένους υπηκόους. Αποτέλεσμα ήταν περίπου 12.000 Έλληνες της Πόλης να εξαναγκαστούν σε εκπατρισμό. Οι υπόλοιποι 12.000 Έλληνες υπήκοοι απελάθηκαν το 1964.

Η Επιστράτευση στα Τάγματα Εργασίας Είκοσι Ηλικιών (Αμελέ Ταμπουρλαρί)

Τον Μάιο του 1941 αμέσως μετά την κατάληψη της Ελλάδος και της Γιουγκοσλαβίας από τις Φασιστικές και Ναζιστικές δυνάμεις, η μονοκομματική κυβέρνηση της Τουρκίας δια μυστικού διατάγματος επιστράτευσε τους 40.000 άνδρες των μη-Μουσουλμανικών μειονοτήτων ηλικίας 18-45 ετών. Οι επιστρατευμένοι οδηγήθηκαν σε στρατόπεδα εργασίας όπου εργάστηκαν στην κατασκευή δρόμων, αεροδρομίων και κτιρίων, κάτω από εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες, χωρίς να έχουν άδεια επίσκεψης στην Πόλη. Ο διωγμός αυτός ονομάστηκε «Είκοσι Ηλικίες» και δεν είναι γνωστά τα ακριβή κίνητρα και οι σκοποί του. Το γεγονός ότι οι επιστρατευμένοι απολύθηκαν όταν ο πόλεμος πήρε άλλη τροπή (Νοέμβριος 1942) και οι έντονες φήμες που κυκλοφορούσαν στην Πόλη περί της μη επιστροφής των επιστρατευθέντων, αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο το μέτρο να σχετίζεται με παρόμοια συμβάντα σε άλλες περιοχές της Ευρώπης. Οι ηλικιωμένοι είχαν σταλεί σε στρατόπεδα στην Ανατολική Θράκη ενώ οι νεότεροι σε διάφορες περιοχές στο εσωτερικό της Ανατολίας.

Ο Φόρος Περιουσίας – Βαρλίκι 1942-1944

Η τουρκική Εθνοσυνέλευση με την πρόταση της καταπολέμησης της μαύρης αγοράς που δημιουργήσαν οι συνθήκες πολέμου στις γειτονικές χώρες, ψήφισε, στις 11 Νοεμβρίου 1942, την επιβολή ενός έκτακτου φόρου με το όνομα Varlık Vergisi (Φόρος Περιουσίας) που κατά το γράμμα του προβλεπόταν να ισχύει για όλους τους πολίτες της χώρας. Όμως ο Νόμος εφαρμόστηκε με σκοπό τον οικονομικό αφανισμό των μη-Μουσουλμανικών Κοινοτήτων. Ο Οικονομικός Έφορος της Κωνσταντινούπολης που είχε την ευθύνη της εφαρμογής του Νόμου, Φαίκ Οκτέ, έχοντας τύψεις συνείδησης δημοσίευσε, το 1952, βιβλίο με τον τίτλο «Η Συμφορά του Φόρου Περιουσίας» (Varlık Vergisi Faciasi) με το οποίο αποκάλυψε όλο τον μηχανισμό της εφαρμογής του Νόμου κατά των μειονοτήτων. Το

ύπος του φόρου καθοριζόταν από τον τοπικό κομματάρχη του Λαϊκού Κόμματος με εντελώς υποκειμενικά κριτήρια και δεν υπήρχε η δυνατότητα ένστασης. Ο φόρος έπρεπε να πληρωθεί εντός 10 ημερών και σε περίπτωση μη πληρωμής εκποιείτο όλη η περιουσία του θύματος. Αν παρέμενε οφειλή τα θύματα συλλαμβανόταν και εξοριζόταν στην «Σιβηρία» της Ανατολής στο Άσκαλε και Κοπ-Νταγί, όπου εργάζονταν για 100 γρόσια την ημέρα για να εξοφλήσουν την οφειλή τους. Εξορίστηκαν 2.500 άτομα κατά πλειοψηφία τρίτης ηλικίας από τα οποία απεβίωσαν 25 ενώ πολλοί που επέστρεψαν στην Πόλη έχασαν σε μερικούς μήνες τη ζωή από τις κακουχίες που είχαν υποστεί. Ο Νόμος που προκάλεσε την οικονομική καταστροφή των μη-Μουσουλμανικών Κοινοτήτων, ακυρώθηκε τον Αύγουστο του 1944.

Η 6-7 Σεπτεμβρίου 1955

Τα τελευταία χρόνια, χάρη στην αρχειακή έρευνα που κατά πλειοψηφία προήλθε από ερευνητές μέσα από την Τουρκία, αποδείχθηκε ότι η επιχείρηση του μαζικού Πογκρόμ της 6-7/9/1955 με σκοπό την καταστροφή του Ελληνισμού της Πόλης, καταστρώθηκε και εκτελέστηκε από την Υπηρεσία Ανορθόδοξου Πολέμου του Γενικού Επιτελείου της Τουρκίας. Οι οργανωμένοι σε τάγματα εφόδου 40-50 ατόμων περίπου 100.000 επιδρομείς κατέστρεψαν σε τρία στάδια (σπάσιμο θυρών, λεηλασία και πυρπόληση) στην ευρύτερη περιοχή Κωνσταντινούπολης, 65 Ορθόδοξες εκκλησίες, σχολεία, ιδρύματα, χιλιάδες οικίες και επιχειρήσεις Ελλήνων που είχαν προσημειωθεί ενώ δέχθηκαν σε αρκετές περιπτώσεις επιθέσεις και τα αντίστοιχα ιδρύματα της Αρμενικής και της Εβραϊκής κοινότητας.

Σε Έκθεση της Εθνοσυνέλευσης της Τουρκίας τον Νοέμβριο του 2012 για τα Στρατιωτικά Πραξικοπήματα, τα γεγονότα της 6-7/9/1955 αναφέρονται ως ο πρώτος κρίκος των κινημάτων εκτροπής στην Τουρκία από τον στρατό μετά από 1945. Αν και οι υλικές ζημιές υπήρξαν ανυπολόγιστου ύψους το ηθικό πλήγμα κατά της ελληνικής κοινότητας υπήρξε τεράστιο με το δεδομένο ότι η ελληνική πολιτεία και η Δύση έμεινε απλώς θεατής στο γεγονός αυτό, που έχει τεράστιες ομοιότητες με την Νύκτα των Κρυστάλλων στην Ναζιστική Γερμανία στις 8-10/11/1938 κατά των Εβραϊκών Κοινοτήτων. Παρόλα αυτά το γεγονός των Σεπτεμβριανών είχε

σχετικά μικρή επιρροή στην φυγή των Ελλήνων της Πόλης και μόνο ένα ποσοστό 10% αυτοεξορίστηκε.

Η κατάσταση του σχεδίου εκτοπισμού με τις απελάσεις

Πρόσφατα με την δημοσίευση των πρακτικών της δίκης των Σεπτεμβριανών στην νήσο Πλάτη, που έγινε μετά από το πραξικόπημα της 27/5/1960, αποκαλύφθηκε ότι το σχέδιο της απέλασης των Εταμπλί Ελλήνων υπηκόων είχε σχεδιαστεί τουλάχιστο από το έτος 1957. Στη μόνη μυστική συνεδρία που έγινε κατά την διάρκεια των δικών, ο μάρτυρας στρατηγός Ρεφίκ Τούλγκα κατέθεσε τα εξής: «...πριν αναχωρήσω για την Νάπολι σε υπηρεσία του ΝΑΤΟ, όταν πήγα να αποχαιρετήσω τον Πρόεδρο Τζελάλ Μπαγιάρ μου είπε πήγαινε και πες στους Αμερικανούς ότι είμαστε αποφασισμένοι να πάρουμε σκληρά μέτρα κατά των Ρωμιών της Πόλης και περισσότερο μέτρα για τους 30.000 Έλληνες υπηκόους που διαθέτουν περιουσίες και το Πατριαρχείο. Θα τους πετάξουμε έξω από την χώρα και θα λάβουμε σκληρά μέτρα εναντίον τους..»^[7]. Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους που ξεκινά η προετοιμασία των απελάσεων, πραγματοποιείται η έφοδος της αστυνομίας στη συνεδρίαση του Δ.Σ. της Ελληνικής Ένωσης Κωνσταντινουπόλεως και συλλαμβάνονται τα μέλη της, που οδηγούνται στο κρατητήριο και απελαύνονται μετά από μερικές μέρες. Μεταξύ τους είναι και ο Δημήτριος Καλούμενος που είχε φωτογραφίσει τις καταστροφές των Σεπτεμβριανών.

Κατά την διάρκεια του Ιανουαρίου 1964 σε αρκετές ελληνικές οικίες ταχυδρομήθηκαν ανώνυμες επιστολές που περιείχαν προβοκατόρικη προκήρυξη. Το περιεχόμενό της αφορούσε τις εξελίξεις στην Κύπρο. Κατόπιν έντονων διαμαρτυριών της Ελληνικής Πρεσβείας προς την τουρκική κυβέρνηση σταμάτησε η αποστολή αυτών των επιστολών. Το συντακτικό του κειμένου απέχει πολύ από τον Κωνσταντινουπολίτικο τρόπο γραφής. Ο σκοπός πρόκλησης προβοκάτσας είναι προφανής.

Η Εφορία της Πόλης απαγόρευσε από την αρχή του έτους 1963 στους Έλληνες υπηκόους την εξόφληση των οφειλών τους σε δόσεις και ζή-

7 6-7 Eylül Olayları Davası, (Tek Gizli Celse Oturumu), Edit: Emin Gürsoy, Kitabevi Yayınları / Yayinevi Genel Dizisi.

ησε την προκαταβολή των φόρων του έτους 1964. Επιπλέον η διαδικασία χορήγησης άδειας παραμονής, που ίσχυε από το 1930, με έκδοση ειδικού δελτίου, αντικαταστάθηκε με την υποχρέωση έκδοσης Ελληνικού διαβατηρίου το 1962 και την χορήγηση άδειας παραμονής όπως για τους υπόλοιπους αλλοδαπούς. Τα δύο αυτά στοιχεία δείχνουν ότι παρά το καλό κλίμα που ίσχυε μετά από τις συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας γινόταν η προετοιμασία των απελάσεων.

Οι σοβαρές ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ των μελών των δύο Κοινοτήτων, Ελλήνων και Τούρκων- στην Κύπρο, που άρχισαν τα Χριστούγεννα του 1963, είχαν άμεση επίδραση στην ατμόσφαιρα στην Κωνσταντινούπολη. Αν και τα γεγονότα αυτά στην Κύπρο δεν είχαν καμιά σχέση με την Ελληνορθόδοξη κοινότητα, αμέσως στοχοποιήθηκαν τα Ιδρύματά της, όπως το Οικουμενικό Πατριαρχείο, σχολεία, ευαγγί ιδρύματα, πράγμα που δείχνει την ύπαρξη πολιτικού σχεδίου κατά της μειονότητας.

Παράλληλα ο νόμος υπ' αρ. 2007 περί επαγγελματιών που ίσχυε από το 1932 και απαγόρευε την εξάσκηση 20 επαγγελματιών από ξένους υπηκόους, με εξαίρεση τους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων, άρχισε να εφαρμόζεται με αυστηρότητα και αμέσως μετά από το πραξικόπημα της 27/5/1960 στάλθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών της Τουρκίας η εντολή με αρ. 41127/6837-112331 για την χωρίς εξαιρέσεις εφαρμογή του Νόμου αυτού. Στις 7 Νοεμβρίου 1962 με την απόφαση 28-4869 του Πρωθυπουργού Ισμέτ Ίνονου ιδρύεται η Ειδική Επιτροπή Μειονοτήτων (Azinlik Tali Komisyonu) τα μέλη της οποίας αποτελούνταν μόνο από στελέχη μυστικών υπηρεσιών, ενόπλων δυνάμεων και ασφάλειας και είχε εξουσίες ανώτερες από όλες τις εκτελεστικές, νομοθετικές και δικαστικές αρχές. Η επιτροπή αυτή λειτούργησε μέχρι το έτος 2004 και αποτέλεσε το επιτελικό όργανο για την σχεδίαση και εφαρμογή των αντιμειονοτικών μέτρων. Στις 5 Ιανουαρίου 2004 η σύνθεση της Επιτροπής άλλαξε ώστε να περιέχει και πολιτικά μέλη. Είναι γνωστό ότι ενώ η σύλληψη της ιδέας των απελάσεων είχε γίνει πριν από το 1960, η Επιτροπή αυτή οργάνωσε και εφάρμοσε την επιχείρηση των απελάσεων και παράλληλα των σκληρών αντιμειονοτικών μέτρων.

Ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας Ισμέτ Ίνονου στις 16/3/1964 ανακοίνωσε την μονομερή καταγγελία της Ελληνοτουρκικής Σύμβασης Εμπορί-

ου, Εγκατάστασης και Διακίνησης του 1930 με δημοσίευση της απόφασης στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης. Με την καταγγελία της Σύμβασης η Εφορία της Πόλης έθεσε υπό επιτήρηση τους Έλληνες υπηκόους και την φορολογική εκποίηση των επιχειρήσεων τους. Οι απελάσεις ξεκίνησαν με ανακοινώσεις στον τύπο καταλόγων ονομάτων με βαθμιαία αυξανόμενο αριθμό θυμάτων και περί δίθην επιζήμιων ενεργειών που είχαν διαπράξει. Η διαδικασία των απελάσεων άρχισε με επίσκεψη τις βράδυνες ώρες στις οικίες των θυμάτων από αστυνομικούς με πολιτική περιβολή που προσκαλούσαν τους προς απέλαση στην 4η Διεύθυνση της Αστυνομίας όπου υποχρεωνόταν να υπογράψουν κάτω από απειλές έγγραφο, που δεν επιτρεπόταν να διαβάσουν, με το οποίο «ομολογούσαν» ότι είχαν διαπράξει κατασκοπία κατά της Τουρκίας. Τους δινόταν η εντολή να εγκαταλείψουν την χώρα μέσα σε μερικές μέρες με τον περιορισμό να έχουν μαζί τους 20 κιλά σε προσωπικά αντικείμενα και 20 δολάρια συνάλλαγμα. Με την διαδικασία αυτή απελάθηκαν 1072 Έλληνες της Πόλης. Οι ανακοινώσεις καταλόγων συνεχίστηκαν μέχρι την 16/9/1964 και μετά από την ημερομηνία αυτή πλέον εξαναγκάστηκαν σε εκπατρισμό οι υπόλοιποι Έλληνες υπήκοοι όταν έλπε η άδεια παραμονής τους. Εξαιρέθηκαν της απέλασης οι ανήκοντες στην Ρωμαιοκαθολική και Προτεσταντική Εκκλησία πράγμα που δείχνει την στοχοποίηση κυρίως της Ελληνορθόδοξης κοινότητας. Την ίδια περίοδο όμως απελάθηκαν και 300 Εβραίοι με ελληνική υπηκοότητα.

Με την έκδοση του Μυστικού Διατάγματος (Μ.Δ.) 6/3801 τον Νοέμβριο του 1964 (κυκλοφορούσε εντός των κρατικών υπηρεσιών ως απόρρητο έγγραφο χωρίς ποτέ να δημοσιευτεί στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης) οι κινητές και ακίνητες περιουσίες των απελαθέντων τέθηκαν σε καθεστώς «δέσμευσης» με αποτέλεσμα να απαγορευτεί οποιεσδήποτε πράξη εκμετάλλευσης, μεταβίβασης, κληρονομικών δικαιωμάτων. Οι πράξεις αυτές απαγορεύτηκαν και σε περιπτώσεις συζυγίων που ο ένας εκ των συζύγων ήταν υπήκοος της Τουρκίας. Επιτράπηκε η ανάληψη ενός ελάχιστου μηνιαίου ποσού από τις συζύγους των απελαθέντων. Το Μ.Δ. χρησιμοποιήθηκε για πολλές δεκαετίες κατά των Ελλήνων (ακόμα και με υπηκοότητα της Τουρκίας) στην παρεμπόδιση κληρονομικών δικαιωμάτων τους από δικαστήρια της Τουρκίας που επικαλούνταν το Μ.Δ. χωρίς να το

γνωρίζουν οι αδικούμενοι Έλληνες. Το 1987 η τουρκική κυβέρνηση, στην προσπάθεια της για προσέγγιση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, αναγκάστηκε να ανακαλέσει το Μ.Δ. Αν λάβει κανείς υπόψη ότι ο πληθωρισμός στην Τουρκία για δεκαετίες ήταν στο επίπεδο του 100%, μετά από 25 χρόνια «παγώματος» οι τραπεζικοί λογαριασμοί των απελαθέντων εκμηδενίστηκαν.

Ο οικονομικός αποκλεισμός ρωμαϊκών επιχειρήσεων

Στις αρχές του έτους 1964 από τα 36.000 ενεργά μέλη του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Πόλης οι 1.000 ήταν Έλληνες υπήκοοι, ενώ οι επιχειρήσεις που ανήκαν σε Έλληνες με τουρκική υπηκοότητα ήταν 18.000. Με την έναρξη των απελάσεων, τον Απρίλιο του 1964, οι εθνικιστικές φοιτητικές ομοσπονδίες (δεξιές και αριστερές) εξήγγειλαν την οργάνωση οικονομικού αποκλεισμού σε Ελληνικές επιχειρήσεις τοιχοκολλώντας πινακίδες που ανέφεραν: «Συμπατριώτη μην συναλλάσσεσαι από εδώ που σε εκμεταλλεύεται οικονομικά και τα γρόσια που δίνεις γίνονται σφαίρες κατά των αδελφών σου». Κανένα μέτρο δεν λήφθηκε από τις αρχές κατά της παράνομης αυτής πράξης. Την ίδια περίοδο εφαρμόστηκε η εκστρατεία «Πολίτη μίλα Τουρκικά».

Η στάση του Τύπου στη Τουρκία

Το μεγαλύτερο τμήμα των εφημερίδων της Τουρκίας αποτέλεσε τον μηχανισμό προπαγάνδας κατά της ελληνικής κοινότητας με ιδιαίτερα συκοφαντικά και υβριστικά δημοσιεύματα με πρώτο στόχο το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τον Πατριάρχη Αθηνάγορα, δημιουργώντας μια αφόρητη κατάσταση ψυχολογικής βίας εναντίον της Ελληνορθόδοξης κοινότητας στην Πόλη. Με συστηματικό τρόπο οι μαζικής κλίμακας παραβιάσεις των δικαιωμάτων κατά της Ελληνορθόδοξης κοινότητας συνδέθηκαν με τα γεγονότα στην Κύπρο και τις Ελληνοτουρκικές διαφορές. Στην περίπτωση ελάχιστων δημοσιεύσεων που έθεταν θέμα ότι τα μέτρα κατά της μειονότητας συνιστούσαν παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου και ακόμα του Συντάγματος και των νόμων της χώρας, αυτά αποσιωπήθηκαν αμέσως. Γενικά, ο τύπος της Τουρκίας υπήρξε ο πρωτεργάτης των καταπιεστικών μέτρων. Στην Ελλάδα ο τύπος έδωσε

περιορισμένη σημασία στις απελάσεις και τους μαζικούς διωγμούς κατά των Ελλήνων της Πόλης. Στις Αθηναϊκές εφημερίδες οι σχετικές ειδήσεις ήταν σε δεύτερη ή και τρίτη προτεραιότητα.

Καταπιεστικά μέτρα κατά της Ελληνορθόδοξης κοινότητας

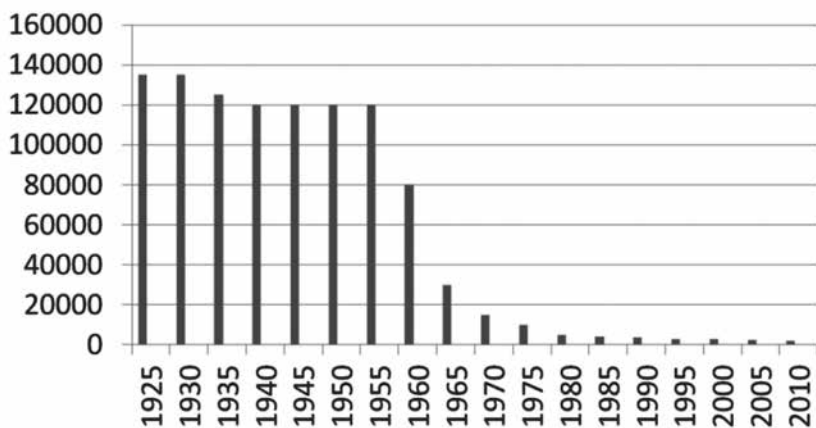
Ταυτόχρονα και παράλληλα με τις Απελάσεις, κατόπιν αποφάσεων της Ειδικής Επιτροπής Μειονοτήτων τέθηκαν σε εφαρμογή τα παρακάτω καταπιεστικά και αντιμειονοτικά μέτρα:

Διορίσθηκαν στα Ελληνικά μειονοτικά σχολεία Τούρκοι υποδιευθυντές που περιόριζαν τις αρμοδιότητες των Ρωμίων μειονοτικών Διευθυντών και απομακρύνθηκαν όλα τα σύμβολα που θύμιζαν την Ελληνορθόδοξη ταυτότητα και πολιτισμό (όπως ελληνικές επιγραφές και ακόμη πλαίσια παραθύρων σε σχήμα σταυρού). Παύθηκε από τα καθήκοντα του χωρίς καμία αιτιολογία μεγάλος αριθμός Ρωμίων εκπαιδευτικών. Ο Γενικός Διευθυντής Παιδείας της Πόλης, καλώντας σε συνάντηση, περί τα τέλη του Ιανουαρίου του 1964, τους διευθυντές και δασκάλους των Ελληνικών μειονοτικών σχολείων, δήλωσε ότι ο μόνος λόγος για τον οποίο ο ίδιος δεν εφάρμοσε σκληρότητα και βία κατά της Ελληνορθόδοξης κοινότητας της Πόλης ήταν ότι αυτό δεν εξυπηρετούσε τα εθνικά συμφέροντα της χώρας, προκαλώντας με αυτή την δήλωση μια ατμόσφαιρα πανικού και ανησυχίας.

- Μαθητές με καταγωγή προγόνων τους από την Ήπειρο επί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που καταγράφονταν ως Ορθόδοξοι Αρβανίτες στο δελτίο ταυτότητας τους, απομακρύνθηκαν από τα μειονοτικά Ελληνικά σχολεία.
- Τον Σεπτέμβριο του 1964 έκλεισαν τα Ελληνικά σχολεία στην Ίμβρο και την Τένεδο και στη συνέχεια τέθηκε σε εφαρμογή «Σχέδιο Τήξης – Εξόντωσης» το οποίο αποτελείτο από σειρά διωγμών ως ακολούθως: απαλλοτρίωση των δύο κάμπων στην Ίμβρο για την αφαίρεση των οικονομικών πόρων των Ελλήνων, δημιουργία ανοικτής φυλακής βαρυποινιτών που βιασπραγούσαν κατά των κατοίκων, εποικισμός των νησιών με την μεταφορά πληθυσμών από τις Κουρδικές και Ποντιακές επαρχίες και μετανάστες από την Βουλγαρία. Υπήρξαν πολλές δολοφονίες κατοίκων.

Οι επιπτώσεις των απελάσεων επί της Ελληνορθόδοξης κοινότητας της Πόλης

Αν και ο αριθμός των Ελλήνων υπηκόων που απελάθηκαν ήταν 12.500, επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις οι σύζυγοι και τα τέκνα είχαν την ιθαγένεια της Τουρκίας επηρεάστηκαν άμεσα 30.000 Έλληνες της Πόλης. Επιπλέον σαν συνέπεια των ισχυρών καταπιεστικών μέτρων, αρχής γενομένης από το τέλος τους έτους 1963, ο Ελληνικός πληθυσμός στην διάρκεια 12 μηνών μειώθηκε από 90.000 σε 30.000.

Σχήμα 1. Η πτώση του πληθυσμού της Ελληνορθόδοξης κοινότητας που διέμενε στην Κωνσταντινούπολη.

Οι συνέπειες των απελάσεων και εξαναγκασμού σε εκπατρισμό επί της Ελληνορθόδοξης κοινότητας της Πόλης

Ο στόχος που είχε τεθεί σε έκθεση του Λαϊκού Ρεπουμπλικανικού Κόμματος για τις μειονότητες το 1946, «να εορταστεί η 500η επέτειος της Άλωσης το 1953 χωρίς την παρουσία των Ρωμιών στην Πόλη», επιτεύχθηκε σε σημαντικό βαθμό με καθυστέρηση 11 ετών, έχοντας αποτύχει να επιτευχθεί με το μαζικό Πογκρόμ της νύκτας 6-7/9/1955.

Η Κυβέρνηση του Ισμέτ Ίνονου το 1964 εκμεταλλευόμενη μια μακρόχρονη εκκρεμότητα και παρά την σαφή υπαγωγή των Ελλήνων υπηκόων

της Πόλης στο καθεστώς Εταμιπλί, εφάρμοσε την πολιτική απελάσεων και εξαναγκασμού σε εκπατρισμό με την εφαρμογή ενός ευρέος φάσματος καταπιεστικών μέτρων. Αποτέλεσμα ήταν η μείωση του πληθυσμού της ελληνικής κοινότητας σε διάστημα 12 μηνών μετά από τον Μάρτιο του 1964 από 90.000 σε 30.000.

Τα αντιμειονοτικά μέτρα που σχεδιάστηκαν και εφαρμόστηκαν από την Ειδική Επιτροπή Μειονοτήτων (Azınlıklar Tali Komisyonu) την περίοδο των ετών 1962-2003 εξανάγκασαν σε έξοδο το μεγαλύτερο τμήμα της Ελληνορθόδοξης κοινότητας και των άλλων μη-Μουσουλμανικών μειονοτήτων. Τα αντιμειονοτικά αυτά μέτρα αποτελούν βάνουσες παραβιάσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ρώμη, 1950) και όλων των άρθρων της Σύμβασης της Λοζάνης για την προστασία των μειονοτήτων. Οι διωγμοί υπήρξαν επίσης συστηματικοί κατά των ιδρυμάτων των μειονοτήτων, με κορυφαία την απόφαση, το καλοκαίρι του 1974, του Ανώτατου Αναρρετικού Δικαστηρίου για την κατάσχεση όλων των περιουσιών που είχαν αποκτήσει τα μειονοτικά ευαγή ιδρύματα την περίοδο 1936-1974 με το αιτιολογικό ότι οι μη Τούρκοι πολίτες δεν μπορούν να κατέχουν περιουσία, αναγνωρίζοντας έτσι τα μέλη των μειονοτήτων ως «ντόπιους-ξένους» (yerli yabancılar). Πρόκειται για νομική εκτροπή που καταργήθηκε με αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τα τελευταία 10 χρόνια. Παρά το ότι έχουν επιστραφεί αρκετές περιουσίες δεν έχουν αρθεί πολλές αδικίες κατά των μειονοτικών ευαγών ιδρυμάτων.

Οι συνέπειες των απελάσεων και του εξαναγκασμού σε εκτοπισμό στην κοινωνική ψυχολογία των Ελλήνων της Πόλης

Αν σκεφθούμε ότι το οικογενειακό κύτταρο της κοινωνίας των Ρωμίων της Πόλης που διατηρούσε πάντοτε την συνοχή και ζωτικότητα του, πολύ περισσότερο την δεκαετία του 1960 σε σχέση με σήμερα, είχε ως αρχηγούς τους πατέρες ηλικίας 40 ετών και ότι αυτοί είχαν ζήσει στα είκοσι τους χρόνια, την περίοδο 1941-44, τους μαζικούς διωγμούς των είκοσι ηλικιών και του στυγνού Φόρου Περιουσίας (1942-44), και ότι οι ίδιοι τριάντα ετών έζησαν την νύκτα του Πογκρόμ της 6-7/9/1955, είναι

λογικό να υποθέσουμε ότι στην αρχή της δεκαετίας του 1960 η ρωμαίικη κοινότητα της Πόλης θα έπρεπε να ήταν μια βαριά τραυματισμένη κοινωνία. Τα ίδια τα μέλη της κοινωνίας είχαν σχετικά αμυδρή ιδέα για το τι είχε συμβεί την περίοδο 1914-23 στην Ανατολή (Μικρά Ασία και Πόντο) επειδή η Πόλη ήταν απομονωμένη όλη αυτή την περίοδο, αλλά περισσότερο επειδή ο φόβος του να μιλάς για αυτά τα γεγονότα ή ακόμα και να τα σκέφτεσαι, μπορούσε να απειλήσει την φυσική σου ύπαρξη. Ωστόσο, χωρίς να έχουν ξεχαστεί και επουλωθεί τα τραύματα αυτά, η κοινωνία έδειξε μια απaráμιλλη ικανότητα αναδιοργάνωσης και αναζωογόνησης μετά από την 6-7/9/1955. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε διάστημα 4-5 ετών ανοικοδομήθηκαν όλες οι 65 εκκλησίες που είχαν καταστραφεί και το ίδιο έγινε για τα άλλα ιδρύματα (σχολεία, σύλλογοι, κοιμητήρια κτλ.) με πόρους και εργασία της ρωμαίικης κοινότητας· καταλαβαίνει κανείς το πολύ μεγάλο έργο που εκτελέστηκε την περίοδο 1955-63, χωρίς καμιά βοήθεια από έξω, αφού οι αποζημιώσεις που δόθηκαν από το τουρκικό κράτος ήταν συμβολικές. Οι εμπορικές επιχειρήσεις των Ρωμών παρά τις ζημιές των Σεπτεμβριανών αλλά και την καταδίωξη της εφορίας, είχαν αρχίσει να λειτουργούν ξανά και να παράγουν. Η μειωμένη μετανάστευση (10%) την περίοδο 1955-1963 δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο με το γεγονός ότι η μετεμφυλιακή Ελλάδα δεν αποτελούσε κατάλληλο τόπο υποδοχής. Η εξήγηση μπορεί όμως να αποδοθεί στην ισχυρή κοινοτική παράδοση, στις προσπάθειες του Οικουμενικού Πατριαρχείου και περισσότερο στον ισχυρό δεσμό με την γεννίτορα γη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι, την περίοδο αυτή, έχουμε μια σημαντική αύξηση των σπουδαζόντων νέων τόσο στα λύκεια της ομογένειας και στα Πανεπιστήμια της Πόλης, που μπορεί να αποδοθεί στο ότι παρόλο που η ρωμαίικη κοινωνία δεν είχε καμφθεί, συνειδητά ή όχι καταλάβαινε ότι το μέλλον ήταν αβέβαιο και επομένως έπρεπε να έχει διπλώματα και προσόντα ώστε να επιβιώσει όταν θα εξαναγκαζόταν σε φυγή από την Πόλη της.

Διαπιστώνει κανείς ότι παρά τις συνεχείς καταπιέσεις και τους διωγμούς μέχρι και το 1963 από το κράτος της Τουρκίας, η Ελληνορθόδοξη κοινότητα διατηρούσε την κοινωνική της συνοχή (σχολεία που προσέφεραν Ελληνική παιδεία κάτω από εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες, φιλανθρωπικά ιδρύματα, μορφωτικοί σύλλογοι - όλα υπό την εποπτεία

του Οικουμενικού Πατριαρχείου). Επί της ουσίας παρά τα πολλαπλά πλήγματα των προσχεδιασμένων διωγμών, αλλά και την εγκατάλειψη των διεθνών οργανισμών για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και περισσότερο των κρατών, με πρώτη την Ελλάδα, που είχαν συνυπογράψει την Συνθήκη της Λοζάνης για την προστασία των μειονοτήτων, διατηρούνταν η κοινοτική οργάνωση που ήταν η κληρονομιά του Βυζαντίου υπό την ηγεσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Όμως εκείνο που δεν καταλάβαιναν οι Ρωμιοί ήταν ότι οι διωγμοί δεν προερχόταν από μεμονωμένα άτομα στην ηγεσία της Τουρκίας όπως π.χ. όταν όλα αποδιδόταν στην μανία κατά των Ρωμιών του Ισμέτ Ίνονου, αλλά οφειλόταν σε μια μακροχρόνια κρατική πολιτική που μεταλλάχθηκε επιφανειακά το 1923 και είχε ξεκινήσει να εφαρμόζεται τουλάχιστο από το 1908. Η μαζική κρατική πολιτική της παραποίησης της ιστορίας μετά από το 1923, επιδρούσε ακόμη σε αυτούς που είχαν ζήσει την περίοδο 1914-24, με τέτοιο τρόπο ώστε, αν όχι να τους «πλύνει» πλήρως τον εγκέφαλο, να τους εκφοβίσει σε τέτοιο βαθμό και να επιλέξουν, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, την σιωπή προς τις επόμενες γενιές. Άρα δεν υπήρχε κάποιο σχέδιο με το οποίο θα μπορούσαν να αντισταθούν στην περίπτωση που θα αφανιζόταν η φυσική παρουσία της κοινωνικής δομής και αυτό θα γινόταν μόνο αν χρησιμοποιούνταν μια μέθοδος που θα ανάγκαζε τους Ρωμιούς να εγκαταλείψουν τον τόπο τους. Με τον τρόπο αυτό θα κατέρρεε η κοινωνική δομή και έτσι θα επιτύγχανε το σχέδιο του Κομιτάτου των Νεοτούρκων που θεωρούσε τους Ρωμιούς και τις άλλες «ξένες κοινότητες» ως «όγκους που έπρεπε να αφαιρεθούν». Το εργαλείο είχε βρεθεί εδώ και καιρό: η αξιοποίηση ενός θέματος που είχε αφεθεί σε εκκρεμότητα από την Συνθήκη της Λοζάνης με ευθύνη και του ελληνικού κράτους. Επρόκειτο για το καθεστώς των Ελλήνων υπηκόων οι οποίοι ενώ σαφέστατα υπάγονταν στη Συνθήκη της Λοζάνης, με ευθύνη της κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-32) είχαν συσχετιστεί με την Εμπορική Συμφωνία του 1930. Η Συνθήκη περί της Ανταλλαγής των Ελληνοτουρκικών πληθυσμών προέβλεπε ότι και οι υπήκοοι του Ελληνικού κράτους Ελληνορθόδοξοι της Πόλης, εξαιρούνταν της ανταλλαγής των πληθυσμών.

Τα Χριστούγεννα και η Πρωτοχρονιά του 1963 υπήρξαν για τους Ρωμι-

οὺς της Πόλης περιόδους που θύμιζε την ατμόσφαιρα της ίδιας πόλης τον Αύγουστο του 1896, ατμόσφαιρα επαπειλούμενης φυσικής εξόντωσης χωρίς το κράτος να κάνει οτιδήποτε για να προστατεύσει τους πολίτες του από την ωμή βία. Η αντανάκλαση των διακοινοτικών συγκρούσεων στην Κύπρο είναι άμεσες και για ακόμη μια φορά αρχίζει να εφαρμόζεται η αντίληψη της βεντέτας. Οι μήνες Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1964 είναι περίοδος προετοιμασίας, με κατάλληλη «δαμονοποίηση» της κοινότητας των Ρωμίων που δεν είχαν την παραμικρή σχέση με ό,τι γινόταν στην Κύπρο μεταξύ των Κοινοτήτων. Η φάση αυτή των 75 ημερών είναι πολύ σημαντική για την διαμόρφωση του κατάλληλου κλίματος στην ευρύτερη κοινωνία της Πόλης κατά των Ρωμίων και επίσης για να μειωθούν οι ψυχικές αντιστάσεις των Ρωμίων. Όταν εξαγγέλλεται στις 16/3/1964 η έναρξη των απελάσεων όλα είναι έτοιμα να αρχίσει ο πανικός στην ρωμαϊκή κοινότητα, ο οποίος παίρνει διαστάσεις μαζικής φυγής, όπως και όντως συνέβη.

Μέσα σε 12 μήνες ο πληθυσμός των Ρωμίων μειώθηκε από 90.000 σε 30.000 χωρίς καμία ουσιαστική αντίδραση προς την Κυβέρνηση της Τουρκίας. Η μαζική αυτή παραβίαση στοιχειωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου είχε πολλαπλές ψυχοκοινωνικές επιδράσεις στα θύματα. Μια απλή σταχυολόγηση των επιδράσεων αυτών μπορεί να περιλαμβάνει τα εξής:

- Στις μικρές ηλικίες μέχρι 18 ετών τα αισθήματα ήταν λιγότερο τραυματικά καθόσον δεν είχαν να ζήσουν σε ένα περιβάλλον που υφίσταντο επιθέσεις όταν εκφράζονταν στην μητρική τους γλώσσα. Στον περιορισμό του τραύματος συνέβαλε η οικογενειακή συνοχή. Το σχολικό περιβάλλον οδηγούσε με κάθε τρόπο στο να αποκρύψουν ή να ξεχάσουν την καταγωγή τους, αφού ήταν έντονο το μετεμφυλιακό κλίμα στην Ελλάδα και οτιδήποτε ήταν μη στερεότυπο του κράτους έθνους ήταν επικίνδυνο να εκφράζεται και μάλιστα εναντίον μιας «συμμάχου Νατοϊκής» χώρας. Οι επιδράσεις αυτής της κατάστασης, όταν πια τα παιδιά αυτά θα φθάσουν στα 30, 40 και στα 50 τους χρόνια, είναι διαφορετικές ανάλογα και με τις προσωπικές τους εμπειρίες. Αυτές κυμαίνονται από πλήρη αμνησία για το τι ήταν η παιδική τους ζωή στην Πόλη μέχρι και μια νοσταλγία παιδικών ονείρων. Ένα αξιόλογο ποσοστό αργότερα κάνει απολογισμό, σκέφτε-

ται τι έγινε στην Πόλη και αναλαμβάνει δράση.

- Στις ηλικίες 18-50 ετών, στον ενεργό πληθυσμό, κατά πλειοψηφία έχουμε μια αντίληψη ότι δεν υπάρχει πλέον οποιαδήποτε πιθανότητα βελτίωσης των συνθηκών ζωής στην Τουρκία και επομένως είναι καλό που δεν είμαστε πλέον στην Πόλη. Ο αγώνας για επιβίωση οδηγεί την πλειοψηφία επίσης να θεωρεί τη θύμηση της Πόλης άχρηστη, ότι δεν είναι δυνατό να υπάρξει καμιά συνεννόηση με τους Τούρκους και επομένως είναι καλό να ρίξουμε μαύρη πέτρα πίσω μας και να δούμε τι γίνεται από εδώ και πέρα.
- Για τις ηλικίες 50 και άνω ετών έχουμε το βαρύ τραύμα. Στην περίπτωση των γυναικών, που χάνουν την θέση τους στην κοινωνική δομή, έχουμε σε μαζική κλίμακα ασθένειες κατάθλιψης (ιατρικός όρος) σε πολύ υψηλότερα ποσοστά του γενικού μέσου όρου τέτοιων ασθενειών. Στους άνδρες οι συνέπειες είναι παρόμοιες αλλά σε μικρότερο βαθμό. Η ζωή αυτών των ανθρώπων έχει διαταραχθεί ανεπανόρθωτα και τα πλέον τραγικά θύματα είναι αυτοί που αυτοκτονούν, οι οποίοι είναι δεκάδες. Τα κοινωνικά ταμπού της εποχής εκείνης καθιστούν αδύνατο να αριθμήσουμε αυτές στις περιπτώσεις σήμερα, πρέπει να είναι όμως πάνω από είκοσι.

Τα καίρια προβλήματα που αντιμετωπίζει η εκπατρισμένη Ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης

Σαν συνέπεια των απελάσεων και του εξαναγκασμού σε εκπατρισμό που συνέβησαν την περίοδο 1964-1974, σήμερα η ρωμαϊκή κοινότητα της Πόλης ζει διασκορπισμένη, πρωτίστως στην Ελλάδα αλλά και σε πολλές άλλες χώρες. Με τις επικρατούσες συνθήκες εκρίζωσης - μαζικής εξόδου την περίοδο μετά το 1964 ήταν αδύνατο οι Ρωμοί άνδρες να καταταγούν στο στρατό ως πολίτες της χώρας της οποίας είχαν την ιθαγένεια. Την εποχή αυτή τα στρατολογικά γραφεία παρείχαν κάθε ευκολία για να επιταχύνουν τον εκπατρισμό χορηγώντας βραχύβιες άδειες σε έτοιμους για κατάταξη αρκεί να εγκατέλειπαν την χώρα. Το επόμενο βήμα ήταν έτοιμο για την αφαίρεση της ιθαγένειας με αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου της Τουρκίας, τις περισσότερες φορές με συνοπτικές διαδι-

κασίες. Βέβαια πολλές φορές η απόφαση της Κυβέρνησης της Τουρκίας για αφαίρεση της ιθαγένειας γινόταν και με άλλες αφορμές όπως π.χ. με την απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας, όπου (μετά το 1983) η δημοσίευση στο ΦΕΚ ονομαστικών καταλόγων οδηγούσε στην αφαίρεση της ιθαγένειας λόγω της απαγόρευσης διπλής υπηκοότητας· πολλοί Κωνσταντινουπολίτες διακατεχόμενοι από το σύνδρομο της «μαύρης πέτρας» υπέβαλαν στα Προξενία της Τουρκίας οικιοθελώς και για πρακτικούς λόγους (π.χ. για απόκτηση υπηκοότητας από άλλη χώρα για να μπορούν ταξιδεύουν με διαβατήριο) αίτηση παραίτησης από την ιθαγένεια της Τουρκίας. Με τον τρόπο αυτό εκτιμάται ότι έχουν χάσει την ιθαγένεια τους, την περίοδο 1963-2003, περίπου 40.000 άνδρες μέλη της Κοινότητας. Επιπλέον μέχρι το έτος 2013 απαγορευόταν με ειδικό νόμο (που ίσχυε για όλους τους πολίτες της Τουρκίας αλλά εφαρμοζόταν επιλεκτικά για τα μέλη της Κοινότητας) η απόκτηση ιθαγένειας μέσω της μητέρας για όσα παιδιά είχαν γεννηθεί την περίοδο 1963-1981. Συνέπεια αυτού ήταν ότι σε μια οικογένεια που ο πατέρας είχε χάσει την ιθαγένεια της Τουρκίας, τα παιδιά δεν μπορούσαν να αποκτήσουν την ιθαγένεια της Τουρκίας από κανένα γονέα. Τονίζεται ότι το μέτρο αυτό ίσχυε την περίοδο 1963-1981 που αντιστοιχεί στην κρίσιμη εικοσαετία από την Έξοδο του 1964. Συνέπεια της κατάστασης αυτής είναι να έχει μειωθεί σημαντικά ο αριθμός των μελών της Κοινότητας που υπάγεται στις ρυθμίσεις της Συνθήκης της Λοζάνης. Όπως τονίζεται στη συνέχεια είναι απαραίτητο να ληφθούν μέτρα αποκατάστασης του θέματος της υπηκοότητας, εφόσον πλέον επιτρέπεται η διπλή υπηκοότητα τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Τουρκία. Αυτό είναι εξαιρετικά αναγκαίο για την εξασφάλιση των αστικών αλλά και πολιτικών τους δικαιωμάτων.

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ελληνική μειονότητα, το καθεστώς της οποίας ορίζεται από την Διεθνή Συνθήκη της Λοζάνης που είχε συναφθεί υπό την εποπτεία της Κοινωνίας των Εθνών (διάδοχος σήμερα είναι ο Ο.Η.Ε.) είναι:

- Δημογραφική συνοχή στην Πόλη: Το μείζον θέμα είναι η αριθμητική παρουσία και η αύξηση των μελών της ρωμικής μειονότητας των υπαγομένων στην Συνθήκη της Λοζάνης στην ίδια την Κωνσταντινούπολη. Αυτό μπορεί να γίνει με την υποστήριξη της

παλιννόστησης, κατά προτεραιότητα των μελών της νέας γενιάς της εκπατρισμένης κοινότητας, που αποτελεί και την κυριότερη ενέργεια για την θεραπεία των αδικιών που έχει υποστεί η Μειονότητα. Το βάρος των ευθυνών για την υποστήριξη ενός τέτοιου προγράμματος, ανάλογου αυτού που εφάρμοσε η Ομοσπονδιακή Γερμανία μετά από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο για την Εβραϊκή Μειονότητα που από μηδενική παρουσία το 1945 αριθμεί σήμερα 150.000 μέλη (προπολεμικά ήταν 600.000), πέφτει στο τουρκικό κράτος.

- Συνοχή στην εκπατρισμένη κοινότητα: Μόλις την τελευταία περίοδο, παρατηρείται στα μέλη της δεύτερης και τρίτης γενιάς, σε περιορισμένη κλίμακα, μια τάση επανασύνδεσης με την Κωνσταντινουπολίτικη ρίζα τους, επειδή έχει αρχίσει, εν μέρει, να αμβλύνεται το τραύμα της απότομης εκρίζωσης της πρώτης γενιάς.
- Πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι μετά τον μαζικό εκπατρισμό ένα σημαντικό ποσοστό της Κοινότητας, έχοντας υψηλό επίπεδο μόρφωσης και ικανοτήτων, εξασφάλισε τα προς το ζην σε σχετικά σύντομο χρόνο. Όμως, από την άλλη πλευρά, ένα αξιόλογο ποσοστό δεν κατάφερε να ορθοποδήσει οικονομικά και να προσαρμοστεί πλήρως κοινωνικά (εκτιμάται ο αριθμός του να φθάνει σε 10.000 άτομα) και να αποτινάξει το σοβαρό τραύμα της εκρίζωσης από την πατρώα γη που απασχολεί λίγο ή πολύ όλο τον εκπατρισμένο πληθυσμό. Η πρόσφατη κρίση στην Ελλάδα ανέδειξε το ζήτημα αυτό και αποτελεί μια από τις αιτίες, μαζί με την διακοπή των συντάξεων (ΟΓΑ) και της ανεργίας των νέων, που σημαντικός αριθμός Κωνσταντινουπολιτών σήμερα βρίσκεται σε δεινή κατάσταση με πλειοψηφία τις προχωρημένες ηλικίες. Η Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών έχει ξεκινήσει από τα τέλη του 2013 ένα συστηματικό πρόγραμμα για το ζήτημα αυτό.
- Ισχύοντα περιοριστικά μέτρα και μη-θεραπεία των συνεπειών των διωγμών: Διακηρύξεις και δηλώσεις από ένα κράτος ότι στο μέλλον θα σεβαστεί σε απόλυτο βαθμό τα δικαιώματα του ανθρώπου και κατ'επέκταση των μειονοτήτων αποτελούν γράμματα κενά περιεχομένου αν δεν συνοδεύονται έμπρακτα από ουσιαστικά μέτρα θεραπείας και αποκατάστασης των αδικιών του παρελθόντος, που είχαν μάλιστα μαζικό χαρακτήρα, όπως ήταν η τραγική εμπειρία της ελληνικής

μειονότητας της Τουρκίας. Ο Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε., μετά από εικοσαετή εργασία, εξέδωσε το 2005 το Ψήφισμα 60/147 που έχει απόλυτη αντιστοιχία και εφαρμογή στην παρούσα περίπτωση σε βαθμό που όταν διαβάξει κανείς το κείμενο αυτό αποκτά την εντύπωση ότι έχει γραφθεί για την ελληνική μειονότητα της Τουρκίας. Η σημερινή κυβέρνηση της Τουρκίας, που κυβερνά την χώρα από το 2003, έχει κάνει περιορισμένα βήματα στην κατεύθυνση της θεραπείας των αδικιών, χωρίς βέβαια να υποτιμούνται τα μέτρα αυτά για ένα κράτος με ισχυρή παράδοση να βλέπει οποιαδήποτε μειονότητα ως εσωτερικό κίνδυνο. Στο επίπεδο των αστικών δικαιωμάτων των μελών των μειονοτήτων αν και δεν εφαρμόζεται η πρακτική των διακρίσεων με την χρήση «μυστικών διαταγμάτων», διαπιστώνει κανείς την εξάντληση όλων των νομότυπων μέσων για καθυστέρηση της απόδοσης δικαιοσύνης όπως συμβαίνει ιδιαίτερα στις περιπτώσεις ιδιωτικών περιουσιών. Στο επίπεδο των δικαιωμάτων των κοινοτικών ιδρυμάτων, με κορυφαίο το δικαίωμα επιστροφής των πραξικοπηματικά κατασχεθέντων ιδιοκτησιών των μειονοτικών ευαγών ιδρυμάτων, η θεραπεία είναι πολύ περιορισμένη και απαιτούνται γενναίες πράξεις από πλευράς της κυβέρνησης της Τουρκίας ώστε να εφαρμοστούν ανόθευτα οι νόμοι της ίδιας της χώρας. Ο ενωτικός φορέας των εκπατρισμένων Κωνσταντινουπολιτών, η Οικουμενική Ομοσπονδία τους, έχει υποβάλει συγκεκριμένο σχέδιο τον Σεπτέμβριο του 2012 για τα αναγκαία μέτρα προς την κατεύθυνση της αποκατάστασης των αδικιών. Η ανταπόκριση της κυβέρνησης της Τουρκίας είναι πολύ περιορισμένη και απαιτείται η υποστήριξη των προσπαθειών της Οι.Ομ.Κω. Η επίκληση την τελευταία περίοδο ξανά από την κυβέρνηση της Τουρκίας της αρχής «αμοιβαιότητας» είναι απαράδεκτη και εκτός κάθε λογικής δικαιοσύνης του διεθνούς δικαίου. Δεν είναι δυνατό ένα κράτος να θεωρεί ομήρους τους δικούς του πολίτες για να πετύχει αποτελέσματα σε σχέση με άλλα κράτη.

- Η ανύψωση της ελληνικής παιδείας στην Κωνσταντινούπολη και την Ίμβρο: Η Ρωμαϊκή παιδεία πάντοτε υπήρξε πηγή αναζωογόνησης του Γένους υπό την ύψιστη καθοδήγηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου σε όλη την περίοδο μετά από το 1453. Οι συνθήκες που επικράτησαν

και επιβλήθηκαν στα ελληνικά εκπαιδευτήρια της Πόλης τις τελευταίες δεκαετίες μέχρι το 2003 και τα προβλήματα που έχουν προκύψει πρέπει να λυθούν βαθμιαία με την συνεργασία όλων των φορέων των εμπλεκόμενων στην υπόθεση της ομογενειακής παιδείας. Η ίδρυση και λειτουργία την τελευταία περίοδο του Συμβουλίου Ομογενειακής Παιδείας αποτελεί πηγή αισιοδοξίας. Παράλληλα και η Τουρκία έχει ευθύνες που πηγάζουν από τις διεθνείς συμβάσεις που έχει υπογράψει, αλλά επίσης και από το γεγονός ότι η παιδεία αυτή αποτελεί δημόσια εκπαίδευση πολιτών της. Σχετικά με το θέμα αυτό έχει μεγάλη σημασία η συνέχιση απάλειψης από τα σχολικά βιβλία που χρησιμοποιούνται για διδασκαλία σε όλα τα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία της Τουρκίας όλων των βαθμίδων, των ανυπόστατων κατηγοριών κατά των μη-Μουσουλμανικών μειονοτήτων και η σωστή και αντικειμενική ενημέρωση της νέας γενιάς για τις ιστορικές αλήθειες των προσφορών της ρωμαϊκής κοινότητας για πολλούς αιώνες στην χώρα. Τέλος το κράτος της Τουρκίας πρέπει να υποστηρίξει και πρωτοβουλίες μελετών και έρευνας σε θέματα μειονοτήτων σε ΑΕΙ και ερευνητικά κέντρα.

- Εσωτερική οργάνωση της Κοινότητας εντός και εκτός της Κωνσταντινούπολης: Το γεγονός ότι από το έτος 2004 έχουν επιτραπεί οι εκλογές στα μειονοτικά ευαγή ιδρύματα είχε πολλαπλές ευεργετικές συνέπειες υπέρ της κοινής ωφέλειας της ελληνικής μειονότητας. Αποτελεί τραγική εξαίρεση η ισχύουσα κατάσταση στο Μείζον Ίδρυμα του Νοσοκομείου Βαλουκλή όπου η διορισμένη διοίκηση το 1991 επιμένει να μην κάνει εκλογές με την ανοχή των ιθυνόντων της Γενικής Διεύθυνσης Βακουφίων. Το κακό παράδειγμα της κατάστασης αυτής το ακολουθούν οι Κοινότητες Βλάχας-Κοντοσκαλίου και εν μέρει η Κοινότητα του Μπεσίκτας και του Βακουφίου του Ορφανοτροφείου της νήσου Πριγκίπτου. Βασικό πρόβλημα αποτελεί η μη αναγνώριση της νομικής εκπροσώπησης των μη-μουσουλμανικών μειονοτήτων και βέβαια πρώτα από όλα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η κατάργηση του κανονισμού εκλογών για τα μειονοτικά ιδρύματα πριν από 20 μήνες, χωρίς να αντικατασταθεί με νέο, αποτελεί πολύ αρνητική εξέλιξη.

- Η διατήρηση και συνέχιση της παράδοσης του ρωμαϊκού πολιτισμού της Κωνσταντινούπολης: Η διάσωση και συνέχιση του ρωμαϊκού οικουμενικού πολιτισμού της Κωνσταντινούπολης αποτελεί ζήτημα εξαιρετικής σημασίας για όλο τον Ελληνισμό καθόσον η ακτινοβολία αυτού είναι παγκόσμια και πολύπλευρη. Το καθήκον αυτό πέφτει σε πρώτο βαθμό στους συλλογικούς φορείς των Κωνσταντινουπολιτών εντός και εκτός της Πόλης.

Ο Ρόλος των μη-κυβερνητικών οργανώσεων και η Οι.Ομ.Κω.

Η εκπατρισμένη κοινότητα των Ρωμιών της Πόλης ζει κατά πλειοψηφία στην Ελλάδα αλλά υπάρχουν παροικίες της σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (Γερμανία, Ελβετία, Σουηδία, Γαλλία, Αγγλία κτλ.), στην Αμερική, τον Καναδά και την Αυστραλία. Αν υποθέσουμε ότι στα πενήντα χρόνια της μεγάλης εξόδου ο πληθυσμός έχει παραμείνει ο ίδιος, με στατιστικούς υπολογισμούς προκύπτει ότι ο αριθμός των εκπατρισμένων Κωνσταντινουπολιτών που έχουν γεννηθεί στην Κωνσταντινούπολη είναι περίπου 20-25 χιλιάδες. Ο αριθμός των μελών της δεύτερης και τρίτης γενιάς που έχουν γεννηθεί σε κατάσταση εκπατρισμού είναι 120.000. Επομένως ο συνολικός αριθμός των Κωνσταντινουπολιτών (εξαιρούνται οι απόγονοι των προσφύγων του 1922) είναι συνολικά 150.000 των οποίων το 80% διαβίει στην Ελλάδα.

Όταν κορυφωνόταν ο εξαναγκαστικός εκπατρισμός το 1964 και έφθαναν οι Ρωμοί στον τόπο της διαμονής τους, η πρώτη δουλειά που έκαναν, ήταν η ίδρυση συλλόγων που ήταν μια βαθειά παράδοση της Κωνσταντινούπολης. Σαν αποτέλεσμα αυτού έχουν ιδρυθεί περίπου είκοσι σωματεία μόνο στην Αθήνα. Τα σωματεία αυτά είναι ποικίλου χαρακτήρα όπως: γενικά σωματεία της Πόλης, Σύνδεσμοι Αποφοίτων των Σχολείων, Αθλητικά και συνοικιακά σωματεία. Επίσης εκτός της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης υπάρχουν Κωνσταντινουπολίτικα σωματεία στην Γερμανία, Ελβετία, Αμερική, Βέλγιο, Αυστραλία κτλ. Το έτος 2006, τριάντα Κωνσταντινουπολίτικα σωματεία με κοινή τους απόφαση ίδρυσαν την Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών για την από κοινού αντιμετώπιση των ζητημάτων της εκπατρισμένης κοινότητας και της ομογένειας της Πόλης. Η Οι.Ομ.Κω. διοικείται από Δ.Σ. το οποίο εκλέγεται

κάθε τρία χρόνια από τη Γενική Συνέλευσή της, στην οποία συμμετέχουν τα εκλεγμένα μέλη των μελών σωματείων.

Προτάσεις για την άρση των συνεπειών της παραβίασης των δικαιωμάτων της Ελληνορθόδοξης κοινότητας της Κωνσταντινούπολης

Την τελευταία δεκαετία, έχουν δημοσιευτεί και αναλυθεί σε σημαντικό βαθμό, είτε στην διεθνή βιβλιογραφία είτε από ερευνητές στην Τουρκία, λεπτομερώς οι δυσκολίες που συνάντησε σε όλη την ιστορική της διαδρομή η ρωμαϊκή μειονότητα μετά από την Συνθήκη της Λοζάνης. Από τις εν λόγω έρευνες προκύπτει η κοινή διαπίστωση ότι το δράμα της ρωμαϊκής μειονότητας ήταν η μείωση του πληθυσμού της σε βαθμό εξαφάνισης, που προκλήθηκε από τις πολιτικές που εφάρμοσαν οι κατά καιρούς τουρκικές κυβερνήσεις.

Πολλές φορές την τελευταία πενταετία, ανώτερα κρατικά στελέχη της Τουρκικής Δημοκρατίας, αποδέχθηκαν την ύπαρξη μέτρων που εφαρμόστηκαν από προηγούμενες κυβερνήσεις κατά των μειονοτήτων τα οποία χαρακτήρισαν ως φασιστικά μέτρα. (Για παράδειγμα: ο Πρωθυπουργός κ. Ρ.Τ. Ερντογάν στην ομιλία του στο Ντούζτζε τον Μάιο του 2009, ο Υπουργός κ. Ε. Μπαγίς, στις 15/12/2010 στις δηλώσεις του 'Για το σχέδιο των 100 ετών').

Επανάκτηση της ιθαγένειας

Είναι γεγονός ότι ένα μεγάλο τμήμα (98%) του ρωμαϊκού πληθυσμού που ζούσε στην Κωνσταντινούπολη εκπατρίσθηκε ως αποτέλεσμα ενός πολιτικού σχεδιασμού. Η εξάλειψη των συνεπειών από τις αδικίες που διαπράχθηκαν εις βάρος του αυτόχθονα πληθυσμού σχετίζεται άμεσα με την μαζική επανάκτηση της απωλεσθείσας ιθαγένειας από τον ανδρικό πληθυσμό. Οι κηρυχθέντες έκπτωτοι της ιθαγένειας είναι στην πλειοψηφία τους άνδρες. Το αίτιο σχετίζεται με την αποφυγή εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας, λόγω των αρνητικών συνθηκών που δημιούργησε η πολιτική καταπίεση εις βάρος της ρωμαϊκής κοινότητας στην δεκαετία

του 1960. Πριν προταθούν οι απαιτούμενες απαλοιφές και επανορθώσεις, πιστεύουμε ότι θα είναι χρήσιμο να υπενθυμίσουμε αυτές τις αλήθειες.

Όπως είναι γνωστό, κατά την περίοδο που ακολούθησε την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας ο ανδρικός πληθυσμός της ρωμαϊκής κοινότητας, εκπλήρωνε πάντα με σχολαστικότητα τη στρατιωτική του θητεία. Ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού στρατολογήθηκε πάνω από μία φορά και ο ελάχιστος χρόνος στρατιωτικής θητείας ήταν το λιγότερο 4-5 χρόνια.

Όντως μετά το 1963 η αποφυγή εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας είχε ως συνέπεια την έκπτωση από την ιθαγένεια, που στην πραγματικότητα ήταν θέμα αδυναμίας εκπλήρωσης της στρατιωτικής υποχρέωσης. Αρκετοί νέοι όταν έφθασαν στην στρατεύσιμη ηλικία λόγω της απέλασης των κηδεμόνων τους αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν και εν ολίγοις λόγω των επικρατούσων δυσμενών συνθηκών απέναντι στον ρωμαϊκό πληθυσμό δεν μπόρεσαν να υπηρετήσουν στον στρατό.

Είναι δεκάδες οι περιπτώσεις ρωμιών οι οποίοι ενώ υπηρετούσαν ως έφεδροι αξιωματικοί οι πατέρες τους τελούσαν υπό απέλαση. Όπως γίνεται αντιληπτό το αίτιο αδυναμίας του ανδρικού ρωμαϊκού πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης να υπηρετήσει την στρατιωτική του θητεία είχε ως συνέπεια και την μαζική έκπτωσή του από την τουρκική ιθαγένεια.

Η επανάκτηση της ιθαγένειας είναι άμεσα συνδεδεμένη με το θέμα του στρατιωτικού. Σε περίπτωση που κάποιο άτομο απώλεσε την τουρκική ιθαγένεια, λόγω μη εκπλήρωσης της στρατιωτικής του υποχρέωσης, όταν επανακτήσει την ιθαγένεια θα βρεθεί εκ νέου αντιμέτωπο με το θέμα εκπλήρωσης του στρατιωτικού του καθήκοντος. Ταυτοχρόνως με το θέμα της στρατιωτικής υποχρέωσης υπάρχει και το σοβαρό θέμα της οικονομικής επιβάρυνσης της εξαγοράς της.

Το θέμα της εξαγοράς, για τα μέλη της Κοινότητας έχει την έννοια καταβολής αποζημίωσης προκειμένου να επανακτήσουν τα δικαιώματα του πολίτη αφού υποχρεώθηκαν χωρίς την βούληση τους να εκπατρισθούν και να θυσιαστούν. Το γεγονός αυτό, για τα μέλη της Κοινότητας που βρέθηκαν αντιμέτωπα με αδικίες που πρέπει να εξαλειφθούν, δεν συμβιβάζεται με την ανάγκη εξάλειψης των συνεπειών που έχουν υποστεί από σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους.

Το θέμα της στρατιωτικής θητείας των εν λόγω μελών, μέχρι και τις μέρες μας, επιλύεται με την αναγνώριση τριμηνιαίας στρατιωτικής θητείας σε μία οποιαδήποτε χώρα του NATO. Όπως είναι γνωστό σε μερικές χώρες του NATO η στρατεύσιμη ηλικία περιορίζεται μέχρι τα 45 χρόνια με συνέπεια όσοι απώλεσαν την ιθαγένεια και είναι ηλικίας άνω των 45 ετών να μην έχουν την δυνατότητα να υπηρετήσουν. Για τα άτομα αυτά σε περίπτωση που επιθυμούν να εκπληρώσουν το στρατιωτικό τους καθήκον και δεν μπορούν να το πράξουν πρέπει να αποφεύγεται η επιβολή κυρώσεων καθώς και η διαιώνιση της ενδεχόμενης επιβολής κυρώσεων.

1η Πρόταση

Η πρόταση μας, σύμφωνα με τον παραπάνω όρο, είναι η καθ' οιονδήποτε τρόπο έχοντες εκπληρώσει στρατιωτική θητεία σε χώρα του NATO που είναι μέλη της ρωμαϊκής κοινότητας και είχαν την τουρκική ιθαγένεια να γίνονται δεκτοί ως έχοντες υπηρετήσει στρατιωτική θητεία και από την Τουρκία η οποία θα αναγνωρίζει αυτή την κατάσταση.

2η Πρόταση

Σχετικά με το θέμα των υπηκοοτήτων, ένα δεύτερο βασικό θέμα που προκύπτει είναι για όσους είχαν κηρυχθεί έκπτωτοι από την τουρκική ιθαγένεια και απεβίωσαν πριν προλάβουν να επανακτήσουν την υπηκοότητα. Στην περίπτωση αυτή οι επερχόμενες γενεές για να αποκτήσουν την τουρκική υπηκοότητα θα πρέπει να ακολουθήσουν τους γενικούς κανόνες. Για την εξάλειψη αυτής της αδικίας θα απαιτηθεί η έκδοση κάποιου ειδικού νόμου ή διατάγματος ώστε όσοι έχουν γονείς ρωμικούς που γεννήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη να μπορούν, όποτε αυτοί το επιθυμούν, να επανακτήσουν την υπηκοότητα γεγονός που θα επιλύσει με ευκολία το πρόβλημα.

3η Πρόταση

Σ' αυτό το πλαίσιο ένα τρίτο θέμα είναι, για τους γεννηθέντες μεταξύ 22 Μαΐου 1964 – 17 Φεβρουαρίου 1981 η στέρση απώκτησης υπηκοότητας από την πλευρά της μητέρας. Επειδή ο περιορισμός αυτός είναι γενικός και ταυτόχρονα κρίθηκε αντισυνταγματικός από το Συνταγματικό Δικαστήριο θα πρέπει να αρθεί με νομοθετική ρύθμιση.

Αποκατάσταση των εμπράγματων δικαιωμάτων και λήψη μέτρων προστασίας αυτών

Οι Ρωμιοί της Κωνσταντινούπολης υποχρεώθηκαν, μεταξύ των ετών 1963-87, μέσα σε ένα κλίμα πανικού να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους, αφήνοντας πίσω, πολλές φορές, τις ιδιοκτησίες τους και την περιουσία τους. Τα τραύματα που προκλήθηκαν και πηγάζου από τις συνθήκες στις οποίες βρέθηκαν εκτεθειμένοι εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι τις μέρες μας. Για τον λόγο αυτό, στις κλήσεις που γίνονται με σκοπό την επανάκτηση της κυριότητας των ακινήτων, μέσω δικαστικών αποφάσεων, η στάση τους τις περισσότερες φορές είναι η εξής: "Αφού τα χάσαμε όλα δεν μπορούμε να αντέξουμε και τις δικαστικές δαπάνες". Όσοι Ρωμιοί Κωνσταντινουπολίτες έχουν αυτή την άποψη έχουν παραιτηθεί από τα δικαιώματά τους. Η κατάσταση αυτή ταυτοχρόνως αποκτά το νόημα της συνέχισης της αδικίας και της μη εφαρμογής της αρχής απόδοσης των δικαιωμάτων

4η Πρόταση

Για την επίλυση αυτού του θέματος θα απαιτηθεί η προετοιμασία ενός ειδικού προγράμματος που θα υποστηριχθεί από το κράτος. Ο στόχος του προγράμματος θα είναι η νομική υποστήριξη των ρωμιών της Κωνσταντινούπολης για την απόκτηση των εμπράγματων δικαιωμάτων τους (όπως η αντιμετώπιση των δικαστικών εξόδων).

Η ανάγκη κατάρτισης και εφαρμογής ενός Προγράμματος Υποστήριξης προοριζόμενου για τις νέες γενιές

Ο σκοπός είναι η εφαρμογή ενός καλά σχεδιασμένου προγράμματος υποστήριξης προοριζόμενου για τις νέες γενιές ρωμιών της Κωνσταντινούπολης που ζουν είτε εντός είτε εκτός της πατρίδας. Το πρόγραμμα αυτό θα εξασφαλίσει την επανεγκατάσταση των νέων γενεών στην Τουρκία και, με την εφαρμογή του, θα υποστηρίξει την έναρξη των οικονομικών δραστηριοτήτων.

5η Πρόταση

Επί του παρόντος έχει πολύ μεγάλη σημασία η κατάρτιση ενός προ-

γράμματος ίδρυσης και υποστήριξης μιας μικρής επιχείρησης προοριζόμενης για νέους ρωμιούς Κωνσταντινουπολίτες, αποφοίτους πανεπιστημίων είτε αυτοί διαμένουν στην Πόλη είτε και εκτός πατρίδας. Τα τελευταία χρόνια εφαρμόζεται στην Τουρκία πρόγραμμα που βασίζεται στο μοντέλο KOSGEB ως πρόγραμμα ανάπτυξης· η τυποποίηση αυτού του προγράμματος και η εφαρμογή του, από την ρωμαϊκή κοινότητα, έχει μεγάλη σημασία από την σκοπιά προσέλκυσης της νέας γενιάς.

6η Πρόταση

Αυτή τη στιγμή υπάρχουν αρκετοί Ρωμιοί επιστήμονες με σημαντική συνεισφορά σε πολλούς κλάδους της επιστήμης που έχουν διασκορπισθεί σε πολλές χώρες. Το εν λόγω επιστημονικό δυναμικό υπό κατάλληλες συνθήκες ακόμη και στην περίπτωση της προσωρινής παραμονής τους στην Κωνσταντινούπολη θα ήταν δυνατό να εγκατασταθεί σε ένα ή δύο κενά από μαθητές ελληνικά σχολεία, συνεισφέροντας έτσι στην ίδρυση και την ανάπτυξη ερευνητικών ιδρυμάτων. Για παράδειγμα οι δραστηριότητες των προτεινόμενων ερευνητικών κέντρων μπορεί να είναι οι ακόλουθες:

- Βιοϊατρική Τεχνολογία
- Τεχνολογίες υποστήριξης της εκπαίδευσης.
- Τεχνολογία προστασίας έργων τέχνης.

Για την ίδρυση των ερευνητικών-αναπτυξιακών ιδρυμάτων θα απαιτηθεί συνεργασία μεταξύ της τουρκικής κυβέρνησης και της ρωμαϊκής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης.

Συμπεράσματα και τελικές προτάσεις

Η επίτευξη της θεραπείας των συνεπειών των μαζικής κλίμακας αδικιών που έχει υποστεί η Ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης, στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου και σε όποιο βαθμό αυτό μπορεί να γίνει, μπορεί να επιτευχθεί με την απόλυτη εφαρμογή των νόμων χωρίς διακρίσεις. Η εφαρμογή της αρχής αυτής έχει σημασία, όχι μόνο για τη ρωμαϊκή κοινότητα αλλά για όλους τους πολίτες της Τουρκίας. Η εντελώς άκυρη και ανυπόστατη σύνδεση των μειονοτικών ζητημάτων με

την αρχή περί «αμοιβαιότητας» (των εξωτερικών σχέσεων) όταν, μάλιστα, γίνεται αιτία εφαρμογής καταπιεστικών μέτρων, αποτελεί βασική αιτία των παραβιάσεων που αναφέρθηκαν ανωτέρω.

Αποτελεί αδήριτη ανάγκη η κυβέρνηση της Τουρκίας να εξετάσει όλα τα αιτήματα της Οι.Ομ.Κω. και να θέσει σε εφαρμογή τα προτεινόμενα μέτρα που στηρίζονται στο διεθνές δίκαιο και, όντας ρεαλιστικά, έχουν την δυνατότητα άμεσης εφαρμογής.

Η υιοθέτηση από την Τουρκία της Σύμβασης περί Προστασίας των Μειονοτήτων του Συμβουλίου της Ευρώπης (1996) μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα στην επίλυση των εκτεθέντων παραπάνω προβλημάτων.

Οι Χριστιανικές κοινότητες των περιοχών του Χατάι και της Μερσίνης:

Η κοινωνική τους δομή, τα προβλήματά τους και
προτάσεις για την λύση τους.

Σεπτέμβριος 2014
Fadi Hurigil^[1]

1 Ο Fadi Hurigil είναι Πρόεδρος της Εφοροεπιτροπής του Ορθόδοξου Εκκλησιαστικού Βακουφίου της Αντιόχειας. Αποφοίτησε από το τμήμα Γεωργικής Μηχανικής του Πανεπιστημίου Mustafa Kemal και από το 1997 απασχολείται στον τραπεζικό τομέα. Σήμερα εργάζεται ως Διευθυντής Υποκαταστήματος στην τράπεζα TEB της Αντιόχειας. Από το 2006 είναι πρωτοψάλτης της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αντιόχειας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η δημογραφική δομή των κοινοτήτων	123
Πατριαρχικό Κέντρο.....	124
Η εθνική δομή των κοινοτήτων.....	125
Οργάνωση των Χριστιανικών κοινοτήτων στις περιοχές την Μερσίνης και του Χατάι.....	125
Οι ναοί, οι τόποι προσκυνήματος και οι εκκλησιαστικοί λειτουργοί..	126
Η κοινωνική και η πολιτιστική δομή της Κοινότητας.....	127
Μετανάστευση ανθρώπινου δυναμικού, πολιτισμική μετανάστευση, οικονομική μετανάστευση, μετανάστευση πνευματικού δυναμικού και επιστροφή.....	129
Είμαστε μειονότητα ή μήπως οι πανάρχαιοι κάτοικοι αυτού του τόπου;	130
Τα δικαιώματα των μειονοτήτων και η Τουρκία.....	131
Είναι ικανοποιητικά τα δικαιώματα των μειονοτήτων; Γνωρίζουμε όσο θα έπρεπε τα δικαιώματά μας;	131
Εκπαίδευση στην μητρική γλώσσα	132
Οι προσπάθειες που έχουν γίνει και τα αποτελέσματά τους.....	133
Ως συμπέρασμα:	134
Οι Ρωμιοί Ορθόδοξοι της Αντιόχειας που ζουν σήμερα στην Κωνσταντινούπολη	135

Η δημογραφική δομή των κοινοτήτων

Ο συνολικός αριθμός των Ορθόδοξων Ρωμιών της Αντιόχειας (Αντάκια), συμπεριλαμβανομένων και όσων ζουν στο Χατάι και την Μερσίνη, ανέρχεται σήμερα στις 8.000. Ο πληθυσμός αυτός είναι διασπαρμένος στην περιοχή του Χατάι: στις επαρχίες Αντιόχειας, Ισκεντερούν, Αρσούζ, Σαμάνταγ και το χωριό Τοκατσλί της επαρχίας Αλτίνοζου και στην επαρχία Μερσίνης. Επίσης υπάρχουν Ορθόδοξοι Ρωμιοί πρώτης και δεύτερης γενιάς που γεννήθηκαν στις περιοχές αυτές, αλλά μετανάστευσαν στην Κωνσταντινούπολη, ο αριθμός των οποίων ανέρχεται στις 1.500 με 2.000. Τέλος υπάρχουν και κάποιοι Ρωμιοί Ορθόδοξοι πρώτης και δεύτερης γενιάς που γεννήθηκαν στις περιοχές αυτές και μετανάστευσαν σε ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως στην Γερμανία, ο αριθμός των οποίων ανέρχεται στις 9.000 με 10.000.

Είναι γνωστό ότι οι λάτρες του Μεσσία, ονομάστηκαν Χριστιανοί για πρώτη φορά στην Αντιόχεια. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι η Αντιόχεια είναι ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του χριστιανικού κόσμου. Μετά τα Ιεροσόλυμα, είναι το πρώτο μέρος όπου διαδόθηκε ο Χριστιανισμός. Το γεγονός ότι υπήρξε μεγάλο εμπορικό κέντρο κοντά στα

Ιεροσόλυμα, το ότι βρισκόταν στο σημείο όπου διασταυρώνονταν ο δυτικός με τον ανατολικό πολιτισμό και το ότι υπήρξε κέντρο συγκέντρωσης και εκπαίδευσης χριστιανών την περίοδο της εξάπλωσης του Χριστιανισμού, συντέλεσαν στο να θεωρείται ακόμα πιο σημαντική η πόλη αυτή. Εν κατακλείδι, θα λέγαμε ότι στην Αντιόχεια γίνονται διακριτά τα ίχνη του χριστιανικού κόσμου.

Στο Χατάι και στην Μερσίνη εκτός από τους Ορθόδοξους Ρωμικούς που πλειοψηφούν, κατοικούν επίσης περίπου 500 με 600 Καθολικοί που υπάγονται στην Λατινική Καθολική Εκκλησία και άλλοι λίγοι στην Αλεξανδρέττα (Ισκεντερούν) και την Αντιόχεια, όπως οι Λατίνοι, οι Μαρωνίτες οι Χαλδαίοι., οι Συροϊακωβίτες Καθολικοί, οι Αρμένιοι Καθολικοί και οι Μελχίτες.

Στο μοναδικό αρμένικο χωριό της Τουρκίας, το Βακιφλί και στην Αλεξανδρέττα, ζουν περίπου 200 Αρμένιοι. Επίσης στην Αντιόχεια ζουν περίπου 50 Προτεστάντες.

Πατριαρχικό Κέντρο

Οι Ορθόδοξες εκκλησίες υπάγονται στα Πατριαρχεία και διοικούνται από αυτά. Τα κύρια Πατριαρχεία κατά σειρά αρχαιότητας είναι τα ακόλουθα: Της Κωνσταντινούπολης (Φανάρι), της Αλεξάνδρειας (Αίγυπτος), της Αντιόχειας και των Ιεροσολύμων.

Η πόλη της Αντιόχειας για κάποια περίοδο υπήρξε Πατριαρχικό κέντρο. Το σύνολο των Ορθόδοξων εκκλησιών της εν λόγω πόλης μέχρι τον 13ο αιώνα υπάγονταν στο Ορθόδοξο Πατριαρχείο της Αντιόχειας. Εξ αιτίας, όμως, των αλληπάλληλων σεισμών, του ότι βρισκόταν στο πέρασμα για την Μέση Ανατολή και του ότι καταστράφηκε και λεηλατήθηκε την περίοδο των Σταυροφοριών, έχασε με τον καιρό την ιδιότητά της ως μητρόπολη. Έτσι, το 1343, η έδρα του Πατριαρχείου μεταφέρθηκε στην Λαμασκό.

Η γλώσσα την οποία χρησιμοποιεί το Ορθόδοξο Πατριαρχείο της Αντιόχειας είναι η αραβική. Στην πόλη της Αντιόχειας και στα περίχωρά της, η βασική γλώσσα είναι τα αραβικά και τα τουρκικά. Η ορθόδοξη κοινότητα στο σύνολό της νοιώθει ότι ανήκει στην κοινότητα των Ρωμών κι αυτό έχει άμεση σχέση με την επιρροή που είχε ασκήσει αυτή στον τόπο όπου ζούμε. Οι κύριες περιοχές που ήταν υπό την επιρροή του

έθνους των Ρωμίων είναι η Ελλάδα, η Θράκη και η περιοχή του Αιγαίου. Ωστόσο οι Χριστιανοί που ζούσαν στην Αντιόχεια και στα περίχωρά της, παρότι ονομάζονταν Ρωμιοί Ορθόδοξοι, υιοθέτησαν την ονομασία Ρωμιοί της Ανατολής. Για τον λόγο αυτό και το Πατριαρχείο μας διαφέρει από αυτό του Φαναρίου.

Η εθνική δομή των κοινοτήτων

Στις μέρες μας όταν μιλάμε για Ρωμιούς Ορθόδοξους Χριστιανούς, στον νου των περισσότερων ανθρώπων έρχονται οι ελλνόνφωνοι Χριστιανοί που ζουν στην Κωνσταντινούπολη. Ωστόσο στην κατηγορία των Ρωμίων Ορθόδοξων Χριστιανών, συμπεριλαμβάνονται πέρα από τους Ρωμιούς Ορθόδοξους της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι Ρωμιοί Ορθόδοξοι Χριστιανοί της Αντιόχειας, οι οποίοι μιλούν αραβικά και/ή τουρκικά. Για την εθνική τους καταγωγή υπάρχουν διαφορετικές απόψεις. Άλλοι τους συγκαταλέγουν στην κοινότητα των Ρωμίων Ορθόδοξων της Κωνσταντινούπολης και άλλοι τους αποκαλούν Ορθόδοξους Άραβες. Το μόνο αδιαμφισβήτητο είναι ότι οι Ρωμιοί Ορθόδοξοι Χριστιανοί της Αντιόχειας συγκαταλέχθηκαν από την Συνθήκη της Λοζάνης στην ίδια κατηγορία με τους Ρωμιούς Ορθόδοξους Χριστιανούς της Κωνσταντινούπολης. Έτσι αντιμετωπίστηκαν από το Τουρκικό κράτος ως μέλη μιας ομογενοποιημένης κοινότητας που έφερε την γενική ονομασία «Ρουμ». Υπό την έννοια αυτή, η πολιτική που εφαρμόστηκε στις μειονότητες του κράτους, εφαρμόστηκε και στις μειονότητες της ίδιας της μειονότητας, μη λαμβάνοντας υπ' όψιν τις διαφορές τους που έχουν να κάνουν με την γεωγραφική τους προέλευση, αλλά και τις θρησκευτικές τους διαφοροποιήσεις.

Οργάνωση των Χριστιανικών κοινοτήτων στις περιοχές την Μερσίνης και του Χατάι

Τα βακούφια υπήρξαν ευαγή ιδρύματα των μη μουσουλμανικών πληθυσμών, τα οποία προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στις κοινότητες την περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Με την καταγραφή του 1936 κατοχυρώθηκαν και καταγράφηκαν στα μπρώα της Γενικής Διεύθυνσης

Βακουφίων. Έτσι όλα τα ευαγή ιδρύματα που ανήκαν στις μη μουσουλμανικές κοινότητες ονομάστηκαν «βακούφια». Ως εκ τούτου και οι Ορθόδοξοι που ζούσαν στην Τουρκική επικράτεια διέθεταν μία βακουφική οργάνωση που υπαγόταν στους νομούς ή στις επαρχίες. Στην Αντιόχεια υπάρχουν εκκλησιαστικά βακούφια, τα οποία ειδικά τα τελευταία χρόνια άρχισαν να επαναδραστηριοποιούνται με κινήσεις των μελών των κοινοτήτων. Οι χρονολογίες ίδρυσης των βακουφίων της περιοχής Χατάι συνδέονται με την προσάρτηση του Χατάι στην τουρκική επικράτεια, γύρω στα 1939. Οι επιτροπές των βακουφίων εκλέγονται από την κοινότητα με εκλογές που γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια και διοικούνται από επταμελείς εφορευτικές επιτροπές. Τα βακούφια υπάγονται στην Γενική Διεύθυνση Βακουφίων, όπως όλα τα ευαγή ιδρύματα της χώρας.

Η διοικητική βάση των βακουφίου της Αντιόχειας είναι ένα συγκρότημα κτιρίων, όπου βρίσκεται η αίθουσα της Επιτροπής, η γραμματεία, η εκκλησία Πέτρου και Παύλου, η αίθουσα των κληρικών, αίθουσες κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων, νεκροτομείο και κάτω από τον ναό, κοιμητήριο όπου θάβονται οι κληρικοί. Το 1946, ο πατέρας Νικόλαος ήταν ο τελευταίος κληρικός που ενταφιάστηκε εκεί.

Το νεκροτομείο μπορούν να το χρησιμοποιήσουν όλα τα μέλη της κοινότητας, ενώ στην μεγάλη κουζίνα γίνονται οι προετοιμασίες για σημαντικές κοινωνικές εκδηλώσεις όπως γάμοι, αρραβώνες, βαπτίσεις, γενέθλια, μνημόσυνα κλπ. Γύρω από τον ναό υπάρχουν δύο αρκετά μεγάλοι κήποι όπου βρίσκονται τα καταλύματα. Στο εν λόγω βακούφι δραστηριοποιούνται εθελοντικές ομάδες γυναικών και νέων οι οποίοι βοηθούν όσους έχουν ανάγκη, τους ηλικιωμένους και τους ασθενείς, προσφέροντας τις υπηρεσίες τους και κάνοντάς τους συντροφιά. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται το αίσθημα αλληλεγγύης μέσα στην Ορθόδοξη κοινότητα. Το ίδιο ισχύει και για τα υπόλοιπα βακούφια της Κοινότητας.

Οι ναοί, οι τόποι προσκυνήματος και οι εκκλησιαστικοί λειτουργοί

Τα βακούφια των περιοχών Χατάι και Μερσίνης υπάγονται στο καθεστώς των μειονοτικών βακουφίων. Στο Ορθόδοξο Πατριαρχείο της Αντι-

όχειας περιλαμβάνονται επτά Ορθόδοξα εκκλησιαστικά βακούφια, τα οποία διαθέτουν δέκα ναούς. Το σύνολο των ναών αυτών εξακολουθούν να λειτουργούν μέχρι τις μέρες μας. Η Κοινότητα έχει δώσει σ' αυτούς αραβικά ή τουρκικά ονόματα.

Οι εκκλησίες αυτές είναι οι εξής:

- Στην Αντιόχεια, ο Ορθόδοξος ναός Πέτρου και Παύλου
- Στην Αλεξανδρέττα (Ισκεντερούν), ο Ορθόδοξος ναός του Αγίου Νικολάου και ο νεκροταφειακός ναός Αγίου Γεωργίου.
- Στην Αρσούζ, ο Ορθόδοξος ναός του Αγίου Ιωάννη, ο Ορθόδοξος ναός της Παναγίας και ο ναός της Αγίας Θέκλας.
- Στο Αλτίντζου, ο Τουρκορθόδοξος ναός του Αγίου Γεωργίου.
- Στο χωριό Τοκατσί, ο Ορθόδοξος ναός της Παναγίας.
- Στην Μερσίνη, ο Ορθόδοξος ναός των Αγίων Μιχαήλ και Γαβριήλ.

Στις μέρες μας, στους ναούς αυτούς υπηρετούν:

Στην Αντιόχεια 2, στην Αλεξανδρέττα και στην Αρσούζ 1, στο Σαμάνταγι 2, στο Αλτίντζου 2, στο χωριό Τοκατσί 1 και στην Μερσίνη 1 Πρεσβύτεροι. Οι μισθοί και γενικότερα οι κοινωνικές ανάγκες των 9 αυτών Πρεσβυτέρων αντιμετωπίζονται από το εκκλησιαστικό βακούφι.

Η κοινωνική και η πολιτιστική δομή της Κοινότητας

Οι Ρωμιοί Ορθόδοξοι Χριστιανοί που ζουν γύρω από το Χατάι εδώ και αιώνες μιλούν αραβικά και τουρκικά. Εξαιτίας της Γαλλικής επιρροής που ασκήθηκε την δεκαετία 1910-1920 κάποια ελάχιστα μέλη της κοινότητας μιλούν και Γαλλικά. Επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι κάτοικοι του Χατάι ασχολούνταν με το εμπόριο και την οικοτεχνία.

Παρατηρείται ότι η Αντιόχεια δέχεται Ρωμικούς Ορθόδοξους Χριστιανούς από τις γύρω επαρχίες και τα χωριά. Ειδικότερα οι Ορθόδοξοι που κατοικούν στο Σαμάνταγι και το Αλτίντζου εγκαθίστανται στην Αντιόχεια και στην Αλεξανδρέττα. Υπάρχουν όμως και κάτοικοι του Σαμάνταγι που μεταναστεύουν στην Μερσίνη και την Αλεξανδρέττα.

Τα περασμένα χρόνια υπήρχαν και αρκετοί Ορθόδοξοι από την Αντιόχεια που μετανάστευσαν στην Κωνσταντινούπολη, αλλά ο αριθμός τους είναι αρκετά περιορισμένος. Ωστόσο στην Κωνσταντινούπολη έχει εγκα-

τασταθεί ένας μεγάλος αριθμός Ορθόδοξων πρώτης και δεύτερης γενιάς από την περιοχή Σαριλάρ της επαρχίας Αλτίνοζου και από το χωριό Τοκατσί της επαρχίας Αλτίνοζου. Ο αριθμός τους ανέρχεται στους 1.000 με 1.200. Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι ελάχιστοι Ορθόδοξοι της Αντιόχειας την εγκαταλείπουν για να μεταναστεύσουν αλλού. Ένας από τους κύριους λόγους του φαινομένου αυτού είναι ότι τα μέλη της Κοινότητας στην πλειοψηφία τους είναι καταστηματαρχες, ειδικότερα χρυσοχόοι.

Όμως τα τελευταία χρόνια άρχισαν να παρακμάζουν τα παραδοσιακά επαγγέλματα και οι νέοι αναγκάστηκαν να στραφούν σε διαφορετικούς επαγγελματικούς κλάδους, καθώς και να προσανατολίζονται στις επιστήμες. Η στροφή αυτή προς την εκπαίδευση είχε ως αποτέλεσμα να διακριθούν πολλά μέλη της Κοινότητάς μας στον χώρο της βιομηχανίας και της επιχειρηματικότητας. Άλλοι πάλι έγιναν γιατροί, οδοντίατροι, φαρμακοποιοί, μηχανικοί, αρχιτέκτονες, δικηγόροι, ακαδημαϊκοί, εκπαιδευτικοί, τραπεζίτες κλπ. Στην ύπαιθρο διακρίνεται μία προτίμηση στην ενασχόληση με τα εσπεριδοειδή, την ελιά, το σιτάρι και το βαμβάκι.

Στην μετανάστευση αυτή από πόλη σε πόλη παρατηρούμε ότι οι άνθρωποι μετέφεραν μαζί με τις αποσκευές τους και την κουλτούρα της περιοχής τους.

Στην επαρχεία του Χατάι παρατηρούμε ότι οι άνθρωποι στις κοινωνικές τους επαφές δεν κάνουν διακρίσεις μεταξύ αλλοεθνών ή αλλόθρησκων. Οι διαφορετικές κοινότητες γνωρίζουν τα έθιμα και τις τελετές η μία της άλλης όπως γάμους, βαφτίσια, περιτομή, κηδεία κ.α. Ωστόσο η Ορθόδοξη κοινότητα της Αντιόχειας, όπως εξ άλλου και πολλές άλλες της γύρω περιοχής, έχει μία πολύ κλειστή δομή, γι' αυτό και οι γάμοι με μέλη άλλων κοινοτήτων δεν γίνονται εύκολα αποδεκτοί.

Στις περιοχές της Μερσίνης και του Χατάι παρατηρούνται κάποιοι τέτοιοι γάμοι, αλλά λόγω της προκατάληψης ή των εξωτερικών πιέσεων δεν αντέχουν πολύ στον χρόνο.

Για παράδειγμα, όταν δύο νέοι της χριστιανικής και της μουσουλμανικής κοινότητας αποφασίζουν να παντρευτούν, παρατηρούμε ότι προτιμούν να μην κάνουν παιδιά. Όταν πάλι κάνουν, προκύπτει το θέμα της βάπτισης το οποίο η μία πλευρά αρνείται με αποτέλεσμα να δημιουργούνται τριβές μεταξύ των οικογενειών και να καταλήγουν στον χωρισμό. Λόγω αυτών ή παρόμοιων προβλημάτων τα μέλη της Κοινότητας δεν

εγκρίνουν τους μεικτούς γάμους. Κατά συνέπεια, η επιλογή συντρόφου των Ορθόδοξων νεαρών να είναι περιορισμένη.

Μετανάστευση ανθρώπινου δυναμικού, πολιτισμική μετανάστευση, οικονομική μετανάστευση, μετανάστευση πνευματικού δυναμικού και επιστροφή.

Οι Ρωμιοί Ορθόδοξοι Χριστιανοί των περιοχών Χατάι και Μερσίνης μετανάστευσαν για πρώτη φορά στην Νότια Αμερική (Βραζιλία-Αργεντινή-Χιλή) το 1910, ταξιδεύοντας ακτοπλοϊκώς 3 και 4 μήνες. Οι αιτίες της μετανάστευσης αυτής ήταν οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στην περιοχή τους την περίοδο του 1ου Παγκοσμίου Πολέμου.

Το δεύτερο μεταναστευτικό κύμα πραγματοποιήθηκε την περίοδο της προσάρτησης του Χατάι στην Τουρκία. Την περίοδο 1938-1942 σχεδόν οι μισοί από τους Χριστιανούς που ζούσαν στην περιοχή, θέλοντας να διαφυλάξουν την μητρική τους γλώσσα και τον πολιτισμό τους, αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στην Συρία και τον Λίβανο.

Το τρίτο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα ονομάστηκε και οικονομικό. Την δεκαετία του 60 ένας μεγάλος αριθμός Ορθόδοξων Ρωμών από τις περιοχές του Χατάι και της Μερσίνης μετανάστευσαν στην Ευρώπη, κυρίως στην Γερμανία, προς αναζήτηση εργασίας.

Το τέταρτο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα πραγματοποιήθηκε την περίοδο της παγκοσμιοποίησης. Από τις αρχές της δεκαετίας του 80, έγινε μια μεγάλη μετατόπιση πληθυσμών από τις μικρές στις μεγάλες πόλεις. Είναι η μετανάστευση των νέων, οι οποίοι έφυγαν από τα μέρη τους για να σπουδάσουν, αλλά δεν επέστρεψαν ποτέ λόγω αδυναμίας εύρεσης εργασίας στον τόπο τους.

Η διαφορετικών αιτιών μετανάστευση, όπως αυτή του ανθρώπινου και του πνευματικού δυναμικού, καθώς και η πολιτισμική και οικονομική μετανάστευση, που αναφέραμε παραπάνω, σταμάτησε γύρω στο 2000, καθώς άρχισε να εμφανίζεται και στις προηγμένες χώρες η οικονομική κρίση. Επίσης σημαντικό ρόλο έπαιξε και ο κουραστικός έντονος τρόπος ζωής των μεγαλουπόλεων. Έτσι άρχισε, έστω και μερικώς, η επιστροφή των πατριωτών μας στις εστίες τους.

Είμαστε μειονότητα ή μήπως οι πανάρχαιοι κάτοικοι αυτού του τόπου;

Όταν μιλάμε στην Τουρκία για μειονότητες βάση της γλώσσας, της εθνότητας ή της θρησκείας, πάντα έρχονται στον νου αριθμοί μικρότεροι από τους πραγματικούς. Κι αυτό γίνεται για πολλούς και διάφορους λόγους. Στην Τουρκία, το καθεστώς των μειονοτήτων καθορίστηκε από την Συνθήκη της Λοζάνης βάση του θρησκευάματος και αυτό προσδιόρισε την πολιτική του κράτους. Παρότι η συνθήκη της Λοζάνης αναγνώρισε όλους τους μη Μουσουλμανικούς πληθυσμούς ως μειονότητες, το τουρκικό κράτος περιόρισε τις μειονότητες σ' αυτές των Ρωμών, των Αρμενίων και των Εβραίων.

Το ότι όταν υπογράφηκε η Συνθήκη της Λοζάνης το Χατάι δεν είχε ενταχθεί στην επικράτεια της Τουρκίας, οι δυσκολίες που ζούμε μετά την καταγραφή του 1936 μέχρι τις μέρες μας και το ότι το θέμα των μειονοτήτων δεν εντάχθηκε στο σύνταγμα, στάθηκαν αιτία στο να αντιμετωπίζονται τα μέλη της Κοινότητάς μας ως «πολίτες δεύτερης κατηγορίας» και να υπόκεινται σε μια καταπιεστική πολιτική. Έτσι παρατηρήθηκε μία εσωστρέφεια στα μέλη της Κοινότητας. Ειδικότερα στις περιοχές του Χατάι και της Μερσίνας οι Ορθόδοξοι αναγκάστηκαν να ζουν πίσω από ένα πέπλο τρομοκρατίας και να διαμορφώνουν μια ολοένα και πιο συντηρητική δομή. Όλη αυτή η εξέλιξη, ή καλύτερα η μη φυσιολογική εξέλιξη, συντέλεσε στην μέρα με την μέρα μείωση των μελών της Κοινότητας και την εμφάνιση πολλαπλών προβλημάτων που σχετίζονται άμεσα με το δημογραφικό πρόβλημα.

Παρότι δεν έχουμε τις ίδιες εθνολογικές ρίζες με τους Ρωμούς Ορθόδοξους της Κωνσταντινούπολης και παρότι η μητρική μας γλώσσα είναι η αραβική, συγκαταλεγόμαστε στην ίδια κατηγορία μ' αυτούς. Γεγονότα όπως ο Φόρος Περιουσίας (βαρλίκι) του 1942, τα Σεπτεμβριανά του 1955, οι Απελάσεις των Ελλήνων υπηκόων του 1964, η εισβολή της Κύπρου το 1974 κ.α. δημιούργησαν πολύ δυσάρεστες συνθήκες διαβίωσης στους Χριστιανούς της περιοχής. Με απόφαση που έλαβε στις 8 Μαΐου του 1974 το Γενικό Συμβούλιο του Ανώτατου Δικαστηρίου απαγορεύτηκε στα βακούφια της Κοινότητας η κτήση ακίνητης περιουσίας. Εν ολίγοις, παρότι υπήρξαμε κάτοικοι επί εκατοντάδες έτη αυτών εδώ των εδαφών και

παρότι είμαστε υπήκοοι του τουρκικού κράτους, τα μέλη της κοινότητάς μας δεν μπορούν να ανασάνουν λόγω της καταπίεσης που υφίστανται.

Τα δικαιώματα των μειονοτήτων και η Τουρκία

Οι μειονότητες εντός μιας άλλης μειονότητας είναι ένα θέμα που άρχισε να συζητιέται τα τελευταία χρόνια. Στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία το πιο κραυγαλέο παράδειγμα αυτού του φαινομένου είναι οι γυναίκες και τα παιδιά. Ωστόσο όταν γίνεται λόγος για τις θρησκευτικές μειονότητες μιας χώρας, δεν υπάρχει μια περεταίρω μελέτη για τις μειονότητες που βρίσκονται εντός αυτών, που όμως μιλούν διαφορετικές γλώσσες ή προέρχονται από άλλες εθνότητες. Η Τουρκία στο θέμα των δικαιωμάτων των μειονοτήτων κινείται με πολύ αργούς ρυθμούς, όπως εξ άλλου συμβαίνει και με πολλά άλλα παρόμοια θέματα. Επίσης δεν είναι λίγες οι φορές που όταν υπογράφονται διεθνείς συνθήκες κοινωνικών ή πολιτιστικών θεμάτων διατυπώνονται από πλευράς της επιφυλάξεις, ακόμα και για συνθήκες που αφορούν τα δικαιώματα των παιδιών. Κατ' επέκταση για την Τουρκία που άρχισε πρόσφατα να συζητά διστακτικά τα θέματα των μειονοτήτων, είναι δευτερεύουσας σημασίας τα θέματα των μειονοτήτων που προκύπτουν στους κόλπους μιας πιο διευρυμένης μειονότητας.

Παρατηρώντας λοιπόν την Τουρκία να προσεγγίζει όψιμα, χάρη στη πολιτική της Ενωμένης Ευρώπης, το θέμα των μειονοτήτων, εικάζουμε ότι θα αργήσει πολύ να ενσκήψει και στα ζητήματα των μειονοτικών δικαιωμάτων. Σε έναν κόσμο, όμως, όπου οι έννομες νόρμες καθορίζονται από τα κράτη, δεν θα πρέπει να μας ξενίζει το γεγονός ότι στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αυτά που παραμελούνται περισσότερο είναι τα προβλήματα των μειονοτήτων.

Είναι ικανοποιητικά τα δικαιώματα των μειονοτήτων; Γνωρίζουμε όσο θα έπρεπε τα δικαιώματά μας;

Τα προηγούμενα χρόνια η κοινότητά μας δεν γνώριζε αρκετά τα δικαιώματά της. Η άγνοια αυτή δεν είχε σχέση μόνο με την ίδια την Κοινότητα, αλλά και με την πολιτική που εφάρμοσε το κράτος στα βακούφια της

Κοινότητας. Τα τελευταία χρόνια η κατάσταση λίγο άλλαξε. Παρότι η Αντιόχεια και τα περίχωρά της διακρίνονται με την πολυπολιτισμικότητά τους, η πιο προβεβλημένη μειονότητα είναι αυτή των Ορθόδοξων Ρωμίων. Η Κοινότητα αυτή που διαθέτει πολλά εκκλησιαστικά βακούφια, άρχισε τα τελευταία χρόνια να παρουσιάζει και μια κινητικότητα στις αντιδράσεις των μελών της.

Τα μέλη των Ορθόδοξων κοινοτήτων που ζουν στις περιοχές του Χατάι και της Μερσίνης θα πρέπει να μπορούν να υπερασπίζονται τα δικαιώματά τους, να διεκδικούν ή να καταγγέλλουν τις όποιες αδικίες εις βάρος τους. Επίσης θα πρέπει να συμβάλλουν στην ένταξη των ιδρυμάτων και βακουφίων τους, στην κοινωνική ζωή της χώρας. Για την επίτευξη όμως όλων αυτών είναι απαραίτητη η γνώση και η εμπειρία, γι' αυτό και θα πρέπει να διοργανώνονται συνέδρια και εξειδικευμένα εκπαιδευτικά σεμινάρια στα μέλη των κοινοτήτων.

Εκπαίδευση στην μητρική γλώσσα

Οι Ορθόδοξοι Ρωμιοί που ζουν στην Αντιόχεια και μιλούν την αραβική και την τουρκική γλώσσα, δεν διαθέτουν δικό τους, μειονοτικό σχολείο. Παράλληλα δεν τους επιτρέπεται να ιδρύσουν νέο, λόγω των διατάξεων της Συνθήκης της Λοζάνης. Για τους λόγους αυτούς το Υπουργείο Παιδείας τους επιτρέπει να στέλνουν τα παιδιά τους στα σχολεία των Ρωμίων Ορθοδόξων της Κωνσταντινούπολης. Παρότι η κυβέρνηση μας ψήφισε το 2008 έναν νόμο για τα βακούφια, ο οποίος προσέφερε κάποιες διευκολύνσεις, πιστεύουμε πως δεν επαρκεί.

Η μητρική μας γλώσσα μέρα με την μέρα χάνεται κι αυτό δεν πρέπει να υποτιμάται από κανέναν. Τα να μάθουμε την επίσημη γλώσσα του κράτους στο οποίο ζούμε εξυπακούεται, αλλά το να διατηρήσουμε την μητρική μας γλώσσα είναι μια αναγκαιότητα. Εάν δεν μπορέσουμε να το διασφαλίσουμε αυτό και εάν δεν σταθεί το κράτος αρωγός στην προσπάθειά μας, ουσιαστικά καταπατάται η ελευθερία μας.

Όταν χάνεται η μητρική γλώσσα, χάνεται και ο πολιτισμός, γι' αυτό και πρέπει να έρθει στην επικαιρότητα το θέμα της εκπαίδευσης. Όταν υπάρχουν άνθρωποι που διεκδικούν το δικαίωμα εκμάθησης της μητρι-

κής τους γλώσσας, αυτό θα πρέπει να γίνεται σεβαστό. Εάν δεν ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα, θα χαθούν διαπαντός οι γλώσσες της Ανατολίας.

Οι προσπάθειες που έχουν γίνει και τα αποτελέσματά τους

Ο Σύνδεσμος Υποστήριξης Ρωμαϊκών Κοινοτικών Ιδρυμάτων σε συνεργασία με το Εκκλησιαστικό Βακούφι των Ρωμίων Ορθοδόξων της Αντιόχειας, και στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού προγράμματος «Μειονοτικοί Πολίτες- Ισότιμοι Πολίτες» διοργάνωσε στις 27-28 Ιουλίου του 2014 στην Αντιόχεια ένα συνέδριο.

Στο διήμερο συνέδριο υπό τον γενικό τίτλο «Συζητάμε για το μέλλον της Κοινότητας», εξετάστηκαν θέματα που αφορούν το παρόν, αλλά και το μέλλον των Ρωμίων Ορθοδόξων που ζουν στην Αντιόχεια και στις γύρω περιοχές. Θέματα όπως παιδεία, δημοκρατική συμμετοχή στα κοινά, δικαίωμα στο εκλέγειν και στο εκλέγεσθαι, επικοινωνία μεταξύ των βακουφίων, επιχειρηματικότητα και αλληλεγγύη.

Εντύπωση προκάλεσε η μεγάλη συμμετοχή, αλλά και το ηλικιακό εύρος των συμμετεχόντων, καθώς διακρίνονταν παιδιά από 10 ετών μέχρι και ενήλικες των 70. Άλλο ένα εντυπωσιακά στοιχείο ήταν ότι οι νέοι κατείχαν τα θέματα και έδειχναν να έχουν διάθεση να αναλάβουν δράση. Οι νεαροί διαμαρτυρήθηκαν για το ότι δεν έχουν ένα μειονοτικό σχολείο και για το ότι αναγκάζονται να συχνάζουν στην αυλή της εκκλησίας και στις εγκαταστάσεις της για να έρχονται σε επαφή με ομοεθνείς τους.

Το κοινό συμπέρασμα που βγήκε από αυτή την δραστηριότητα ήταν οι δυσκολίες που παρατηρούνται στην διαμόρφωση ταυτότητας και η πολιτιστική διάβρωση. Παράλληλα συζητήθηκε και το ότι η έλλειψη της θρησκευτικής παιδείας ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την έλλειψη της κοινωνικής και πολιτιστικής ταυτότητας.

Πέρα απ' όλα αυτά, συζητήθηκαν και άλλα θέματα όπως αυτό των μεικτών γάμων, της αραίωσης των σχέσεων με το Πατριαρχείο μετά από τα γεγονότα της Συρίας, η πολιτιστική διάβρωση που υφίστανται τα παιδιά και οι νέοι, η εξαφάνιση της μητρικής γλώσσας, η έλλειψη χώρων, εκτός των εκκλησιαστικών βακουφίων, που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων, η υποχρεωτική εκμάθηση μόνο

της Ισλαμικής θρησκείας στα σχολεία και η προσπάθεια αφομοίωσης της ταυτότητας των νέων μέσω της εκπαίδευσης, η δραματική μείωση των πιστών που εκκλησιάζονται και η σύγχυση της θρησκευτικής και εθνικής ταυτότητας των νέων.

Ως συμπέρασμα:

Στο συνέδριο αυτό περισσότερο απ' όλα συζητήθηκε το θέμα της πολιτιστικής διάβρωσης. Στην συνέχεια ακολούθησαν οι μεταξύ των κοινοτήτων σχέσεις και το πρόβλημα της θρησκευτικής εκπαίδευσης. Παράλληλα προέκυψαν και άλλα αξιομνημόνευτα θέματα που άπτονται των προηγουμένων, όπως οι σχέσεις με το κράτος, οι σχέσεις με την κοινωνία, τα οικονομικά προβλήματα και η ελάττωση του πληθυσμού.

Το γεγονός ότι κατά την διάρκεια του συνεδρίου τέθηκαν με σαφήνεια τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινότητα των Ορθόδοξων Ρωμιών της περιοχής, αποδεικνύει την ικανότητα διεκδίκησης των δικαιωμάτων της, αλλά και την αύξηση της αυτοπεποίθησής της, κάτι που επισημάνθηκε από τους περισσότερους συμμετέχοντες.

Παρότι συνεχίζουν να υφίστανται όλα τα προαναφερθέντα προβλήματα για τους Ορθόδοξους Ρωμιούς των περιοχών Χατάι και Μερσίνης, το ότι τέθηκαν επί τάπητος θέματα που υπήρξαν για χρόνια ταμπού και η προσπάθεια επίλυσής τους, αποδεικνύει την σοβαρότητα του ζητήματος, αλλά και την διαπίστωση ότι ακόμα υπάρχει ελπίδα.

Οι Ρωμιοί Ορθόδοξοι της Αντιόχειας που ζουν σήμερα στην Κωνσταντινούπολη

Π. Γιώργος Κασάπογλου^[2]

Πολλοί Ορθόδοξοι Ρωμιοί της Αντιόχειας βρίσκονται εδώ και τρεις γενιές περίπου εγκατεστημένοι στην Κωνσταντινούπολη, γεγονός που κάνει αναγκαία μια προσεκτική προσέγγιση και ανάλυση της κοινωνικοοικονομικής και πολιτιστικής αλλαγής που έχουν βιώσει σ' αυτό το διάστημα. Το πρώτο μεταναστευτικό κύμα παρατηρήθηκε την δεκαετία του '40 και είχε ως βασική αιτία την αναζήτηση οικονομικών πόρων και δευτερευόντως την αναζήτηση μιας καινούριας ζωής. Αν παρατηρήσει κανείς προσεκτικά την ιστορία, θα διαπιστώσει ότι αυτό συνέβη αμέσως μετά την λήξη της ηγεμονίας των Γάλλων. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η Αντιόχεια μέσα στο πέρασμα των αιώνων αναγκάστηκε να υποταγεί σε διαφορετικούς κατακτητές, με αποτέλεσμα να έρθει σε επαφή με αντίστοιχους πολιτισμούς. Ως εκ τούτου οι κάτοικοι της περιοχής αναγκάστηκαν να μάθουν διαφορετικές γλώσσες, αλλά και να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές θρησκείες και διαφορετικά ήθη και έθιμα. Είναι λοιπόν αξιοσημείωτο το γεγονός ότι παρόλα αυτά προσπάθησαν να διατηρήσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα. Αυτά όλα εντάσσονται στα προβλήματα που αντιμετωπίζει μια μειονότητα που ζει στους κόλπους μιας άλλης. Η Τζερέν Ζεϊνέπ Ακ σε ένα άρθρο της γράφει τα εξής:

«Το θέμα της μιας μειονότητας εντός της άλλης είναι ένα φαινόμενο που άρχισε να συζητιέται δειλά δειλά τα τελευταία χρόνια. Εάν δει κανείς την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, θα παρατηρήσει ότι το θέμα αυτό περιορίζεται ως επί το πλείστον στις περιπτώσεις των παιδιών και των γυναικών. Ωστόσο οι θρησκευτικές ή οι εθνικές μειονότητες που συνυ-

2 Ο Πατήρ Γεώργιος Κασάπογλου είναι εκκλησιαστικός λειτουργός στην Κωνσταντινούπολη και θεολόγος. Γεννήθηκε στην Αντιόχεια το 1984. Είναι απόφοιτος της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου και μεταπτυχιακός φοιτητής του ίδιου πανεπιστημίου στο Τμήμα Δογματικής και Συμβολικής Θεολογίας. Το 2008 αποφοίτησε από το Northeastern University of Boston της Αμερικής. Μιλάει τέσσερις γλώσσες, Ελληνικά, Τουρκικά, Αγγλικά και Αραβικά.

πάρχουν σε μια πιο διευρυμένη θρησκευτική μειονότητα μιας χώρας, δεν έχουν ακόμα μελετηθεί όσο θα έπρεπε. Η Τουρκία, όπως σε πολλά θέματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έτσι και στα θέματα των μειονοτήτων, κινείται με πολύ αργούς ρυθμούς. Επίσης σε διεθνείς συνθήκες που αφορούν σχετικά θέματα, όπως κοινωνικά και πολιτιστικά ζητήματα, στέκεται επιφυλακτική. Αυτή η επιφυλακτικότητά της παρατηρήθηκε ακόμα και στα άρθρα που αναφέρονται στα κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα της Συνθήκης των Δικαιωμάτων του Παιδιού. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι σε μια Τουρκία που άρχισε να μιλάει για τα θέματα των μειονοτήτων μόλις πριν λίγα χρόνια, το επιμέρους θέμα των μειονοτήτων εντός μιας άλλης μειονότητας δεν είναι πρωταρχικής σημασίας.»

Στην παρούσα περίοδο, οι Ρωμαίοι από την Αντιόχεια που ζουν στην Κωνσταντινούπολη φθάνουν τους 1.000. Σχεδόν το μισό του πληθυσμού αυτού αποτελούν νέοι κάτω των 30 ετών. Οι υπόλοιποι 300 είναι μεταξύ 30 και 55 και οι 200 άνω των 55. Σχεδόν το σύνολο των νέων έχουν σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και πολλοί εξ αυτών διαθέτουν και διδακτορικές σπουδές. Πολλοί από τους νέους της δεύτερης γενιάς που εγκαταστάθηκαν στην Κωνσταντινούπολη, εργάζονται σε σημαντικές υπηρεσίες εντός και εκτός της χώρας, άλλοι δε και σε πολιτικά πόστα. Παρατηρούμε ότι η φράση «για ένα καλύτερο μέλλον» δεν εκφράζει τόσο την νεολαία των Ρωμαίων της Αντιόχειας, όσο η φράση «η δημιουργία προϋποθέσεων για ένα πιο σίγουρο μέλλον». Η σημαντικότερη προσφορά αυτού του σκεπτικού είναι η σχεδόν παύση της διαφυγής των νέων στο εξωτερικό. Επίσης παρατηρείται ότι η γενιά μεταξύ 30 και 55 έχει προσαρμοστεί στην εδώ πραγματικότητα και διαμορφώνει την ζωή της βάση του παρόντος συστήματος. Οι οικογένειες των παιδιών αυτών ως επί το πλείστον εργάζονταν στις εκκλησίες, πράγμα που βοήθησε στο να προσαρμοστούν πιο εύκολα στην εδώ Κοινότητα, ενώ οι προηγούμενες γενιές είχαν μεγαλύτερες δυσκολίες στα θέματα προσαρμογής. Οι προηγούμενοι, παράλληλα με τις υπηρεσίες που προσέφεραν στις εκκλησίες, ασκούσαν και τα επαγγέλματά τους. Κάποιοι από αυτούς ήταν χρυσοχόοι, μουσικοί, γιατροί και επιστήμονες, καπετάνιοι, αλλά και πιλότοι.

Ακόμα πιο σημαντικό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το γεγονός ότι

η δεύτερη γενιά άλλαξε και όνομα. Τα μέλη της γενιάς αυτής που έχουν γεννηθεί και ζουν στην Κωνσταντινούπολη φθάνουν τα 700. Παρατηρούμε λοιπόν ότι δεν αποκαλούνται πλέον Ρωμιοί της Αντιόχειας, αλλά Ρωμιοί με καταγωγή από την Αντιόχεια. Το ίδιο ισχύει και για τους Κωνσταντινουπολίτες. Όπως είναι γνωστό είχαν εγκατασταθεί στην Κωνσταντινούπολη Ρωμιοί από περιοχές όπως Αιγαίο, Ανατολία, Μεσόγειο ή από άλλα μέρη της Τουρκίας, ωστόσο κανείς από αυτούς δεν αποκαλείται με τον προσδιορισμό της καταγωγής του, αλλά με τον γενικό προσδιορισμό Κωνσταντινουπολίτης.

Σχεδόν οι μισοί μαθητές των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων έχουν καταγωγή από την Αντιόχεια. Παρότι αυτό δημιουργεί κάποια προβλήματα, ευελπιστούμε ότι με τον καιρό θα βρουν την λύση τους. Τα προβλήματα αυτά εξετάστηκαν στα συνέδρια που πραγματοποιήθηκαν σε διαφορετικές περιοχές και το συμπέρασμα είναι ότι υπάρχει η δυνατότητα να ξεπεραστούν.

Μετάφραση από τα τουρκικά: Ιώ Τσοκώνα

Σύνδεσμος Υποστήριξης Ρωμαϊκών Κοινοτικών Ιδρυμάτων

Katip Mustafa Çelebi Mah. Meşelik Sokak No:7/A, 34433 Beyoğlu / İstanbul-Turkey
Tel.: +90 (212) 252 88 94 | Fax: +90 (212) 252 88 86 | e-mail: rumvader@gmail.com

www.rumvader.org